

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 31.

Lördagen den 17 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10 och den 13 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 240, angående bidrag till allmänna barnhuset;

nr 241, angående bestämmande av pensionsålder för vissa beställningshavare vid flygvapnet;

nr 242, angående dyrtidshjälp åt vissa pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar;

nr 243, angående bestridande av kostnaderna för värnpliktslån;

nr 244, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 245, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.;

nr 246, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.;

nr 247, med förslag till förordning om fortsatt rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond;

nr 248, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 oktober 1939 (nr 734) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar;

nr 249, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350); och

nr 250, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 232, angående anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget; samt

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 31.

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 234, med förslag till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.;

nr 235, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38, s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 238, angående förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning m. m.; och

nr 239, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 35) om emeritlöner för präster.

§ 4.

Föredrogs och remitterades till bankoutskottet den på kammarens bord ligande motionen nr 300 av herr *Holmdahl*.

§ 5.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Persson** i Undersvik, som yttrade: Herr talman! Styrelsen för Järvsö sockens i Gävleborgs län stora skifteslag har, med instämmande av ordföranden i Undersviks sockens styrelse för ett liknande skifteslag, i en skrivelse till statsrådet och chefen för justitiedepartementet fäst uppmärksamheten på ett spörsmål som, i den mån förhållandena kunna vara likartade även i andra delar av landet, kan vara av den allmänna vikt och betydelse, att det förtjänar att jämväl göras till föremål för riksdagens uppmärksamhet.

Jag tänker då framför allt på den betydelse, som denna angelägenhet kan hava med hänsyn till en nu så aktuell social fråga som bostadsbyggandet på landsbygden och när det gäller för kommunerna att åstadkomma billiga byggnadstomter och befordra egnahemsbildningen.

I skrivelsen framhålles, att det i denna landsdel ingalunda är ovanligt, att hela socknar eller större delen därav, s. k. »fjärdingar», bilda ett enda skifteslag. Järvsö socken utgör sålunda ett enda primärt skifteslag med ännu gällande år 1827 fastställt storskifte.

Vid nämnda skifte förekom, att en del mark, ofta av mindervärdig natur, uttryckligen betecknades som samfällad eller i övrigt lämnades oskiftad. Till sammans omfatta dessa områden rätt anseliga arealer av såväl in- som avrösningsjord spridda omkring hela socknen. Samfälligheterna stå numera under förvaltning närmast av en styrelse enligt föreskrifterna uti ett år 1932 fastställt reglemente jämlikt 5 § bysamfällighetslagen av den 13 juni 1921. Under århundradet närmast efter storskiftets fastställande blevo dessa jordar i stor utsträckning bebyggda av s. k. utanvidsfolk, såsom torpare, som röjde mark däromkring, hantverkare, lösa arbetare o. dyl. Lägenheternas rättsliga ställning var givetvis ganska osäker, men å andra sidan nöjde sig skifteslaget med att — genom beslut å kommunalstämma — i mera framträdande fall träffa överenskommelse om en viss låg arrendeavgift. Först genom tillkomsten av 1920 och 1925 års ensittarlagar bereddes dessa lägenhetsägare tillfälle att på tillfredsställande villkor försäkra sig om tryggad besittning. Med tillämpning av dessa lagar, som otvivelaktigt varit till stor båtnad för orten, hava numera omkring 300 ensittare inom socknen erhållit full äganderätt till av dem nyttjade områden.

På senare tid har också skifteslagets styrelse, med insikt om de gagneliga följderna av bildandet av nya egna hem på egen grund för vissa kategorier av

Interpellation. (Forts.)

socknens innebyggare, velat för sin del bidra till lösningen av denna ur social synpunkt så viktiga fråga och då närmast tänkt upplåta byggnadstomter, odlingsmark o. d. till rimliga priser åt egnahemsbyggare, av vilka en del redan, men efter den 1 jan. 1919, uppfört bostadshus å samfälligheterna, i vilka fall ensittarlagen ej är tillämplig. Även är önskvärt, att en del mycket spridda jordar avyttras för arrondering till närliggande fastigheter, ett för båda parter förmånligt arrangemang till befordran dessutom av ändamålsenligare brukningsförhållanden.

Ett förverkligande av skifteslagets avsikter härutinnan kan dock under nuvarande förhållanden icke åstadkommas utan högst avsevärd tidsutdräkt med åtföljande dryga kostnader. Orsaken härtill är att finna i bestämmelsen i 7 § bysamfällighetslagen, att, därest boställe eller annat allmänt hemman har del i samfällid äga, vars avhändande beslutats, beslutet därom ej må träda i verkställighet utan att tillstånd därtill för berörda hemman lämnats i vederbörlig ordning.

I skrivelsen anföres en del exempel på de svårigheter skifteslaget haft, när det gällt att från vederbörande myndigheter söka sådant tillstånd, och den tidsutdräkt ärendets behandling medfört under sin vandring mellan olika myndigheter. Särskilt understrykas olägenheterna och kostnaderna för egnahemsgrundare, vilka i regel icke önska vänta så lång tid, utan därför söka sig till andra lägenheter med ofta mindre förmånliga villkor och belägenhet, brukningsmöjligheter och betalningsförhållanden. Man anser det icke rimligt, att därför att kronan har en andel i dessa samfälligheter, som uppskattas till mindre än en hundraedel, det skall vara nödvändigt med en så tidsödande och dyrbar procedur för erhållandet av tillstånd till försäljning, att ett för det allmänna så angeläget syftemål som det skifteslaget vill gagna härigenom i så hög grad försvåras.

Skifteslaget ifrågasätter, huruvida icke en lagändring torde få anses påkallad inför de förhållanden som här påtalas.

Kronans rätt är ju i svensk lag sedan gammalt särskilt kringgärdad och bör givetvis så vara. I vissa fall, där densamma uppenbarligen icke kunnat anses materiellt bliva eftersatt, hava dock under senare tid jämkningar företagits. Särskilt faller i ögonen den ändring uti 19 § av 1925 års ensittarlag, som kom till stånd genom lagen den 5 april 1929. Enligt den ursprungliga lydelsen skulle den ej äga tillämpning beträffande mark, som tillhörde kronan, men nu gjordes tillägget: »dock må utan hinder av vad nu stadgats inlösen ske av mark, som är samfällid för flera fastigheter med skilda ägare, för så vitt kronan icke äger mer än hälften däri». Man ifrågasätter då, om ej ett liknande medgivande kunde införas i bysamfällighetslagen. Då det emellertid kunde inträffa, att samma sociala synpunkter, som tala för den förstnämnda lagen, här icke alltid skulle kunna föreligga, kunde ju kronans sammanlagda andel begränsas till exempelvis högst en tiondedel.

Med hänsyn till vad som sålunda anförts och med hänvisning till den skrivelse som här åberopats, där frågan ytterligare i detalj belyses i bifogade bilagor, anhåller jag härmed vördsamt om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande spörsmål: Anser herr statsrådet vad som anförts i här berörda angelägenhet värt beaktande, och anser statsrådet det önskvärt och möjligt att genom lagändring eller på annat sätt åstadkomma ett enklare och snabbare förfarande vid försäljning av mark från samfällighet däri kronan är delägare, samt kan man i så fall förvänta något initiativ i det syftet?

Denna anhållan bifölls.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 12, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll;

nr 13, i anledning av väckta motioner om sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val; och

nr 14, i anledning av väckta motioner om upphävande av de vid 1936 års riksdag beslutade skärpningarna av utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag;

statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fångvårdsstaten m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till visst farledsarbete;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny tågfärja å leden Malmö—Köpenhamn;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan för egnahems-lån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter; och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1941/42 till statens sockernämnd;

bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av väckta motioner om förbättrad pensionering för sjöfolk i manskapsklass; och

nr 42, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpningen av bankoreglementet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m.;

nr 21, i anledning av väckta motioner om vissa jämkningar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen;

nr 22, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten, m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 47, i anledning av väckt motion angående fridlysningen av vissa djurslag;

nr 48, i anledning av väckta motioner angående ändring av gällande bestämmelser rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman m. m.;

nr 49, i anledning av väckt motion om upprättande av kontrollgårdar för betydande av jordbrukets produktionsförhållanden m. m.;

nr 50, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag rörande ordnandet av kontrollen över handeln med utsäde;

nr 51, i anledning av väckta motioner om utredning angående den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till avlöande av mejerikonsulenter m. m.;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss reglering av handeln med färsk strömming och sill m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statlig lånefond för byggande av skogsvägar (skogsväglånefonden);

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Mälarens reglering m. m.; och

nr 56, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för ernående av vidgad frikrets för landsbygdens telefonabonnenter m. m.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa bostadsbyggnader för centrala torpedverkstaden m. m.;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslagsmedel för nytt utsjölovningsfartyg m. m.;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av byggnader för tekniskt-vetenskaplig forskning;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av den i kommerskollegii avlöningsstat under anslagsposten avlöningar till övrig icke-ordinarie personal upptagna delposten till grundavlöningar m. m.;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1941/42 till vissa privatläroverk m. m.;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för budgetåret 1941/42 till undervisningslokaler för folkskoleväsendet m. m.;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet; och

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av villkoren för statsbidrag till driften av vårdhem för lättskötta sinnessjuka;

från bevillningsutskottet:

nr 234, i anledning av väckt motion om utredning angående en mera likformig beskattning av lotterivinster; och

nr 235, i anledning av väckta motioner om skattefrihet för vissa gåvor till luftvärnet, luftskyddet och hemvärdet;

från andra lagutskottet:

nr 236, i anledning av väckta motioner rörande utvidgad vanhävdslagstiftning m. m.; och

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om framställning och införsel av vitaminiserade livsmedel; samt

från jordbruksutskottet:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till svenska vall- och mosskulturföreningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av domänverkets skogsindustriella rörelse;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande grunder för utlämnande av lån från jordbrukets maskinlånefond;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalökning för lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.; och

nr 248, i anledning av väckt motion om avhjälpande av förefintliga olägenheter vid besiktning av älgkött.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 214, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., nämligen:

nr 301 av herr *Persson* i Falla *m. fl.*;

nr 302 av herr *Barnekow m. fl.*;

nr 303 av herr *Ward*; samt

nr 304 av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå.

Vidare avlämnades följande motioner, nämligen av

herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*, nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående lönerreglering för landsfiskaler m. m.; och

herr *Lindqvist m. fl.*, nr 306, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.19 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 20 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 14 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 251, angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m.; och nr 253, med förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungskile till mig riktat tvenne frågor rörande tillämpningen av gällande bestämmelser om handeln med lantsmör.

I interpellationen erinras om Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 november 1940, nr 946, angående handeln med lantsmör. I denna kungörelse stadgas, att lantsmör icke av tillverkaren må försäljas eller eljest överlätas annat än till mejeri eller ombud för mejeri eller till den, åt vilken tillstånd att förvärva lantsmör meddelats av statens livsmedelskommission eller å dess vägnar. Enligt av livsmedelskommissionen utfärdade tillämpningsbestämmelser är mejeri skyldigt att självt eller genom sina ombud inköpa allt till människoföda tjänligt lantsmör, som av producent utbjudes till mejeriet. Dock skall skyldighet icke föreligga för mejeri att inköpa lantsmör från producent, av vilken det skäligen kunnat påfordras att han lämnat den mjölk, varav smöret beretts, till mejeri. Interpellanten finner det självklart, att lantsmöret måste inordnas under den allmänna matfettsregleringen, men anser att livsmedelskommissionen skjutit över målet, om det — såsom synes framgå av ett av kommissionen utgivet cirkulär — endast gällt att förhindra att jordbrukare, som tidigare levererat mjölk till mejeri, upphöra därmed för att i stället själva tillverka smör. Nu åläggas, framhåller interpellanten, en stor mängd mindre jordbrukare att upphöra med sin lantsmörtillverkning för att i stället lämna mjölk till närmaste mejeri, varvid mejeriets ombud förbjudes att från och med ett visst datum uppköpa smör av särskilt angivna producenter. Över beslut om smörproducentens skyldighet att leverera sin mjölk till mejeri i stället för att själva tillverka smör kan klagan föras hos Svenska mejeriernas riksförening. Riksföreningens beslut kan överklagas hos livsmedelskommissionen. Enligt interpellantens mening borde varje småbrukare själv få avgöra, huruvida han bör

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

sälja smör eller mjölk. Då det visat sig så svårt att bringa de ofullständiga jordbruken effektiv hjälp, bör man noga akta sig för att i något avseende försvåra dessa jordbrukares kamp för sitt uppehälle. Interpellationen utmynnar i följande frågor:

1) Anser herr statsrådet att det nu tillämpade förfarandet mot lantsmörproducenterna i här ovan berörda del är för folkförsörjningen nödvändigt?

2) Om så inte är fallet, ämnar herr statsrådet vidtaga sådana åtgärder att de producenter, som intill den 1 december 1940 producerat lantsmör, få själva avgöra om de i fortsättningen skola sälja smör eller mjölk till vederbörande mejeri?

Med anledning av de framställda frågorna har jag infortrat yttrande från livsmedelskommissionen, som i sin tur hört Svenska mejeriernas riksförening. Riksföreningen har i sitt svar i huvudsak framhållit, att det under nuvarande förhållanden måste anses oundgängligen nödvändigt att största möjliga mjölkkvantitet tillföres mejerierna. Det skulle visserligen kunna anses, att föreskriften att lantsmör icke må försälas av sådana mjölkproducenter, av vilka det skäligen kan fordras, att de lämna sin mjölk till mejeri, vore överflödig, men av olika skäl måste föreskriften anses starkt påkallad. Möjligheterna att effektivt upprätthålla kontroll över handeln med lantsmör äro tvivelsutan beroende av att antalet tillverkare icke blir alltför stort. I annat fall skulle kunna riskeras, att lantsmöret i viss omfattning skulle tillföras konsumenterna på smygvägar och till högre priser än dem som gälla för det eljest saluförda smöret. Ett annat skäl för föreskriften är, att det under nuvarande lågproduktion på mjölk måste anses riktigt, att befintliga körinjer och mejeriernas invägning i första hand upprätthållas, så att dessas kapacitet utnyttjas så långt ske kan. Erinras kan ock därom, att säkerhet för god kvalitet på smöret endast finnes, då smöret tillverkas i mejeri, d. v. s. av mjölk som pastöriserats, varmed naturligtvis icke är sagt, att icke många producenter vinnlägga sig om att upprätthålla en god kvalitet å sitt smör. Slutligen torde förtjäna påpekas, att om antalet lantsmörtillverkare icke begränsats på sätt som skett, irritation skulle ha kunnat uppstå bland mejerileverantörerna. Det torde böra erinras om att i samband med den temporära knappheten på smör vid vissa tillfällen under hösten 1940 — alltså innan smörransoneringen genomfördes — priset på det hemkärnade smöret undergick en kraftig stegring och vid olika tillfällen betydligt översteg priset på mejerismöret. Det anförda utesluter dock icke, att föreskriften i det särskilda fallet kan välla vissa svårigheter. Riksföreningen uppmanade redan på ett tidigt stadium mejerierna att taga nödig hänsyn till de leveranssvårigheter, som kunde uppstå (jag hänvisar till cirkulärskrivelse den 23 december 1940). Riksföreningen vederligt ha mejerierna ock sökt att så långt varit förenat med skälighet och rättvisa tillämpa bestämmelsen på ett smidigt sätt och verkställt noggranna undersökningar innan leverans påfordrats. I särskilda cirkulärskrivelser till mejerierna den 18 mars 1941 har riksföreningen framhållit, att då mjölkproducents begäran att icke behöva leverera sin mjölk till mejeriet avslås, underrättelse skall lämnas om att klagan över beslutet må föras hos riksföreningen. Då riksföreningen i sin tur fastställer ett sådant beslut, lämnas meddelande om att klagan över beslutet må föras hos livsmedelskommissionen. Enligt riksföreningens uppfattning finnes för närvarande icke anledning att vidtaga ändringar i det nu tillämpade systemet.

Livsmedelskommissionen har med instämmande i riksföreningens yttrande för egen del dessutom anført bland annat följande.

Kommissionen har för sin del vid avgörandet av frågor, huruvida i ett visst fall mjölkproducent skall tillåtas sälja lantsmör eller anses böra leverera mjölk,

Svar på interpellation. (Forts.)

följt samma princip, som kommit till uttryck i riksföreningens i dess yttrande omförmälda cirkulärskrivelse av den 23 december 1940, nämligen att leverans av mjölk icke bör påfordras från sådana producenter, vilka i leveranshänseende kunna anses befinna sig i ett sämre läge än förutvarande mejerileverantörer. Självklart är, att hänsyn härvid tagits till samtliga i ärendet upplysta förhållanden. Att även riksföreningen i sin prövning av tvister mellan mejerier och mjölkproducenter, om leverans av mjölk bör kunna påfordras eller ej, handlat på ett opartiskt sätt och under hänsynstagande till samtliga förbragta omständigheter, torde väl belysas av det förhållandet, att riksföreningen i ungefär 40 procent av samtliga omkring 350 av riksföreningen avgjorda tvister av förevarande slag förklarat leveransskyldighet icke föreligga. Att i fråga om enstaka mejerier viss ojämnhet i tillämpningen kunnat förekomma under den första tiden, vill livsmedelskommissionen visserligen icke bestrida, men numera torde dessa vara tillrättade. Enligt livsmedelskommissionens uppfattning behöver man således icke befara, att, annat än i rena undantagsfall, rätt att sälja lantsmör nu icke tillkommer sådana jordbrukare, för vilka leverans av mjölk är mer betungande än för mejeriets förutvarande leverantörer, i varje fall icke därest de påkallat riksföreningens prövning av saken.

Att åter rätt att sälja lantsmör förvägras sådana mjölkproducenter, vilka vid en allsidig prövning av saken befinnas ha samma eller bättre möjligheter att leverera mjölk till mejeri än mejeriets förutvarande leverantörer, kan enligt livsmedelskommissionens mening i rådande läge icke anses såsom ett otillbörligt ingrepp i vederbörandes handlingsfrihet. Kommissionen vill understryka att det under nuvarande nedgång i mjölkproduktionen måste anses riktigt, att befintliga körlinjer och mejeriernas invägning i första hand upprätthållas, så att dessas kapacitet utnyttjas så långt ske kan. Det synes nämligen nödvändigt, om man, som tillbörligt är, räknar med möjligheten av en långvarig avspärrning och därav följande kraftig nedgång av mjölkproduktionen, att redan nu, så långt sig göra låter, inrikta sig på att förebygga eller mildra de olägenheter, som kunna bli följden av en sådan nedgång. Denna medför givetvis, att mjölmängden per körlinje blir mindre än normalt. Då kostnaderna för körningen av mjölk till mejeriet på det stora hela taget äro fasta, medför en minskning i de mjölmängder, som forslas till mejeriet, en ökning i transportkostnaden för varje kilogram av den transporterade mjölken. Denna ökning kan i många fall befaras bli så stor, att de ekonomiska förutsättningarna för transport av mjölk till mejeriet å ifrågavarande körlinje icke längre föreligga, och att körlinjen därför måste nedläggas. En sådan utveckling kan lätt få sådan omfattning, att avsevärda delar av leveransorganisationen sprängas sönder. Även mejeriernas driftskostnader äro till största delen fasta, varför en minskning i mjölktilförseln medför en ökning i driftskostnaderna per kilogram mjölk med därav följande fördyring av mejeriprodukterna. Inför de allvarliga olägenheter, som sålunda äro förenade med en nedgång av mjölktilförseln till mejerierna, är det enligt kommissionens mening synnerligen önskvärt, att man nu på olika sätt strävar efter att så stor del av den disponibla mjölmängden som möjligt skall tillföras mejerierna. Under sådana förhållanden synes det icke obilligt att fordra, att en var mjölkproducent, som har samma möjligheter att leverera mjölk till ett mejeri som de förutvarande leverantörerna till mejeriet, vilka själva funnit sådan leverans överensstämma med sin fördel, också verkligen gör detta.

För egen del vill jag tillägga, att på grund av nödvändigheten att i nuvarande läge söka tillföra mejerierna största möjliga del av mjölkproduktionen finner jag det icke kunna överlätas åt den enskilde jordbrukaren att helt och

Svar på interpellation. (Forts.)

hållet själv avgöra, om han vill sälja smör eller mjölk. Det synes icke vara orimligt att mjölkleverans till mejeri som regel påfordras i sådana fall, då vederbörande kan fullgöra leveransen under ungefärligen samma betingelser som gälla för tidigare frivilliga leverantörer. Härvid bör givetvis hänsyn tagas till samtliga omständigheter, som kunna påverka leveransmöjligheterna, t. ex. brist på transportmedel, svårighet för ensamstående att framforsla mjölken o. s. v. Genom en någorlunda smidig tillämpning av leveranssystemet torde de olägenheter, som interpellanten påtalat, till allra största delen bortfalla. Sedan numera åtgärder vidtagits för att leverantörerna alltid skola erhålla underrättelse om möjligheten att överklaga beslut om leveransplikt samt att i tveksamma fall avstängning från smörförsäljning icke sker förrän ärendet prövats av Svenska mejeriernas riksförening torde ytterligare garantier ha skapats för att leverantörernas rätt icke trädes för nära.

Vad beträffar interpellantens framhållande av att man icke bör försvåra ställningen för innehavarna av ofullständiga jordbruk synes det ligga så till att det som regel ställer sig förmånligare för de mindre mjölkproducenterna att leverera mjölken till mejeri än att själva tillverka smör. Till belysande härav må följande anföras. I januari 1941 (den sista månad, för vilken siffror föreligga) uppgick det mjölkpris, som av mejerierna erlades till mjölkproducenterna, i genomsnitt för hela riket till 20.41 öre per kilogram. Detta pris är beräknat för mjölk med en fetthalt av 3.5 procent samt gäller fritt mejeri. Uppgifter beträffande kostnaden för transport av mjölken från leverantörerna till mejeriet föreligga endast beträffande omkring 60 procent av den under månaden levererade mjölken. För denna mjölmängd uppgick transportkostnaden i genomsnitt till ett öre per kilogram. Drages från nyss angivna mjölkpris ett öre för transportkostnader, erhålles ett pris av 19.41 öre. Härtill kommer för varje leverantör ett producentbidrag å 3 öre per kilogram för 650 kilogram per månad, alltså sammanlagt 22.41 öre per kilogram.

För att nämna några exempel från olika landsdelar så utgjorde under samma månad mjölkpriset i Norrbottens län, som är ett utpräglat konsumtionsmjölkdistrikt, 23.4 öre. Om transportkostnaderna här beräknas till 2 öre per kilogram, vilket torde vara skäligt med hänsyn till förhållandena, erhålles ett pris av 21.4 öre. Med tillägg av producentbidraget å 3 öre per kilogram erhålles ett mjölkpris av 24.4 öre för upp till 650 kilogram per månad. I Västernorrlands län, som är ett utpräglat lantsmörsdistrikt, utgjorde mjölkpriset under samma tid 21.68 öre per kilogram. Om man här räknar med en genomsnittlig transportkostnad av 1.5 öre per kilogram, erhålles ett mjölkpris av 20.18 öre och med tillägg av producentbidraget 23.18 öre. I Älvsborgs län, som även i betydande utsträckning är ett utpräglat lantsmörsdistrikt, var mjölkpriset 19.84 öre och med avdrag av ett öre per kilogram för transportkostnader 18.84 öre, alltså ett sammanlagt pris av 21.84 öre per kilogram på den kvantitet, varå producentbidrag utgår.

För lantsmör av högsta klass betalas enligt livsmedelskommissionens bestämmelser i södra och mellersta Sverige (Stockholms-Göteborgs, Skånes och Värmlands-Dalarnas prisutjämningsdistrikt) 4 kronor 25 öre per kilogram (lantsmörsbidraget inräknat), vilket gör 17 öre per kilogram mjölk. Utbytet av lantsmör vid hemkärning av mjölk med en fetthalt av 3.5 procent kan nämligen icke beräknas till mer än högst ett kilogram per 25 kilogram mjölk och torde ofta vara ej oväsentligt lägre. Härtill kommer skummjölksvärdet, vilket enligt den beräkningsgrund som tillämpats för mejerimjölk utgör 1.8 öre per kilogram. Under det att mejerileverantörer i exempelvis Älvsborgs län således, producentbidraget inräknat, erhålla 21.84 öre per kilogram mjölk, kan producenten av lantsmör icke utvinna högre pris än 18.8 öre per kilogram. I Norrr-

Svar på interpellation. (Forts.)

bottens län blir priset för mejerileverantören 24.40 öre och för lantsmörproducenten 19.8 öre enligt samma beräkningsgrund och i Västernorrlands län respektive 23.18 öre och 19.8 öre, då priset för bästa lantsmör där är 4 kronor 50 öre, lantsmörbidraget inräknat.

Det visar sig sålunda, bland annat på grund av det sämre utbytet av smörfett vid hemkärning, att det ekonomiska resultatet för producenten blir större vid leverans till mejeri än vid tillverkning av lantsmör, särskilt för de mindre jordbrukare, som helt kunna tillgodogöra sig producentbidraget. Med hänsyn härtill och då varje starkare rubbning av leveransorganisationen till mejerierna skulle kunna få mycket svåra följder för mjölkhanteringen och därmed även för folkförsörjningen, anser jag mig böra besvara interpellantens första fråga med ja. Vid sådant förhållande torde något svar från min sida å interpellantens andra fråga icke vara erforderligt.

Härefter yttrade:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret på min interpellation den 19 mars. Samtidigt ber jag, herr talman, att till det lämnade svaret få knyta några reflexioner.

Varken mejeriernas riksförening, livsmedelskommissionen eller herr statsrådet har sökt göra gällande, att en fortsatt försäljning av lantsmör från deras sida, som tidigare ägnat sig åt sådan försäljning, skulle kunna utgöra en direkt fara för vår matfettförsörjning. På den punkten saknas varje spår av siffermaterial och bevisföring. Jag tror dock, att åtminstone en antydning om problemets storleksordning har sin betydelse, om man vill få in det rätta perspektivet även på de frågor, som indirekt kunna dragas in i debatten.

Lantsmörproduktionen kunde väl i höstas, när denna lantsmörsförordning genomfördes, näppeligen överstiga 12,000 ton. Troligtvis var den mindre. Om man beräknar, att en levererad mängd av 4,000 ton lantsmör utbytes mot en motsvarande mängd mjölk eller cirka 100,000,000 kilogram, vinner man den ökade fettmängd, som kan tagas ut på grund av mejeriernas hårdare skumning av mjölken. Detta kan röra sig om cirka 500 ton smör. Men icke ens detta är från folkhushållningssynpunkt en ren vinst. De småbrukare det här gäller använda i stor utsträckning skummjölk i det egna hushållet. Om de efter lantsmörstillverkningens upphörande komplettera den sämre mejeriskummjölken med helmjölk, blir vinsten från övriga konsumenters synpunkt minimal. Om de återigen nöja sig med den mejeriskummade mjölken, betyder detta i många fall, att stora, barnrika fattiga familjer på Sveriges landsbygd få sitt kosthåll ytterligare försämrade. Det torde därför vara en öppen fråga, om det genom en omplacering av dessa 500 ton matfett från landsbygden till tätbebyggda områden kan vinnas något ur hela folkförsörjningens synpunkt värdefullt resultat.

Motiveringen för bestämmelserna skulle alltså hänföra sig till lantsmörhandelns *indirekta* verkningar. Varje starkare rubbning i leveransorganisationen för mejerierna skulle kunna få svåra följder för folkförsörjningen, framhåller herr statsrådet, och jag vill givetvis icke förneka, att så blir fallet, om dessa svåra försämringar inträffa. Men jag har svårt att förstå, att frånvaron eller närvaron av de mjölkkvantiteter, som tidigare omtalats, kan åstadkomma så svåra rubbningar. För att sådana svåra rubbningar skola kunna uppkomma måste väl de redan tidigare frivilligt anslutna lantbrukarna lämna mejeriorganisationen. Mot att så skulle ske tala emellertid de siffror, som herr statsrådet lämnade i slutet av sitt svar, ett mycket bestämt språk. Där

Svar på interpellation. (Forts.)

visades ju tydligt och klart, att det från lantbruksekonomisk synpunkt, ifall man får räkna rent siffermässigt, är mycket fördelaktigare att lämna mjölken till mejeriet än att göra smör av den hemma. Under sådana förhållanden är det väl icke troligt, att någon lantbrukare, som är lojal mot samhället och förnuftig i sina beräkningar och som en gång frivilligt anslutit sig till ett mejeri, skulle sluta upp med sina mejerileveranser och ägna sig åt en mindre lönande lantsmörproduktion. För övrigt vore det väl icke alls omöjligt att, om man befarar en sådan eventualitet, sätta stopp just för detta. Man kunde ju bestämma, att mejerierna icke skulle köpa smör från dem, som tidigare varit mejerileverantörer. Sedan finns den visserligen teoretiska möjligheten, att människor vilja göra lantsmör hemma att säljas vid sidan om regleringen för att ta ut ett olaga högt pris. Men den som icke vill följa lagen kan ju bryta mot denna bestämmelse likaväl som mot övriga bestämmelser på detta område. Detta är ju icke en förordning för dessa illojala medborgare. Dem vill man nå med straffbestämmelser och övervakning överhuvud taget.

Jag kan därför på de grunder, som jag här åtminstone sökt antyda, icke komma till det resultatet, att de tvångsmetoder, som i detta fall användas, äro sakligt berättigade. Det hade utan tvivel varit bättre, om man med stöd av de fördelar, som de regelbundna leveranserna till mejerierna innebära, sökt vinna så många som möjligt genom saklig upplysning, och att man i övrigt låtit tiden verka. De, som rimligtvis kunna men icke vilja ansluta sig, representera en allt för liten mjölmängd för att man här skall kunna tala om någon folkförsörjningsfråga.

Men även om man kommer till det resultatet, att det är sakligt berättigat och nödvändigt att dessa småbrukares mjölk bör gå till mejerierna, så kan man ändå rikta bestämda anmärkningar mot det sätt, på vilket dessa åtgärder blivit genomförda. Det är utan tvivel så, att mejeriorganisationen är part i det här målet. Har man förut tvivlat på den saken, blir man fullständigt övertygad därom efter att ha tagit del av det remissutlåtande, som mejeriernas riksförening avgivit och som finns intaget i detta interpellationssvar. Ty i detta utlåtande framhäves den mejeriekonomiska synpunkten mycket starkt. Och är den synpunkten stark, då äro mejerierna obestridligen intresserad part i det här målet. Men nu är det ju så, att Kungl. Maj:t gjort denna part till domare i målet. Första instans är mejeriet på orten, den andra är de svenska mejeriernas riksförening. Sedan går målet, om klaganden fortsätter, till livsmedelskommissionen, där det handlägges av direktören för de svenska mejeriernas riksförening eller under hans överinseende. Hela vägen är alltså målet i händerna på den ena parten, ända tills man kommer till Kungl. Maj:t, om det nu är någon, som har fullföljt sin talan så långt. Detta kan väl icke vara riktigt från principiell synpunkt, alldeles oberoende av vad man anser om det sakligt nödvändiga i de åtgärder som ha vidtagits.

Jag hade den 17 mars ett samtal med direktören för mejeriernas riksförening. Jag ställde därvid den frågan, om det fanns någon garanti för att vederbörande lantbrukare alltid blevo underrättade om de möjligheter att överklaga mejeriets beslut, som enligt förordningen finnas. Jag fick intet bestämt svar. Nu ser jag här i interpellationssvaret, att den 18 mars, alltså dagen efter nämnda samtal, har mejeriernas riksförening sänt ut ett cirkulär, i vilket man understryker, att man alltid skall meddela vederbörande, att han har rätt att överklaga. Vare sig detta är en händelse, som ser ut som en tanke, eller det är på något sätt ett resultat av att saken har blivit påtalad, så finns det ju anledning att på den punkten uttala sin tillfredsställelse med att en ändring har kommit till stånd.

Nu framhåller livsmedelskommissionen, att av 350 tvister, som dragits in-

Svar på interpellation. (Forts.)

för mejeriernas riksförening, ha 40 procent avgjorts till den klagande partens förmån, och ur dessa siffror drager livsmedelskommissionen den slutsatsen, att svenska mejeriernas riksförening uppträder fullständigt opartiskt. Jag vill varken bestrida detta påstående eller instämma i detsamma. Rent principiellt kan man ju hävda, att det är olämpligt, att en part i ett mål dömer. Jag vill icke därutöver draga ut konsekvenserna. Men de nämnda siffrorna bevisa, såvitt jag förstår, framför allt en sak, nämligen att bland dem som klaga ha *minst* 40 procent haft rätt. Då kommer frågan: Hur många är det som icke ha klagat, därför att de icke visste om sina möjligheter i detta avseende, eller därför att de icke kunde, eller emedan de tyckte, att de icke ville föra saken vidare. Jag undrar, om det överhuvud taget finns någon samhällsgrupp i detta land, som är mindre benägen att skriva inlagor, klaga och fullfölja sina klagomål än dessa lantbrukare, dessa småbrukare i torpstugor och småställen ute i bygderna. Vad som kommer som en kungl. förordning tager man ungefär såsom vädret, det är oföränderligt, vare sig det är på gott eller ont. Därför är det en öppen fråga, i hur många fall man helt enkelt har ställt dessa människor i en situation, som de i själva verket ha tolkat som ett ofrånkomligt faktum, varför saken icke har förts vidare. Det är ju under tiden före den 18 mars, då det i interpellationssvaret omtalade cirkuläret utgick, som de stora notvarpen i den här frågan ha gjorts.

Det har erinrats om, att det är ifrån lantbruksekonomisk synpunkt bättre att lämna mjölken till mejeri än att göra smör. Jag har all anledning att stryka under den saken. Det är framtidens väg denna ekonomiska föreningsrörelse. Det finns icke den ringaste anledning att sväva på målet i det avseendet. Men även om det är på det sättet, så är den svenska landsbygden så stor, och människorna där leva under så skiftande förhållanden, att det under över-skådlig tid måste finnas människor, som stå utanför dessa ekonomiska organisationer. Skälet till att så i vissa fall måste ske är ju då icke ett rent siffermässigt ekonomiskt skäl, utan det finns så många förhållanden, som kunna föranleda, att en småbrukare hellre vill göra smör hemma. Det kan vara arbetsförhållandena, då mannen är borta och hustrun skall sköta djur och barn och hushåll. Det kan vara kosthållet. Det är många gånger så, att denna hemmaseparerade mjölk och kärnmjölken ingå som en mycket viktig del i kosthållet. På ett ställe uppe i Norrland, där man ålade lantbrukarna att leverera mjölk i stället för smör, hade de omkring fem mil till närmaste mejeri. Mjölken kom tillbaka ifrån mejeriet mellan klockan fem och tio på eftermiddagen och var givetvis då tämligen oduglig att använda i hushållet. De blevo befriade, åtminstone tills vidare, när saken kom till högre instans. Det kan förhålla sig så, att det är fråga om så liten mjölmängd, att man icke tycker, att det lönar sig att lägga om arbetsförhållandena, att skaffa sig transportkärl m. m. Man har kanske några liter mjölk under en del av året, medan man under återstoden av året knappast har någon alls.

Även om viljan är aldrig så god, måste det vara ganska svårt för en människa att sitta uppe i Stockholm och skipa rättvisa i alla dessa små mål. Därför har jag alltjämt den uppfattningen, att det vore lyckligare, om man lät dessa småbrukare själva bestämma, om de skola lämna smör, eller om de skola lämna mjölk. Detta är från folkförsörjningssynpunkt ingen stor fråga, den är nästan mikroskopisk. Från allmän ekonomisk synpunkt kan den betyda en del men icke så väsentligt mycket. Från principiell synpunkt är det däremot en rätt stor fråga. Man bör akta sig för att från rättssynpunkt väga parterna efter deras materiella vikt och betydelse. Såsom saken nu ligger till, återstår det väl ingenting annat än att hoppas, att förordningen i fortsättningen skall handhavas med största möjliga varsamhet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det är självfallet svårt att yttra sig om vad detta spørsmål kan betyda ur folkförsörjningssynpunkt. Jag vill emellertid erinra därom, att när frågan var före, att vederbörande skulle leverera in sitt smör till den allmänna ransoneringen, eller att mjölken i den utsträckning det var möjligt med hänsyn till såväl den enskildes som hela samhällets synpunkt skulle levereras till mejerierna, var tillgången på smör synnerligen knapp här i landet och vår fettförsörjning överhuvud taget mycket nära bristningsgränsen. Att detta var fallet berodde kanske icke bara på smörproduktionen.

Vidare skulle jag vilja nämna en sak, som för övrigt också framgår av interpellationssvaret, nämligen att av livsmedelskommissionens fem ledamöter är icke en enda eller direktören för riksföreningen den ensambestämmande. I livsmedelskommissionen sitta representanter för olika folkgrupper, vilka ha till uppgift att tillvarata samhällets intressen, således även representanter för mjölkleverantörerna. Jag kan sålunda gå ut ifrån, att livsmedelskommissionen handlar fullt opartiskt och söker ta hänsyn till de olika omständigheter, som kunna föreligga.

När interpellanten i sitt anförande berörde de mejeriekonomiska synpunkterna, tyckte jag mig av hans tonfall finna, att han huvudsakligen fäste sig vid vad som därvidlag var tillfredsställande för de enskilda mejeriernas och deras leverantörers vidkommande. Förutom de mejeriekonomiska synpunkterna ha vi emellertid att tänka på hela vårt folkhushåll. Det är sålunda självfallet, att ju dyrare produktionskostnaderna bli per enhet, ju mera belastas folkhushållet. Jag vill naturligtvis icke överdriva proportionerna härvidlag, ty de kvantiteter, som det här är fråga om, äro mycket små. Därom kunna vi emellertid vara ense, att det hela har sin betydelse ur den synpunkten att för att försäljaren skall kunna få ett tillfredsställande utbyte av sin produktion så måste konsumenten bära motsvarande börda. När man nyttjar ordet mejeriekonomiska synpunkter, bör man även tänka på den sidan av saken.

Herr Svensson i Ljungskile erkänner ju det riktiga i att det är bäst ur jordbruksekonomisk synpunkt, att vederbörande leverera sin mjölk till mejerierna. Detta är någonting alldeles självklart, och i det fallet kan ingenting vara att anmärka från leverantörerna. Herr Svensson i Ljungskile vänder emellertid på saken och säger, att somliga producenter använda skummjolk i sitt hushåll, och han tycks mena, att denna skummjolk har större fetthalt än mejeriernas skummjolk. Det är emellertid att märka, att det icke finns något förbud för vederbörande att kärna smör till husbehov, och följaktligen behöver vederbörande icke använda skummjolk från mejeriet utan kan använda sådan skummjolk, som erhålles vid smörberedningen för det egna hushållet.

Beträffande cirkuläret den 18 mars 1941 från mejeriernas riksförening vill jag säga, att ett cirkulär utgick från livsmedelskommissionen den dag bestämmelserna utfärdades, varför cirkuläret från mejeriernas riksförening torde hava avsett att erinra om livsmedelskommissionens cirkulär. Det utfärdades inga dekret eller bestämmelser, utan riksföreningen eller mejerierna i landets olika delar handlade å livsmedelskommissionens vägnar genom att i första hand söka träffa överenskommelse dels om sättet att emottaga det smör, som var tillverkat hos de olika producenterna, dels om sättet för mjölkens förande till mejerierna, där detta kunde ske på frivillig väg. Det har ju i många fall skett på det sättet, alltså genom att man träffade överenskommelser om att man i stället för att kärna smör skulle försöka få till stånd leverans av mjölk till mejerierna, och jag är övertygad om att det finns många producenter, som nu kommit att fullgöra denna leverans. Vi skola komma i håg, att det krävs

Svar på interpellation. (Forts.)

inte mer än att en mjölkskjuts går förbi, och att betingelserna äro desamma som för gårdarna bredvid.

Jag har fått brev från flera, som säga, att de fått betydligt mer betalt för den mjölk de producerat under denna tid än de fått tidigare. Därmed komma vi in på den fråga, som interpellanten själv berörde, nämligen att man skall göra allt vad som kan göras för att åstadkomma bättre resultat för de mindre jordbrukarna. Med denna åtgärd, som man ansett nödvändig ur andra synpunkter, har man faktiskt åstadkommit något, som man klart kan bevisa är till fördel för mjölkproducenterna.

Jag kan taga ett exempel. Jag var för några år sedan i Värmland, där det hade byggts ett mejeri med medel från det s. k. Norrlandsbidraget. Därigenom hade de fått mejeri i obygden. Det kom ett par, tre husmödrar till mig och sade, att de kunde inte tänka sig, att det skulle bli så mycket bättre betalt för den mjölk de levererade till mejeriet, som det verkligen blivit. När de kärnade hemma och sålde smör till handlanden, hade de inte fått tillnärmelsevis så bra betalt för mjölken, även om kvantiteten mjölk var precis densamma, så att de ansågo det vara en Gudi behaglig gärning, när statsmakterna hjälpt dem att få detta mejeri.

Jag har även fått skrivelser från många, som blivit leverantörer av mjölk till mejerier och meddelat, att de inte hade trott, att det skulle bli ett så gott ekonomiskt resultat av leveranserna. Det bör väl också vara en statsmakternas strävan att med ljus och lykta söka efter möjligheter att åstadkomma det bästa möjliga för mjölkproducenterna. Det måste väl då anses rimligt att vidtaga dessa åtgärder, som ur folkförsörjningssynpunkt obetingat ha en viss betydelse, när man därigenom även kan åstadkomma en förbättring för mjölkproducenterna. Från den synpunkten har jag sett det hela, och jag är övertygad om att kommissionen i fortsättningen som hitintills kommer att gå varligt fram, när det gäller dessa frågor.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Statsrådet erinrade om att när dessa bestämmelser utfärdades i höstas, var man nära bristningsgränsen beträffande vår försörjning med matfett. Jag kan i det sammanhanget påminna om att strax före det dessa bestämmelser utfärdades förkunnade både livsmedelskommissionen och Kungl. Maj:t, att man alltjämt hoppades kunna lösa vår matfetsfråga utan tillgripande av ransonering, en såvitt jag förstår i allra högsta grad optimistisk syn på saken, vilken kom till uttryck gång efter annan under höstens lopp. Man kan ju också erinra om att när det här i höstas förelåg en proposition om standardisering av fetthalten i mjölk — en fråga som ur smörtillverkningens synpunkt givetvis är mångdubbelt större än den fråga det här gäller — så ville inte mejeriorganisationen vara med på en sådan åtgärd, om den skulle förknippas med en förpliktelse att lämna upplysning om fetthalts-sänkningen i mjölken. Man var alltså i vissa fall ganska optimistisk under höstens lopp, men när man sedan utfärdade denna förordning, verkar det som om man slagit över och blivit i lika hög grad pessimistisk beträffande vår folkförsörjning.

Jag vet inte, huruvida dessa överklagningsmål dragas inför samtliga ledamöter i livsmedelskommissionen. Det är ju möjligt att så sker, men jag har svårt att föreställa mig, att dessa ledamöter, som skola taga ståndpunkt till så många andra ting på en mängd olika områden, skulle kunna underkasta dessa mål vart för sig någon ingående prövning. Jag understryker emellertid gärna än en gång, att jag inte på något sätt velat rikta några misstankar om väld emot de personer, som handlägga dessa frågor. Jag har bara velat peka på det förhållandet — vilket, såvitt jag förstår, allmänt erkännes vara det psykologiskt

Svar på interpellation. (Forts.)

riktiga — att människor, som på något sätt själva äro intresserade i saken, icke skola avgöra tvister. Att de mejeriekonomiska frågorna även kunna vara en allmän angelägenhet är klart. Men det är ju så, att varje förbättring eller försämring inom det ekonomiska livet i första hand drabbar den närmast berörda parten och i andra hand hela samhället. Jag har av det resonemanget bara dragit den slutsatsen, att eftersom det här gäller en mejeriekonomisk fråga, är också mejerierorganisationen sakligt intresserad och alltså part i målet. Det är endast detta, som jag velat framhålla i detta sammanhang.

Det är möjligt, att man kan både lämna mjölk till mejeriet och skumma mjölk hemma för att kärna smör till husbehov. Jag har emellertid fått brev från rätt många lantbrukare, vilka blivit anmodade att leverera till mejerierna — man har även i extra skrivelser efterlyst deras mjölk — men vilkas hela mjölkproduktion är så liten att de, när de inte fingo sälja något smör, helt enkelt läto bli att leverera vare sig mjölk eller smör. De ha så litet mjölk, att de inte ansågo det lönt. Att försöka få in dessa leverantörer i mejerierorganisationen är givetvis felaktigt.

Att man redan från början utfärdat ett cirkulär med tillämpningsbestämmelser har jag lagt märke till. Men om det i detta cirkulär säges bestämt ifrån på den punkt, som jag här påtalat, förstår jag inte riktigt, varför man i detta sammanhang åberopar även cirkuläret av den 18 mars. Det är väl ändå så, att detta cirkulär av den 18 mars just på den punkten skulle komplettera vad som eventuellt tidigare hade varit ofullständigt eller understryka vad mejerierna eventuellt icke i tillräcklig utsträckning lagt märke till.

Jag instämmer helt och fullt i det resonemang, som herr statsrådet här fört om fördelen av att lämna mjölk till mejerierna — om man bara har så mycket mjölk, att det överhuvud taget är någonting att komma med. Men har man den uppfattningen, behöver man väl inte hysa den ringaste fruktan för att mejerierorganisationen skulle desorganiseras, därest en och annan lantbrukare fortfarande sysslade med en förlustbringande lantsmörsproduktion.

Herr Hansson i Vännäsby: Herr talman! Det brukar inte vara så vanligt, att det nere ifrån dessa banker i kammaren säges någonting i interpellationsdebatter, i all synnerhet i en fråga som denna, där interpellanten själv erkänner, att den sak det gäller är så liten och obetydlig, att det nästan behövs ett mikroskop för att kunna utröna om den har något värde.

Jag kan emellertid inte, sedan jag avlyssnat interpellantens anföranden här, underlåta att framhålla, att det synes mig som om han vore något ensidigt inriktad i sin frågeställning och sitt resonemang i frågan. Det är väl ändå så, att de bestämmelser, vilka här föreligga, äro, såsom framhållits av herr statsrådet, av allmännyttig karaktär. Om mjölkleverantörerna, även de smärre sådana, skulle ha fått rätt att utan hänsyn till allmänna önskemål och synpunkter bestämma sin mjölkleverans alltefter egna önskningsar, är det ju sannolikt, och mycket säkert förresten, att mjölmängden vid mejerierna skulle ha minskat i betänklig grad. Enligt vad jag förstår, förutsågs det vid den tidpunkt, då dessa bestämmelser utfärdades, att det skulle bli ganska nödvändigt att ordna så, att det matfett, som finns i landet — huvudsakligen detta smörfett som det här gäller — utnyttjades i så stor utsträckning som möjligt. Om till äventyrs den frihet, som interpellanten här talat om, fått existera i den omfattning, som han tydligen önskar, är det sannolikt att man inte kunnat komma till det resultat som nu är fallet, när det gäller vår matfettförsörjning.

Det bör också framhållas i detta sammanhang — om man vill ha fram det mesta möjliga i det allmänna ljuset, när det gäller den ransonering som vid den tiden infördes med avseende på smörförbrukningen — att om inte en sådan

Svar på interpellation. (Forts.)

existerat i den omfattning, som det blivit möjligt, kan det tänkas, att en ökad konsumtion av smörfett kunnat få en ganska vittomfattande utsträckning bland medborgarna i samhället, vilket varit till skada för den stora allmänna rationeringen.

Jag undrar också, hur förhållandena skulle ha ställt sig, om inte dessa förebyggande åtgärder vidtagits i så pass god tid som skett. Jag erinrar om, hur det var under förra världskriget, då det inte fanns sådana här bestämmelser i fråga om leverans av produktmjölk, utan producenterna fingo handla och vandla som de ville i detta avseende. De fingo tillverka smör eller lämna mjölken till mejerierna, utan att det fanns något som helst tvång. Det uppstod då en ganska omfattande hemmatillverkning och handel med smörfett vid sidan av den dåtida allmänna regleringen, till skada för det allmänna och på samma gång för producenterna, då det var nästan omöjligt att hålla något exakt pris, när vid sidan av de officiellt fastställda priserna funnos andra priser, som voro åtskilligt högre.

Det är vidare av statsrådet siffermässigt bevisat, att det åtminstone inte har uppstått någon ekonomisk olägenhet för de producenter, som nu kanske mot sin vilja nödgats leverera mjölk till mejerierna. De ha utvunnit ekonomiska fördelar av detta, och jag vill understryka, att det synes mig åtminstone, som om det varit en synnerligen klok åtgärd, att dessa bestämmelser kommit till. De böra också tillämpas i den mån det inte är absolut uppenbart, att en annan ordning bör gälla för enskilda producenter. Det har ju också visat sig, att när man haft sådana skäl som det varit anledning att taga hänsyn till, har en ändring ägt rum.

Jag har med dessa ord således bara velat betona, att man bör se denna sak även ur allmännyttans synpunkt, och att det var bra att dessa bestämmelser infördes i god tid, samt att de tillämpas så noggrant som möjligt. Jag tror, att detta är till båtnad för producenterna lika väl som för det allmänna.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag var inte inne under första delen av debatten och vet därför inte, om herr Svensson i omsorg om dessa lantsmörsproducenter pekat även på den ökade möjlighet för dem att leverera sin mjölk till mejerierna, som ligger i att mejerierna togo hand om transporten till mejeriet från producenten. Så som det nu är, ha mejerierna i mycket stor utsträckning hand om transporten, men på några platser ordna leverantörerna själva denna genom s. k. körlag. Då är det ibland så, att de, som förr ha producerat lantsmör och alltså ha mindre kvantiteter mjölk att leverera, på så avlägset, att de bli utestängda från att kunna sända mjölken till mejeriet, något som jag tror att det är en fördel för alla att kunna göra.

Under sådana förhållanden ifrågasätter jag, huruvida inte riksföreningen skulle kunna göra en direkt framstöt i den riktningen, att mejerierna över lag togo hand om transporten. Då skulle möjligheten ökas för de mindre lantsmörsproducenterna att kunna leverera sin mjölk till mejerierna, vilket jag tror vore en fördel även för mejerierna, emedan dess leverantörer även i fortsättningen då komme att leverera sin mjölk till mejeriet. Jag är övertygad om att dessa leverantörer därigenom skulle få ökad ersättning för sin produktion, samtidigt som de skulle få lindring i sina svårigheter, när det gäller att transportera mjölken till mejerierna.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag fick inte av herr Hanssons anförande riktig klarhet om, huruvida han riktigt uppfattat min ståndpunkt. Jag vill därför bara understryka, att jag icke gått emot lantsmörsförordningen

Svar på interpellation. (Forts.)

som sådan. Jag har tvärtom betonat, att det är en självklar sak, att även lantsmöret måste falla under ransoneringsbestämmelserna. Någon liknande ordning som under förra kriget har det aldrig varit fråga om att rekommendera, utan det är bara en enda detalj, som jag har riktat mig emot.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! I anledning av vad herr Svensson i Grönvik nyss nämnde vill jag säga, att då denna åtgärd skulle genomföras, talade jag med mejeriernas riksförening om den sak, som han berört. Jag hade fått en del skrivelser från vissa avlägset boende mjölkproducenter, som blivit av med den mjölkskjuts, som eljest gått förbi deras väg, och jag uppmanade riksföreningen att resonera med respektive mejerier om att försöka i all den utsträckning som var möjligt upprätthålla körningen, så att man inte, samtidigt som man vidtog en sådan åtgärd som denna, skulle utestänga dem, som ingenting hellre ville än leverera mjölk till mejerierna. Jag hoppas därför, att man skall — om det inte redan skett under vintermånaderna — söka vidtaga åtgärder för att framdeles ordna detta.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Jag har med mitt förra anförande bara velat framhålla värdet ur förebyggande synpunkt av de bestämmelser som införts, och jag vill, när interpellanten nu säger, att han inte begriper den mening jag gav uttryck åt i detta avseende, understryka, att man inte vet, hur förhållandena skulle ha ordnat sig, om inte dessa bestämmelser funnits.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 240, angående bidrag till allmänna barnhuset;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 241, angående bestämmande av pensionsålder för vissa beställningshavare vid flygvapnet; och

nr 242, angående dyrtidshjälp åt vissa pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar;

till statsutskottet propositionen, nr 243, angående bestridande av kostnaderna för värnpliktslån;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 244, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 245, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.; och

nr 246, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 247, med förslag till förordning om fortsatt rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid

taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhets- skatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringssfond;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 248, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 oktober 1939 (nr 734) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar; samt

till bankoutskottet propositionerna:

nr 249, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350); och

nr 250, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

§ 5.

Föredrogos var efter annan de på bordet liggande motionerna nr 301 av herr *Persson* i Falla m. fl. och nr 302 av herr *Barnekow* m. fl.; och remitterades dessa motioner, såvitt angick anslaget till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Härefter föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott motionen nr 303 av herr *Ward*.

Vid härpå skedd föredragning av motionen nr 304 av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå remitterades densamma, såvitt angick förslaget om anslag till dyrtidstillägg till understödsberättigade medlemmar av erkända arbetslöshetskassor, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet följande å bordet vilande motioner, nämligen:

nr 305, av herr *Hedlund* i Östersund m. fl.; och

nr 306 av herr *Lindqvist* m. fl.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden nr 12—14, statsutskottets utlåtanden nr 112—117, bevillningsutskottets betänkande nr 19, bankoutskottets utlåtanden nr 41 och 42, andra lagutskottets utlåtanden nr 20—24, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 47—56 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Svedman* m. fl., nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 221, angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 av medel för utrustning för central torpedverkstad m. m.;

herr *Forsberg*, nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående lönereglery för landsfiskaler m. m.; samt

herrar *Svensson* i Ljungskile och *Malmberg*, nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, med förslag till prisregleringslag m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.7 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 21 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 252, angående vissa anslag under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1941/42;
nr 254, angående anslag till oljelagringsanläggning på Gotland; och
nr 255, angående lån till Aktiebolaget svenska amerika linjen.

§ 2.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 251, angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m.; och

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 253, med förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara.

§ 3.

Föredrogs var efter annan de på bordet liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 307 av herr *Svedman m. fl.*; och

nr 308 av herr *Forsberg*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 309 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Malmberg*.

§ 4.

*Granskning
av statsråds-
protokollen.*

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 12, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Efter föredragning av utskottets under *punkten A* gjorda anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades denna anmälan till handlingarna.

*Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)**Utskottets under punkten B gjorda anmälan om anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen.*

Utskottet hade under denna punkt anmält, att utskottet — i anledning av en av Kungl. Maj:ts den 14 mars 1941 utfärdad, i protokoll över finansärenden samma dag omfördad kungörelse om undantag beträffande vissa varor från skatteplikt enligt förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän om-sättningsskatt — beslutit anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss.

I en vid punkten fogad reservation hade herr *Andersson* i Igelboda förklar-
rat sig anse, att utskottet icke bort göra ifrågavarande anmärkning.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Hallén: Herr talman, mina damer och herrar! När riksdagen brukar stå beredd att begå den s. k. dechargedebatten, har det under gångna tider ådragit sig ett ganska starkt intresse på ungefär samma sätt som fallet tidi-
gare har varit med den s. k. remissdebatten. Under årens lopp har emellertid den förändring ägt rum, som vi alla ha kunnat konstatera, att de stora för-
väntningar, som man brukat knyta till dessa debatter, icke ha infriats. De ha
fått en betydligt stillsammare och fredligare karaktär. Om detta gäller remiss-
debatten, så gäller det i lika hög grad den s. k. dechargedebatten.

Man kan ju säga, att resultatet av konstitutionsutskottets arbete ter sig re-
lativt magert. Den enda lilla anmärkning mot statsrådet och chefen för finans-
departementet, varom utskottet har enats, är ju också av mera formell än reell
natur. Man kan ju då fråga sig, om denna frånvaro av anmärkningar har sin
grund däruti, att Kungl. Maj:ts regering numera är så till ytterlighet aktsam
i fråga om att iakttaga alla formaliteter, att utskottet icke längre kan finna
några anmärkningsanledningar. Något sådant betyg vill nog i alla fall konsti-
tutionsutskottet icke gärna utfärda. Jag kan nämna, att vi inom utskottet
haft före icke mindre än över tjugotalet anmärkningsanledningar, och det
kanske beror på rena tillfälligheter, att icke vissa av dessa anmärkningar,
som nu framföras reservationsvis, skulle ha kunnat omfattas av en majoritet.

Det finns emellertid också en annan förklaring till att de anmärkningar, som
komma fram under nuvarande tider, äro så pass fåtaliga. Det är en förklaring,
som jag betraktar såsom ganska märklig och som jag gärna vill fästa kam-
marens uppmärksamhet på. Förklaringen är följande:

Ju mera regeringsärendena under dessa utomordentliga och skickesedigra
tider hopas, desto tyngre blir självfallet också regeringsbördan. Det är också
ganska naturligt, att de olika kollegerna i Kungl. Maj:ts konselj vid sådant
förhållande få mindre tid att observera sina kamraters förslag. Var och en har
sitt eget departement och har där en arbetsbörda, som är tillräckligt tung ändå.
Därav följer också, att det s. k. ministerstyret — jag säger icke alls detta i
någon kritisk bemärkelse — måste tillväxa och stundom tar sig alldeles speciella
former särskilt under sådana kristider, som vi nu uppleva. Jag syftar på att
en departementschef delegerar över sina befogenheter till de provisoriska stats-
organ, som kristiden nödvändiggjort. Vi äro icke alls blinda för att denna
utveckling kan vara alldeles ofrånkomlig. Det är ju alldeles uppenbart, att
den expertis och den samlade sakkunskap, som kan finnas i sådana tillfälligt
tillskapade organ, är så pass stor, att man även med all reverens för respektive
statsråd måste säga, att de icke kunna behärska och ha sådan utsyn och över-
blick över ett visst komplex av frågor, som en sådan sakkunnig delegation eller
kommission eller vad man än må kalla den kan äga. Vi finna det därför helt

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

naturligt, att Kungl. Maj:t ställer sådana betydelsefulla organ vid sin sida. Dessa organ äga ju, som jag nämnde, de bästa förutsättningar för att avgöra viktiga folkförsörjningsfrågor. Likaledes erkänna vi också, att praktiska skäl naturligtvis mer än en gång kräva snabba beslut av dessa provisoriska organ, beslut som måste komma mycket snabbare än vad som kan ske med den enligt sakens natur mera tungfotade statsrådsbehandlingen. Vi äro som sagt icke alls blinda för att detta är en ofrånkomlig utveckling under dessa kristider, men vi ha också observerat, att genom en sådan arbetsordning, om jag får kalla det så, flyttas det konstitutionella ansvaret mer och mer över till dessa organ eller myndigheter, som träda i Kungl. Maj:ts ställe. Detta sker till och med i sådana fall, där de faktiska direktiven kunna komma från regeringshåll, genom samtal eller i andra personliga former från vederbörande statsråds sida. Detta måste vi betrakta som en icke lycklig utveckling, ty det gäller ju en låt vara provisorisk lagstiftning, som utan undantag griper djupt in i alla medborgares förhållanden.

Jag skall endast anföra ett enda exempel. Ett sådant krisorgan, som är utrustat med den makt och befogenhet, som egentligen borde tillkomma Kungl. Maj:t, kanske rent av på personligt råd och uppmaning från vederbörande statsråd fattar ett beslut, som griper mycket radikalt och kännbart in i medborgarnas yttre livsförsel. Om det sedermera visar sig, att detta beslut var synnerligen olyckligt och för landet otjänligt, kan något konstitutionellt ansvar icke utkrävas. Det är naturligtvis en situation, som man icke vill tänka sig skall få förekomma ofta. Det kan till och med inträffa, att vid något tillfälle Kungl. Maj:t själv efter ett principiellt ställningstagande i en viktig fråga kan delegera över viktiga befogenheter åt ett statsråd till och med i frågor, som kanske äro av sådan art, att det kan ifrågasättas, om icke även riksdagens medverkan skulle varit önskvärd. Det kan till och med gå så, att ett statsråd i sin tur, sedan han fått på sig delegerat ett visst verkställighetsuppdrag, kan delegera över detta till någon eller några andra att effektuera beslutet.

Var och en förstår ju, och det ligger för övrigt i öppen dag, att konstitutionsutskottets granskningsuppgift härigenom kan löpa fara att avsevärt försvåras. Jag vill här endast nämna, att konstitutionsutskottet har sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande. Skulle denna tendens hålla i sig även sedan normala tider ha återvänt, är det min övertygelse, att utskottet icke skall försumma att erinra härom inför riksdagen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Genom 2 § 3 mom. omsättningsskatteförordningen har Kungl. Maj:t bemyndigats att — utöver de i paragrafens 1 mom. stadgade undantagen — förordna om ytterligare undantag från skatteplikt beträffande särskilda varor eller varugrupper.

Denna bestämmelse återfanns i Kungl. Maj:ts förslag till ifrågavarande förordning. I det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet hade föredragande departementschefen framhållit, att han ansåge ett dylikt stadgande icke gärna kunna undvaras i en lagstiftning sådan som den förevarande, vars verkningar vore lika vittgående som svåröverskådliga. I anledning härav samt av en inom riksdagen väckt motion med yrkande, att förevarande bestämmelse skulle utgå ur förordningen, framhöll första särskilda utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande över propositionen, att av departementschefens åberopade uttalande »drar utskottet den slutsatsen, att ifrågavarande bemyndigande är avsett att begagnas endast för sådana nu oförutsedda fall, då alldeles särskilt starka skäl tala därför och då omständigheterna icke medgiva frågans hänskjutande till riksdagen. Under förutsättning, att bemyndi-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

gandet erhåller denna snäva uttolkning, anser utskottet stadgandet kunna och böra kvarstå». Detta förefaller ju vara ytterligt kategoriskt, men man får komma ihåg, att om detta utskottets yttrande ligger till grund för anmärkningen, måste det innebära, att man tolkar det på sådant sätt, att överhuvudtaget varje undantag från förordningen är uteslutet, såvida riksdagen är samlad. Jag bör erinra om, att i de fall, då något sådant varit avsett, har det brukat få komma till uttryck i själva författningstexten. Då man icke satt in denna skärpning i författningstexten, bör ett visst utrymme finnas för en något friare prövningsrätt från Kungl. Maj:ts sida, om det nämligen från rent sakliga synpunkter måste anses önskvärt. Jag tror, att ett sådant betraktelsesätt med hänsyn till de säregna förhållandena på förevarande område ter sig såsom det rimligaste. Man kan nämligen finna en naturlig uppdelning av hithörande ärenden mellan å ena sidan sådana, som böra hänskjutas till riksdagen, där så låter sig göra, och å andra sidan sådana, som kunna avgöras utan riksdagens hörande. Det är klart, att så länge fråga är om att från skatteplikt undandraga helt nya varor eller varugrupper, bör uppenbarligen riksdagen höras.

Emellertid föreligga en hel del frågor, som mer eller mindre röra tolkningen av bestämmelserna i 1 mom. Sådana frågor kunna tänkas av två olika slag. Atingen kan det gälla att avgöra, om en viss vara är att hänföra till ett undantaget varuslag, om den t. ex. kan betecknas såsom fodermedel eller ej. Eller också kan fråga vara, huruvida en viss vara — ehuru den ej låter sig direkt inrymmas bland de i 1 mom. uppräknade varuslagen — likväl är av den art, att den jämlikt grunderna för detta moment bör hänföras till de skattefria varorna. En vara kan t. ex. sägas fylla samma uppgift som en lysolja, men är icke i och för sig att dit hänföra. Det är med andra ord fråga om en analogisk tillämpning av författningens bestämmelser. Vill man i författningens förarbeten söka ett stöd för en dylik analogisk tillämpning, synes det kunna hänvisas till vederbörande utskotts uttalande, att tjära och tjärolja, som användas som drivmedel för fiskebåtar, borde räknas till brännolja.

Till den andra gruppen — den, där riksdagens hörande icke är nödvändigt — synes emellertid böra hänföras även ett tredje slag av frågor, vilka sammanhänga med en del för omsättningsskatten egenartade förhållanden. Som bekant har centrala omsättningsskattenämnden befogenhet att med bindande verkan avgöra, vilka varor som skola hänföras till butikshandelsvaror. Det är naturligt, att därvid gränssfall kunna uppkomma, detta icke minst med hänsyn till att i handeln förekommande varor ofta utgöra sammansättningar av ett flertal andra varor. Avgörande för nämndens ställningstagande måste uppenbarligen vara, om ett visst varuslag i nämnvärd utsträckning plägar försälas i butik. Då med anledning härav varor med ungefär enahanda användningssätt kunna komma att hänföras till skilda kategorier, torde det — av hänsyn till det praktiska livets krav — vara nödvändigt, att en justering kan ske beträffande vissa av dessa gränssfall. En dylik justering synes icke kunna åvägbringas annorledes än medelst anlitande av Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslutanderätt, och en proposition till riksdagen i varje sådant fall synes icke rimligen böra krävas.

De beslut om undantag av varor från skatteplikt, som blivit föremål för anmärkning, kunna alla hänföras till den grupp, som enligt vad här anförts icke bör kräva riksdagens hörande. Såväl i fråga om A.I.V.-vätska och bakteriekulturer som beträffande kalciumkarbid innebär Kungl. Maj:ts beslut en tolkning av 1 mom. eller en analogisk tillämpning. Vad särskilt kalciumkarbid angår, synas samma skäl, som åberopats för undantagande från skatteplikt av bränn- och lysoljor, under nuvarande förhållanden äga motsvarande tillämpning.

För beslutet om undantag beträffande takpapp, tjära och asfalt m. m. ha

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

de anförda synpunkterna rörande justering av centrala omsättningsskattenämndens beslut varit avgörande. Med tillämpning av de synpunkter, som nämnden vid sin klassificering av varor haft att beakta, hade nämnden beträffande ifrågavarande varor kommit till resultat, som praktiskt sett måste medföra betydande olägenheter. Så t. ex. hade takpapp kommit att hänföras till butikshandelsvaror, medan åtskilliga konkurrerande taktäckningsmaterial gjorts till icke butikshandelsvaror. Vidare hade asfalt, som i viss utsträckning användes för impregnering av takpapp, förklarats för icke butikshandelsvara, medan motsatsen var fallet i fråga om tjära, som också användes för samma ändamål. Då ett beslut om skattefrihet vore den möjlighet, omsättningsskatteförordningen erbjöde att rätta en sådan inadvartens, upptog centrala omsättningsskatte-nämnden såsom sin en hemställan om undantag från skatteplikt för de varor inom ifrågavarande grupp, som nämnden ansett sig böra rubricera såsom butikshandelsvaror.

Det förtjänar slutligen anmärkas, att de skäl, som vid författningens tillkomst ansågos göra det önskvärt, att antalet skattefria varor var så ringa som möjligt och att undantag därför medgäves blott med största återhållsamhet, numera näppeligen hava samma styrka. Med tillämpning av 2 § 2 mom. ha nämligen i betydande utsträckning butikshandlande hos länsstyrelserna begärt och erhållit tillstånd att från butik sälja icke butikshandelsvaror utan skatteplikt. Om bland ett större antal varor, som säljas utan skatteplikt, några äro icke butikshandelsvaror och andra skattefria enligt 2 § 1 mom., har tydligen icke någon som helst reell betydelse.

Herr Lindmark: Herr talman! Den fråga, som vi diskutera, har en särskild betydelse, sedd från synpunkten av regeringens makt och riksdagens makt. Denna fråga har ju flera gånger tidigare förts på tal. Framför allt under kristider, när stora vittomfattande fullmakter givits Kungl. Maj:t, har det nog varit en allmän uppfattning bland folket, att riksdagen i mångt och mycket och på ett oroväckande sätt fränhänt sig sin delaktighet i vissa beslut. Vad som här föreligger är sålunda ett ganska aktuellt problem, och det blir särskilt aktuellt på grund av det uttalande, som riksdagen i denna fråga tidigare gjort. Vi hörde nyss finansministern ordagrant läsa upp från särskilda utskottets utlåtande, nr 10, vid urtima riksdagen 1940, vad utskottet i detta utlåtande uttalat. Jag behöver följaktligen icke läsa upp det på nytt men vill understryka de särskilda förutsättningar, som skulle vara för handen för att Kungl. Maj:t skulle äga att fatta beslut utan att underställa förslag om ändringar riksdagens prövning. För det första skulle det gälla oförutsedda fall, för det andra skulle alldeles särskilt starka skäl tala för en ändring, och för det tredje skulle omständigheterna vara sådana, att frågan icke kunde hän-skjutas till riksdagen, d. v. s. att om riksdagen icke vore samlad och ärendet vore av brådskande natur, skulle Kungl. Maj:t kunna utfärda ändringsbestäm-melser. Nu råkade denna kungörelse utfärdas den 14 mars 1941, alltså vid en tidpunkt då lagtima riksdagen var samlad. Här ha vi själva kärnpunkten i anmärkningen. Den tredje förutsättningen, som skulle ge Kungl. Maj:t full-makt att utfärda en kungörelse utan att höra riksdagen, förelåg icke. Det hade varit en enkel sak för Kungl. Maj:t att avlämna proposition i ärendet. Saken förefaller icke heller ha varit särskilt brådskande, alldenstund det här förelåg ett tidsmoment av cirka en månad mellan tidpunkten för remissuttalandenas avgivande och dagen för kungörelsens utfärdande. Att något brådskemoment icke förelåg, framgår även av den omständigheten, att kungörelsen skulle trä-da i kraft först fjorton dagar efter dess utfärdande. Jag skall ytterligare understryka den vikt, som särskilda utskottet fäst vid detta, som riksdagen god-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

kände, då det i riksdagsskrivelsen heter: »under åberopande av vad utskottet *anfört* i sitt av riksdagen godkända utlåtande etc.» och så upprepas varje ord av vad utskottet *anfört*. Detta uttalande, som finansministern här läst upp, hänvisar sålunda till motiveringen.

Det fanns inom utskottet en alldeles överväldigande majoritet för den meningen, att förutsättningarna icke varit klara eller av sådan beskaffenhet, att Kungl. Maj:t haft anledning förbigå riksdagen. Omsättningsskatten är beslutad av Kungl. Maj:t och riksdag, och ändringar av så pass omfattande beskaffenhet som de nu ifrågakvarande borde sålunda underställas riksdagen och för den händelse — det fäster sig finansministern vid — att det endast gällde en tolkningsfråga borde den tolkning, som eventuellt behövdes, ha underställts centrala omsättningsskattenämnden till avgörande. Det är enligt utskottets mening i föreliggande fall icke Kungl. Maj:ts uppgift att tolka författningen på detta område, utan det är den centrala omsättningsskattenämndens uppgift. Endast när det gäller verkliga ändringar, har Kungl. Maj:t att med riksdagen besluta och sedan utfärda förordning.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat förklara vad utskottet på denna punkt menar och ber att få yrka, att andra kammaren måtte lägga anmärkningen med gillande till handlingarna.

Herr Henriksson: Herr talman! För en tid sedan förelåg här i kammaren ett utlåtande från bevillningsutskottet, som rörde motioner i omsättningsskattefrågan. I samband med behandlingen av detta utlåtande tillät jag mig att i ett anförande beröra den fråga, som nu föreligger. Då var den av Kungl. Maj:t utfärdade kungörelsen färsk, och jag påpekade då, att den icke stod i överensstämmelse med vad första särskilda utskottet vid urtima riksdagen 1940 uttalat. Här har berörts både av konstitutionsutskottet i dess utlåtande och i finansministerns anförande, att vid den urtima riksdagen i samband med propositionen om omsättningsskatten förelåg motion med yrkande om avslag på det moment i 2 § omsättningsskatteförordningen, varpå Kungl. Maj:t nu har stött sig vid utfärdandet av förordningen om nya undantag. Jag framförde detta avslagsyrkande, och det hade mycket starka sympatier inom utskottet. Anledningen till att jag för min del och även sympatisörerna för mitt yrkande gingo ifrån det, var just den, att utskottets uttalande kunde bli så bestämt avfattat, att man kunde ha garantier för att ingenting skedde utan att riksdagen skulle få tillfälle att yttra sig.

Nu påpekar finansministern i sitt anförande, att man kan göra en uppdelning av vilka varor som man utan vidare kan undantaga med stöd av denna förordning och de varor, beträffande vilka man skulle behöva gå till riksdagen och fråga, innan undantag göres. Finansministern säger också, att i det nu föreliggande fallet skulle det framför allt vara tolkningsfrågor som det kunde råda tvist om, och att denna nya förordning endast skulle innebära ett klarläggande. Jag vill gentemot detta finansministerns uttalande påpeka — jag påpekade det också i samband med behandlingen av bevillningsutskottets utlåtande för en tid sedan — att inom utskottet framställdes yrkande på att kalciumkarbid skulle undantagas, alltså överföras till undantagsvarorna, och att detta yrkande avlogs med överväldigande majoritet. Följaktligen är det icke fråga om oförutsedda fall utan om ett fall, som första särskilda utskottet haft till prövning, och där utskottet verkställt omröstning. På liknande sätt förhåller det sig med en del andra varor, såsom papp, tjära o. dyl. Utskottet diskuterade en del varor i samband med gränsdragningen mellan »butikshandelsvaror» och »icke butikshandelsvaror». I detta sammanhang gjorde utskottet också ett klart uttalande, att sådana varor, som i allmänhet förekommo inom

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

lanthandeln och liknande typer, i största utsträckning borde hänföras till butikshandelsvaror. Skälet härför är ju icke svårt att förstå. Handeln, som skall sköta redovisningen, och kontrollen, som skall kontrollera, att redovisningen sker rätt, måste självfallet få det betydligt svårare ju mera uppdelning sker på olika grupper.

Nu påpekade finansministern, att denna uppdelning i butikshandelsvaror och icke-butikshandelsvaror icke skulle vålla så stora besvärligheter, eftersom man nu kan få tillstånd att sälja icke-butikshandelsvaror i butik utan att skatt tages ut. Ja, den bestämmelsen fanns icke i Kungl. Maj:ts proposition, utan den kom in i lagen efter många och långa diskussioner och starka vädjanden till utskottet om att butikshandeln icke skulle sättas i en sämre ställning än annan handel. Samtidigt var man emellertid på det klara med, att man härigenom fick ytterligare en grupp, som man skulle få lov att dragas med i bokföringen och som skulle medföra svårigheter både i avseende å redovisning och kontroll. Av denna anledning förmenade också utskottet, att man i största möjliga utsträckning skulle hänföra varor till butikshandelsvaror.

Jag vill med det nu sagda alltså endast erinra om, att det här icke gäller oförutsedda fall. Flera av de fall, som finnas upptagna i den nya förordningen, ha dryftats inom utskottet. Icke heller har, såsom den föregående talaren påpekade, förelegat sådan brådska, att man av det skälet icke kunnat fråga riksdagen, vartill tillfälle ju funnits, eftersom riksdagen i alla fall var samlad.

Herr Andersson i Igelboda: Herr talman! Jag hade knappast tänkt begära ordet efter det att herr statsrådet klarlagt läget i denna fråga, men jag för-
anleddes likväl att göra det av herr Lindmarks yttrande och av det yrkande, till vilket nämnde talare kom. Jag skall icke närmare ingå på något försvar av herr statsrådet i den föreliggande punkten. Det behövs icke. Frågan har blivit så klarlagd genom herr statsrådets yttrande, att kammaren har full möjlighet att bedöma hur denna angelägenhet ligger till. Däremot vill jag passa på tillfället att framhålla, att den reservation, som jag har avgivit till utskottets utlåtande, ingalunda får tolkas på sådant sätt, att jag skulle vilja vara med om att överlåta riksdagens beskattningsrätt åt Kungl. Maj:t i sådana fall, då riksdagen otvetydigt har förbehållit sig denna beskattningsrätt. Tvärtom är jag mycket angelägen om att riksdagen icke skall delegera över sin beslutanderätt på Kungl. Maj:t. Jag vill dock erinra om att så dock under de senare åren i många frågor har skett i synnerligen stor utsträckning. Riksdagen har vid behandlingen av frågor av olika slag överlämnat åt Kungl. Maj:t att bestämma i nog så viktiga angelägenheter, där riksdagen tidigare har förbehållit sig själv beslutanderätten. Jag kan i detta sammanhang också instämma i vad utskottets ordförande anförde angående delegering av beslutanderätten från Kungl. Maj:t till kommissioner och nämnder, vilket jag också finner vara en utveckling, vars fortsättande icke är önskvärd.

Emellertid gäller det i detta fall icke påläggandet av en bevilling utan befrielse från en skattskyldighet. Riksdagen har ju många gånger överlåtit åt Kungl. Maj:t att fatta beslut om sådan befrielse. Även i den förevarande förordningen förefinnes en sådan rätt för Kungl. Maj:t. Jag kan icke underlåta att instämma i vad departementschefen framhöll, då han sade, att om sådan befrielse icke skulle kunna medgivas av Kungl. Maj:t under tid, då riksdagen är samlad, så borde detta klart ha angivits i författningen.

Frågan har givetvis icke någon större betydelse, och ingen har ju heller velat göra gällande, att de lättnader i skatteplikten, som Kungl. Maj:t här har medgivit, skulle innebära någon olägenhet eller vara till skada för lan-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

det. Jag finner därför icke någon som helst anledning att på det sätt, som herr Lindmark föreslog, skärpa eller understryka utskottets anmälan. Det har ju också under senare år allt mera blivit kutym i denna kammare liksom det alltid varit i första kammaren, att kammaren som sådan icke tar ställning till anmärkningar genom att lägga dem med gillande eller ogillande till handlingarna. Ehuru jag personligen ogillar denna anmärkning kommer jag därför icke heller att yrka, att anmärkningen lägges med ogillande till handlingarna, utan jag nöjer mig med att hemställa, att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har aldrig under min riksdagsmanatid begärt ordet i en dechargedebatt. Anledningen till att jag likväl i dag begärt ordet är, att jag såsom ledamot av första särskilda utskottet och den delegation, som utformade dessa bestämmelser, har det bestämda intrycket, att man nu, särskilt med herr Lindmarks yrkande, söker använda större våld än nöden kräver. Det är ju intet tvivel underkastat, att det sätt, på vilket första särskilda utskottet skrev, avsåg att starkt binda Kungl. Maj:t, och att man således icke syftade till att Kungl. Maj:t skulle ha möjlighet att göra vilka undantag som helst. Det var särskilda omständigheter, som föranledde denna försiktighet från utskottets sida.

Å andra sidan var man emellertid tämligen på det klara med, att med de svåra problem, som här mötte, och med den snabba takt, med vilken utskottsbehandlingen hade måst gå, skulle det komma att möta den ena svårigheten efter den andra och möjligen också olika tolkningar. Jag kan emellertid, herr talman, icke ett ögonblick tänka mig, att utskottet kunde förutse, att de undantag, som det nu gäller, skulle föranleda en konstitutionell anmärkning, ty det, som var bestämt avgörande för utskottet och som det fanns anledning tro, att Kungl. Maj:t skulle kunna komma att fingra på, var vad Kungl. Maj:t själv hade skrivit i omsättningsskattepropositionen om, att man haft under övertvägande att undantaga kött och fläsk. Det var detta, som var det verkligt avgörande, när utskottet skrev de rader, som nu citeras av konstitutionsutskottet. Utskottet menade alltså, att gällde det kött och fläsk och dessutom kläder och skodon — på grund av den mångfald motioner om skattefrihet även för dessa, som förelåg, kunde man ju frukta, att man även skulle komma in på dessa saker — så ville riksdagen ha ett ord med i laget. På dessa punkter skulle Kungl. Maj:t alltså icke kunna på egen hand företaga några förändringar.

Man kan kanske formellt driva tolkningen dithän, som konstitutionsutskottet har gjort av vad det särskilda utskottet hade skrivit, men då jag har den bestämda meningen, att vad utskottet syftade till icke var dessa små ting, som det nu gäller, utan de stora varugrupperna kött, fläsk, skodon och kläder, så synes det mig, herr talman, som om det kunde räcka med att lägga anmärkningen till handlingarna utan att uttala vare sig gillande eller ogillande.

Herr von Friesen: Herr talman! Det har redan av herr Lindmark påpekats, att det var tre olika förutsättningar, som skulle vara för handen för att Kungl. Maj:t skulle äga begagna det bemyndigande, som Kungl. Maj:t har enligt 3 mom. 2 § omsättningsskatteförordningen. Det var de oförutsedda fallen, det var de starka skälen och det var sådana förhållanden, som icke medgävo frågans hänskjutande till riksdagen. Enligt mitt förmenande, herr talman, och den meningen uttalades också i utskottet särskilt av den person, som var fördragande i ärendet, förelåg icke något enda av dessa skäl, som skulle kunna medge Kungl. Maj:t en sådan befogenhet.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr Henriksson har särskilt berört den första punkten, de oförutsedda fallen; och vad man inom utskottet varit överens om, det var, vilket också förefaller åtminstone mig fullständigt klart, att omständigheterna måste ha medgivit frågans hänskjutande till riksdagen. Inom utskottet ha vi endast haft att hålla oss till vad som står skrivet, även om vi här i kammaren fått en annan muntlig tolkning av särskilda utskottets mening. Herr Lindmark har som stöd för sin uppfattning åberopat — jag ber att få upprepa detta — vad som står i riksdagens skrivelse, där man just hänvisar till utskottets formulering. Man skulle härtill ytterligare kunna lägga, att vi ha ett utlåtande från särskilda utskottet, i vilket det besvarat några motioner rörande omsättningsskatten och där det på samma uttrycksfulla sätt hänvisats icke bara till klämman utan också till motiveringen. Det gäller en passus i en hemställan av det särskilda utskottet i ett utlåtande, jag har glömt vilket, där utskottet säger, att i den mån motionerna icke kunna anses besvarade genom vad utskottet här ovan anført, så hemställer utskottet o. s. v. Utskottet har alltså funnit sig vid flera olika tillfällen förelåtet att mycket starkt markera, att riksdagen vill ha ett ord med i laget.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade, att vad utskottet framhållit icke står nämnt i författningstexten. Ja, jag är den förste att beklaga, att utskottet eller den som skrivit författningstexten icke fått med detta förtydligande. Detta synes mig emellertid med hänsyn till vad nyss anförts också vara onödigt. Emellertid säger statsrådet, att det i här ifrågasatt fall är en tolkningsfråga. Men det torde väl kunna ifrågasättas, huruvida Kungl. Maj:t på egen hand kan tolka tredje momentet 2 § på sätt statsrådet här gjort. Det rör sig ju här om en författning, som är utfärdad av Konungen och riksdagen gemensamt och där väl icke enbart Konungen utan också riksdagen vill vara med om tolkningen.

Det finns nu olika vägar att gå. Efter statsrådets anförande stå här olika uppfattningar mot varandra, dels den som uttryckts av majoriteten inom konstitutionsutskottet och dels den som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet företräder. För egen del vill jag instämma i det yrkande som gjorts av herr Lindmark för att giva ett alldeles särskilt eftertryck åt den mening som utskottet här förfäktat, alltså yrkandet, att anmärkningen skall med gillande läggas till handlingarna. Därest detta yrkande icke blir av kammaren bifallet, synes det mig, som om riksdagen i viss mån och kanske utan att direkt veta det då har godkänt Kungl. Maj:ts tolkning. Det torde då, synes det mig, finnas anledning att motionsledes framföra ett yrkande av det innehåll, att ifrågasatt text ändras så, att det icke kommer att råda någon tvekan om hur dessa rättigheter skola begagnas vid sådant tillfälle, då riksdagen är samlad.

Med stöd av vad jag alltså sagt, ber jag, herr talman, att få instämma i det yrkande som här gjorts om att anmärkningen skall med gillande läggas till handlingarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag vill till en början förklara, att då vi i regeringen fattade ifrågasatt beslut, var det säkerligen ingen av oss som tänkte sig, att vi genom dessa beslut skulle träda riksdagens rätt för nära. Vi ha först genom konstitutionsutskottets anmärkning fått klart för oss, att det åtminstone inom någon del av riksdagen finnes den uppfattningen, att varje under den tid riksdagen är samlad företagen ändring av denna författning i fråga om vad den skall omfatta skulle anses strida mot det uttalande som gjorts av särskilda utskottet och riksdagen. Hade jag kunnat tänka mig, att man skulle kunna anlägga en så rigorös tolkning av vad särskilda utskottet yttrat, är det alldeles uppenbart, att det varit en ofantligt lätt sak att komma med en proposition till riksdagen. Men vi betraktade

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

det icke som ett principiellt ärende utan som en rent praktisk fråga, när det gällde tolkningen av vad som på varje punkt skulle vara undantag. Vi hade icke tänkt, att man skulle vara tvungen till den omgång och låt mig säga de kostnader, som det innebär att skriva en proposition, så fort man upptäcker, att det på någon punkt är nödvändigt att göra en justering.

Eftersom jag hade mycket att göra med denna författnings tillkomst och hade mycket livliga förbindelser med det utskott som behandlade den, så kan jag bekräfta vad herr Adolv Olsson har sagt, att, vad man talade om, det var de verkliga, stora undantagen. Det var ingen som resonerade om huruvida kalciumkarbid eller s. k. A. I. V.-vätska skulle räknas till undantagen, utan man talade om, huruvida Kungl. Maj:t skulle ha rätt att utan riksdagens hörande från omsättningsskatt befria stora grupper av varor, såsom kött, fläsk och sill, som man hade motionerat om, eller barnkläder. Vi voro fullt ense därom, att det icke var lämpligt att göra detta, när riksdagen var samlad, och att det skulle vara mycket exceptionella förhållanden som skulle leda till att man mellan riksdagarna skulle göra något sådant. Det kan tänkas, att man i en viss situation anser en prisförhöjning vara av sådan natur, att man för att förebygga, låt mig säga, ett hopp i priset eller för att motverka en sådan prisförhöjning helt enkelt skulle vara tvungen att ta bort skatten. Då skulle jag kunna tänka mig en möjlighet att göra så. Men den saken har överhuvud taget icke varit under diskussion, utan frågan har bara varit, om detta riksdagens yttrande skall tolkas så snävt, att när den centrala omsättningsskattenämnden av formella skäl anser sig icke kunna göra en ändring som från sakliga synpunkter är rimlig, regeringen då icke skulle få vidtaga denna ändring. När man från jordbrukarhåll säger, att det är klart att man icke skall beskatta vad som hör till foder- och gödselmedel, och när det som här gäller en sak, där det kan vara tveksamt, huruvida den hör till fodermedel, då skulle man alltså vara tvungen att gå till riksdagen med en sådan liten sak och likaså, när den centrala omsättningsskattenämnden i fråga om tolkningen av vad som skall anses vara butikshandelsvara kommer till sådant resultat, att den som säljer en sorts papp blir befriad från skatt och den som säljer en annan sort blir beskattad. Jag tror, att herr Henriksson själv vet, att de näringsidkare, som han i detta fall representerar, antagligen äro mycket litet trakterade av den attack som här blivit gjord.

Att man i detta fall skulle kunna säga, att det här var fråga om sådana nya undantag, där det var uteslutet, att regeringen ensam kunde besluta, det hade vi verkligen icke kunnat tänka oss, så mycket mer som om den tolkningen är riktig — jag vill tillfoga det — detta skulle innebära, att överhuvud taget inga beslut av Kungl. Maj:t i fråga om någon sådan ändring kunde ske, när riksdagen vore samlad. Jag är fullt beredd att acceptera en sådan ståndpunkt, men jag undrar, om icke det ur praktiska synpunkter är klokare att lämna någon rörelsefrihet när det gäller justeringar i sådana gränstrakter som i en lagstiftning som denna nödvändigtvis måste finnas. Om man anser, att det är önskvärt, att från regeringens sida hemställan göres, bör den inte gå i den riktning som herr von Friesen föreslår, utan så att det uttryckligen sägs ifrån att regeringen har rätt att göra vissa sådana justeringar, där den centrala omsättningsskattenämnden av rent formella skäl icke vågar sig på en ur reell synpunkt rimlig tolkning. Man får dock betänka — vilket herr von Friesen kanske icke uppmärksammat — att när det gäller tolkningen av denna lag, länsstyrelserna komma att få avgöra, huruvida en vara skall vara beskattad eller icke, varvid länsstyrelserna kunna komma till vitt skilda resultat. Att under sådana förhållanden icke lämna en möjlighet åt Kungl. Maj:t att åstadkomma en enhällig tolkning, det förefaller mig vara att förtynga arbetet med en lags tillämpning.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

som ändå är besvärligt nog, på ett sådant sätt, att riksdagen borde tänka sig för mer än en gång, innan den verkligen kräver det.

Herr Lindmark: Herr talman! Herr Andersson i Igelboda erinrade om att det här icke gäller påläggande av skatt utan befriande från skatt och såg däri en särskild anledning till att riksdagen icke skulle följa vare sig mitt eller utskottets anmärkningsyrkande. Jag vill däremot erinra, att frågans spets icke ligger i om det gäller ett ytterligare påläggande av skatt eller ett befriande därifrån utan i riksdagens begäran att få ett ord med i laget, beroende på vikten av att en skatt skall vara så rättvis som möjligt, att den skall vara så jämn som möjligt. Framför allt har riksdagen begärt att få pröva och besluta i dessa avseenden.

Herr finansministern är förvånad över att riksdagen vill förbehålla sig något av medbestämmanderätten i föreliggande fall, och han finner, att det icke kan ha varit riksdagens mening med sina uttalanden att gå så långt, som konstitutionsutskottet menar innebörden vara uti det särskilda utskottets uttalande. Jag vill uppläsa sista satsen i detta uttalande som klargör för oss den utomordentliga vikt som utskottet och därmed också riksdagen har fäst vid detta. Det heter nämligen: »Under förutsättning, att bemyndigandet erhåller denna snäva uttolkning» — herr finansministern frågar själv, om det verkligen var meningen, att det skulle vara en så snäv tolkning — »anser utskottet stadgandet kunna och bära kvarstå.» Vi ha också att ihågkomma, att när riksdagen i så stor utsträckning har givit generella utomordentliga fullmakter på andra områden men på ett visst speciellt område gör ett undantag, så understrykes just med detta undantag den särskilda vikt som riksdagen fäst därvid.

Jag skall be att slutligen få läsa upp en passus uti omsättningsskattenämndens uttalande, som understryker vikten av att sådana här frågor verkligen komma till en ingående prövning. Jag skulle tro, att därmed också är underförstått, att de skola föreläggas riksdagen till uttalande. Det heter nämligen så här: »Nämnden får för den skull ifrågasätta, huruvida icke spørsmålet om undantagande från skatteplikt enligt oförmälda förordning av för lantbruket betydelsefulla varor borde göras till föremål för skyndsamt utredning och prövning i detta sammanhang.» Det är alldeles klart, att nämnden här förutsätter, att det skall vara en prövning icke allenast av Kungl. Maj:t utan jämväl av riksdagen.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag har icke suttit på detta ärende i utskottet, men jag var närvarande i utskottet, då ärendet behandlades, och har givetvis försökt bilda mig en uppfattning om det.

Jag har samma uppfattning som konstitutionsutskottets majoritet, att detta ärende är av den art, att det borde oförmälas för kamrarna. Men jag är förvånad över, att då här icke framställts yrkande om att anmärkningen skall ogillas, herr Lindmark har yrkat, att ärendet skall med gillande läggas till handlingarna. Vi bruka ju, som en del av de äldre kamraterna veta, allenast i utomordentliga fall komma med ett sådant yrkande. Jag skall be att få nämna, herr talman, att jag för min del kommer att rösta för att ärendet lägges till handlingarna.

Herr Henriksson: Herr talman! I sitt sista anförande framhöll finansministern, att han på grund av livliga förbindelser med det särskilda utskottet hade klart för sig, att det inte var sådana här småsaker som där avhandlades utan de stora sakerna. Jag beklagar, att finansministern inte hade tillfälle att höra mitt sista anförande, ty där påpekade jag, att just frågan om kalciumkar-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

bid, som finansministern nämnde som ett exempel på sådana där småsaker, var uppe i utskottet. Det ställdes yrkande på att denna vara skulle undantagas från beskattning, men utskottet avlog med stor majoritet detta yrkande. Jag vill då fråga, om herr statsrådet anser det vara lämpligt, att när utskottet på en punkt intagit en så bestämd position, Kungl. Maj:t ett par tre månader efteråt kommer och bestämmer någonting annat än vad utskottet velat.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner, dels att kammaren måtte lägga utskottets under förevarande punkt gjorda anmälan till handlingarna dels ock att berörda anmälan måtte med gillande läggas till handlingarna; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Utskottets under punkten C gjorda omförmälan.

Under denna punkt hade utskottet omförmälat, att utskottet — under erinran om ett av utskottet till 1940 års lagtima riksdag gjort uttalande — funnit sig föranlåtet att ånyo understryka betydelsen av att författningar, där ej synnerliga skäl kunde till annat föranleda, bleve vederbörligen kungjorda i god tid före ikraftträdandet.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Liksom i fjol har konstitutionsutskottet ansett sig i år böra för riksdagen omförmäla, vad utskottet vid granskning av de allmänna författningarna iakttagit beträffande tiden för deras ikraftträdande. Utskottet har därvid funnit anledning till viss erinran i fråga om den tillämpning som Kungl. Maj:t givit åt bestämmelserna angående ikraftträdandet av författningar, och utskottet har ånyo understrukit betydelsen av att allmänna författningar utfärdas i god tid före ikraftträdandet. Med anledning av denna upprepade omförmälan från konstitutionsutskottets sida vill jag med några ord angiva, hur man från Kungl. Maj:ts sida ser på denna fråga och vilka principer som tillämpats i detta hänseende.

Det är enligt min mening självfallet ett befogat önskemål, att författningar som beröra en större allmänhet eller ett stort antal myndigheter komma ut i god tid före ikraftträdandet. Detta är av betydelse både för de myndigheter, som ha att tillämpa dessa författningar, och för de enskilda, vilkas skyldigheter och rättigheter kunna beröras av stadgandena i författningarna. Det är emellertid lika uppenbart, att denna allmänna princip har mycket olika räckvidd beträffande olika slag av författningar. När det gäller sådana författningar vilka, såsom jag nämnde, skola tillämpas av ett mycket stort antal myndigheter, t. ex. av domstolarna eller av de kommunala myndigheterna, eller sådana författningar som ingripa på ett mera markant sätt i enskildas rätt, då bör man givetvis se till, att de som beröras av författningarna i god tid få underrättelse om dem. Detta krav på att författningarna skola komma ut i god tid får emellertid en helt annan valör, om det är fråga om sådana författningar som endast beröra en enda myndighet eller ett fåtal myndigheter eller som icke ålägga de enskilda några förpliktelser utan tvärtom skänka dem förmåner. Men det är naturligt, att man även i fråga om dessa sistnämnda författningar bör se till, att de komma ut i så god tid, att de myndigheter som ha att tillämpa dem hinna sätta sig in i dem, innan de skola börja tillämpas.

Konstitutionsutskottet har nu understrukit vikten av att man bättre än hittills iakttagit dessa regler, och utskottet har funnit, att Kungl. Maj:t vid utfärdandet av författningar icke minst under fjolåret men även under år 1939 icke följt denna princip. Konstitutionsutskottet har gjort en grundlig undersökning angå-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

ende de utfärdade författningarna och därvid funnit, att ett ganska stort antal författningar, enligt utskottets uppgift icke mindre än ett nittiotal, utfärdats på det sättet, att författningarna faktiskt trätt i kraft eller förklarats skola lända till efterrättelse från en tid som ligger före utfärdandet. Vidare har utskottet funnit, att det övervägande antalet av författningar har utfärdats med mycket kort varsel. Antingen står det »genast» eller »omedelbart» eller »dagen efter den då den utkommit från trycket i Svensk författningssamling» eller liknande uttryck. Endast beträffande ett fåtal — 100 till 150 — har enligt utskottets undersökning den gamla regeln om fyra veckors tid för ikraftträdandet tillämpats.

De sifferuppgifter som utskottet lämnat äro naturligtvis riktiga, och det finns ingen anledning att härvidlag bestrida något. Men jag vill här något beröra de olika grupperna av författningar och de omständigheter som legat bakom, då det gällt att bestämma tidpunkten för deras ikraftträdande. Jag har låtit undersöka alla de författningar, som förklarats skola lända till efterrättelse från en tidpunkt som ligger före utfärdandet. Såvitt jag kan finna, var det under förra året 75 författningar som fingo direkt tillbakaverkande kraft. Om man ser på dessa författningar, finner man, att den alldeles övervägande delen av dem, nämligen nära två tredjedelar, äro avlöningsförfattningar, och det stora flertalet av dessa rör just befattningshavarnas avlöningsförhållanden i deras civila befattningar under den tid, då de varit inkallade till beredskapstjänst. När man utfärdar, såsom det skett i stor omfattning i början av 1940, en sådan författning och säger, att den skall lända till efterrättelse från den 1 september 1939, då är det enligt min mening icke fråga om en bestämmelse rörande ikraftträdandet utan om en rent materiell bestämmelse, åsyftande, att de i lagen angivna förmånerna skola komma en hel grupp till godo, alltså alla de befattningshavare, som råkat ut för svårigheter genom inkallelserna. När den stora försvarsberedskapen genomfördes, uppstodo ju en hel mängd oväntade situationer. Det blev svårigheter när det gällde att beräkna avlöningsförmåner o. dyl. Svårigheterna kommo undan för undan. Kungl. Maj:t uppmärksammade dem och lade fram förslag till riksdagen. Och när riksdagen i sinom tid godkänt förslagen, utfärdades författningarna. Det skulle ju ha varit en direkt orättvisa mot stora grupper av inkallade, om det hade stipulerats, att författningarna icke skulle träda i kraft förrän exempelvis en månad efter utfärdandet. Genom dessa författningars tidiga ikraftträdande hava alltså icke några enskilda lidit skada, utan de ha tvärtom fått de förmåner, som vi anse rättvisligen böra tillkomma dem.

En annan grupp av författningar, som utfärdats med retroaktiv verkan, äro författningar avseende statsbidrag eller lån till enskilda företag eller till uppmuntrande av viss produktion. I regel har det varit så, att förut gällande bestämmelser på ett eller annat sätt uppmjukats i syfte att stimulera den verksamhet, som man velat stödja genom statsbidrag eller lån. Man har då ansett det fullkomligt självfallet, att även sådana ansökningar, som legat inne vid tidpunkten för den nya författningens utfärdande, skulle få behandlas enligt de nya reglerna. Detta har varit anledningen till att dessa författningar fått återverkande kraft. Icke heller i dessa fall har någon enskild blivit lidande genom det retroaktiva ikraftträdandet utan i stället fått förmåner.

Ytterligare en grupp av författningar avser instruktioner för myndigheter. Det har verkligen förekommit en eller annan gång, att en dylik instruktion förklarats skola lända till efterrättelse från någon dag före ikraftträdandet. Det är klart, att man kan diskutera, om detta varit nödvändigt. Men i varje fall kan ingen ha lidit någon skada härav, då praktiskt taget endast vederbörande myndighet beröres av författningen.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Det är vidare en del ströförfattningar, som fått tillbakaverkande kraft, men jag skall inte trötta kammaren med att gå in på dem. Om man går igenom dem, kan man dock i varje särskilt fall giva en förklaring och en enligt min mening fullt godtagbar förklaring till att man givit författningens retroaktiv verkan. I något enstaka fall har det förhållit sig så, att framställningarna kommit in mycket sent och att åt författningen måst givas giltighet från en viss dag för att den skulle få den avsedda effekten.

Jag har nu gått igenom den grupp av författningar, som fått tillbakaverkande kraft. Jag kommer därefter till den stora grupp författningar, som trätt i kraft omedelbart eller kort tid efter utfärdandet. Utskottet har funnit, att till denna grupp höra omkring 500 av de något över 1,000 författningar, som utfärdats under år 1940. Det skall gärna medges, att detta antal förefaller stort. Men vi få icke glömma, att det här föreligger särskilda förhållanden. Man måste nämligen till en särskild grupp hänföra alla de krisförfattningar, som innehålla bestämmelser om beslag på vissa varor eller innefatta bestämmelser om reglering av handeln med vissa varor. Det ligger i sakens natur, att dylika författningar måste kungöras så sent, att de träda i kraft praktiskt taget i samma ögonblick som de utfärdas. Om man tillämpade den vanliga regeln om ikraftträdande fyra veckor efter kungörandet, skulle dessa författningar förlora sin verkan, det skulle bli jobberi och spekulationer. I fråga om bestämmelser rörande beslag har man använt det systemet, att beslaget förklarats skola lända till efterrättelse från den tidpunkt då bestämmelsen kommit vederbörande till del genom kungörande i Svensk författningssamling eller i radio. Man har anmärkt på att detta system skulle vara stötande, enär man icke har någon garanti för att den enskilde har någon radioapparat eller, om han har en dylik, lyssnar på den, när ett beslag råkar kungöras. Denna anmärkning är icke så mycket värd, om man ser det hela ur praktisk synpunkt. Ty det är ju ingalunda enbart genom radio, som författningarna komma till allmänhetens kännedom. Det är i lika hög grad genom pressen, som mycket noga registrerar de krisförfattningar, som komma ut. För övrigt grundar sig rätten att kungöra ett beslag genom radio på en särskild lag, som antagits av Kungl. Maj:t och riksdagen, nämligen den allmänna förfogandelagen. Denna lag har givit Kungl. Maj:t möjlighet att laga efter lägligheten. Såvitt jag vet, har det icke förekommit något fall då en person blivit åtalad och ännu mindre dömd för brott mot någon kristidsförfattning, då han kunnat göra sannolikt, att han icke haft reda på författningen och kunnat förebringa ursäktliga skäl för sin okunnighet. Kristidsförfattningarna bilda alltså en grupp för sig. Man kan i fråga om dessa författningar överhuvud taget icke tänka sig en senare tidpunkt för ikraftträdandet än dagen för utfärdandet.

Vidare finnas en mängd författningar, som stå kristidsförfattningarna mycket nära, författningar, som äro föranledda av de nuvarande extraordinära förhållandena. Man har till exempel upptäckt luckor i gällande författningar, vilka man nödgats täppa till.

Går man igenom alla dessa författningar, som trätt i kraft omedelbart vid utfärdandet, skall man givetvis finna en och annan, beträffande vilken man kan fråga sig, om det verkligen varit av behovet påkallat att påbjuda så snabbt ikraftträdande. Men jag tror icke att man kan peka på något fall, där enskilda blivit lidande genom det tidiga ikraftträdandet. Och i samtliga fall kan det nog anges vägande skäl för ett snabbt ikraftträdande.

Den grupp av författningar, som trätt i kraft fyra veckor eller längre tid efter utfärdandet, är, som utskottet säger, en liten grupp. Den består av mellan 100 och 150 författningar. Det är här fråga om civillagstiftning eller annan lagstiftning av den karaktär som förekommer även under normala tider.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag vill till slut endast upprepa, att jag finner det uppenbart, att man bör iakttaga den allmänna princip, åt vilken konstitutionsutskottet givit uttryck, nämligen att författningarna böra utfärdas i god tid före ikraftträdandet. Men det är också självfallet, att man i dessa tider icke alltid kan tillämpa denna princip. Krisförhållandena sätta sin prägel på lagstiftningen, även dess rent tekniska sida. Man måste alltså, när man godtar den allmänna princip, som utskottet starkt understrukt, göra en mycket bestämd reservation. De speciella krisförhållandena göra det nödvändigt att i mycket stor utsträckning avvika från denna allmänna princip. Men man bör icke avvika från principen i vidare omfattning än som visar sig erforderligt.

Herr **Hallén**: Herr talman! Efter herr statsrådet Bergquists urbana framställning av denna fråga kan jag begränsa mig rätt mycket. Jag skall inte trötta kammaren med att göra en axplockning av exempel, som visa, att utskottets anmärkningar inte äro fullkomligt obefogade. Jag avstår från detta så mycket mer som statsrådet och utskottet tydligen äro ense i frågan. Att man inte när det gäller kristidsförfattningar kan ställa samma krav som eljest på att utfärdandet skall ske i god tid före ikraftträdandet, har mycket tydligt skrivits i utskottets utlåtande. Utskottet begär inte, att en författning, som gäller ett viktigt beslag eller dylikt, skall utfärdas flera veckor före ikraftträdandet. Men det har förekommit åtskilliga fall — det erkände för övrigt herr statsrådet — då kungörelserna onödigt försinkats och trätt i kraft omedelbart vid utfärdandet eller till och med fått retroaktiv verkan. Av de omkring 75 författningar, som fått retroaktiv verkan gälla, som herr statsrådet påpekade, åtminstone två tredjedelar avlöningsförhållanden, och det spelar i allmänhet beträffande dessa författningar inte så stor roll, att de få tillbakaverkande kraft. Men det har förekommit undantag. Jag skall nämna ett exempel, som påtalades av statsrevisorerna i fjol. Det utkom, jag tror i oktober månad, en författning angående minskade löneförmåner för lärare i manlig slöjd, vilken skulle gälla från den 1 juni. Detta vållade stora olägenheter för en del kommuner och skoldistrikt, som redan utanordnat ersättningar enligt den högre taxan. Det har förekommit i en del fall, att riksdagen har skrivit och begärt en författning. Så har det kanske gått en hel månad innan den har kommit, men när den kommit, har den trätt i kraft om en eller ett par dagar. Detta har även gällt författningar, som inte varit krisförfattningar. Jag tycker, att sådant kan vara ganska onödigt. Samma har varit förhållandet med en del administrativa författningar. De ha utfärdats en eller ett par månader efter det remissyttrandena kommit in, och så ha de trätt i kraft redan någon dag efter utfärdandet.

Herr statsrådet yttrade, att honom veterligt aldrig någon människa blivit åtalad och ännu mindre dömd enligt en snabbt ikraftträdande författning, om han inte haft reda på den. Ja, jag vet inte hur det var med den där lantbrukaren, som slaktade ett svin dagen efter det kungörelsen trädde i kraft. Det kanske bara var kristidsnämnden som gav honom någon erinran, så att han slapp undan med blotta förskräckelsen. Men det är ett faktum, att medborgarna kunna sättas i ganska fatala situationer. Det kan komma tillfällen, då det skulle bli stötande för rättskänslan, om man med stöd av förfogandelagen krävde, att medborgarna skulle rätta sig efter en plötsligt utkommen författning.

Vi äro emellertid tacksamma för det medgivande herr statsrådet givit, att man med stegrat nit bör se till att det, då det inte gäller plötsliga åtgärder i krisens tecken, förflyter en rimlig tid mellan kungörandet och ikraftträdandet.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren lägga utskottets under punkten C gjorda omförmälan till handlingarna.

Härefter anförde:

Herr Nolin: Herr talman! Jag har tillsammans med ett par kamrater i utskottet vid detta utlåtande fogat en reservation, som egentligen berör förhållandet mellan regering och riksdag. Den 28 juni 1940 utfärdade Kungl. Maj:t efter föredragning av chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet Eriksson, en kungörelse av innehåll, att en organisation skulle bildas inom kol- och kokshandeln. Vissa importörer inom denna bransch skulle slå sig tillsammans och en så kallad clearingkassa skulle bildas. Jag skall icke här gå in på ett bedömande av ändamålsenligheten med bildandet av denna clearingkassa. Det är en sak som ligger utanför mitt bedömande här. Men vad vi funnit anmärkningsvärt i detta fall är, att medlemmarna i denna importorganisation ålades att betala vissa avgifter till clearingkassan, alltså ett slags beskattning. Förhållandet var det, att kolimporten var ganska splitttrad och importkostnaderna fördelade sig synnerligen ojämnt i fråga om olika importmarknader. Följaktligen kunde en del importörer få in kol betydligt billigare än andra. Dessa importörer ålades genom denna kungörelse att till clearingkassan inbetala ett belopp motsvarande skillnaden mellan importpriserna och de priser som skulle få tillämpas vid återförsäljningen av produkterna.

Jag har icke kunnat finna, att riksdagen givit regeringen bemyndigande att upptaga dylika avgifter av en viss grupp medborgare. Det synes som om denna åtgärd i någon mån strider mot bestämmelsen i 57 § regeringsformen, att »svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena». Grundlagen har här förbehållit all beskattningsrätt åt riksdagen. Regeringen har emellertid i detta fall ålagt en grupp av svenska medborgare — låt vara att det är en mindre grupp — en avgiftsskyldighet, som väl ändå måste anses utgöra ett visst slag av beskattning. Den omständigheten, att av de till denna clearingkassa inflytande medlen skulle utgå vissa ersättningar till andra importörer med högre importkostnader, anser jag inte ha någon betydelse, ty där blir det fråga om en subvention, och även om sådan bör riksdagen höras.

Det är möjligt, att Kungl. Maj:t vid utfärdandet av denna kungörelse stött sig på vissa uttalanden av riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 15 vid urtima riksdagen 1939, i vilken proposition regeringen begärde bemyndigande av riksdagen att träffa vissa avtal med kolimportörerna. Riksdagen har visserligen genom att bifalla denna proposition givit regeringen rätt att träffa dylika avtal och samtidigt anslagit 20 miljoner kronor till subvention av kolhandeln, det vill säga till reglering av priserna på bränslemarknaden. Men jag kan icke finna, att riksdagen i sin skrivelse i anledning av denna proposition givit regeringen bemyndigande att upptaga särskilda avgifter av vissa kolimportörer. Det är med anledning härav vi ansett oss böra göra en anmärkning.

Jag vill, som jag framhöll, icke yttra mig om ändamålsenligheten av åtgärden. Vad vi anmärka på är att regeringen här har handlat utan att höra riksdagen, trots att det måste anses vara fråga om en beskattningsåtgärd. Jag har med dessa ord velat klargöra de synpunkter, som reservanterna lagt på frågan vid dess behandling inom utskottet.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Inom utskottet äro vi några reservanter, som önskat fästa riksdagens uppmärksamhet vid arvodessättningen för

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

krisorganens styrelseledamöter och vissa befattningshavare inom dessa krisorgan. Vi ha ju gjort detta på ett mycket blygsamt sätt genom en omförmälan. Detta har icke berott på, att vi icke skulle ansett detta spörsmål vara av mycket stor vikt utan på att vi hoppats, att vi skulle få flera av utskottets medlemmar med oss, om vi begränsade oss till att föreslå en omförmälan. Till grund för vårt yrkande ligger en inom utskottet utarbetad promemoria angående krisorganens administration och arvodessättningen för olika styrelseledamöter och befattningshavare. Det är ett mycket digert aktstycke. Det kan ju förefalla, som om det skulle varit mycket lämpligt, om promemorian bilagts utskottets utlåtande. Reservanterna ha emellertid ansett, att det varken skulle varit tacknämligt eller angenämt, om detta dokument i större utsträckning gjorts tillgängligt för den stora allmänheten.

Jag erkänner gärna, att det är mycket vanskligt att giva sig in på ett bedömande av skäligheten utav ifrågavarande arvoden. Det är självklart, att regeringen försökt att, särskilt för arbetet i de stora kommissionerna, till exempel industrikommissionen, arbetsmarknadskommissionen och livsmedelskommissionen, förvärva de skickligaste inom industrien och landets övriga näringar. De personer, som kunna komma i fråga, industriledare och andra, kunna med hänsyn till att de i sin privata verksamhet åtnjuta höga inkomster med rätta uppställa krav på höga arvoden. En av cheferna för ifrågavarande kommissioner har som ersättning för förlorade inkomster tillerkänts ett belopp av 30,000 kronor om året utöver det arvode av 500 kronor i månaden, som han åtnjuter såsom ledamot av kommissionen. Han har sålunda en årsinkomst på 36,000 kronor. För många av oss förefaller detta vara en sagolikt stor inkomst. Någon anledning till anmärkning föreligger dock givetvis icke i detta fall, om det förhåller sig så, att denne man är absolut nödvändig på den post, han bekläder. Det är sålunda icke mot sådana arvodessättningar, som vi reservanter opponerat oss. I en av kommissionerna åtnjuter ordföranden ett arvode av 1,500 kronor i månaden. Såvitt känt är, innehade han icke, då han utsågs till kommissionens ordförande, avlönat arbete på annat håll. En styrelseledamot i en av kommissionerna åtnjuter ett arvode av 1,000 kronor i månaden. Det är sådana alltför generösa arvodessättningar, som reservanterna velat fästa uppmärksamheten vid. Därvid ha vi icke bortsett ifrån de svårigheter, som regeringen har att brottas med, särskilt när det gäller att för de stora kommissionerna anskaffa dugligt och kvalificerat folk för handläggning av ifrågavarande för samhället synnerligen betydelsefulla uppgifter. Eftersom jag är inne på detta område, vill jag nämna ännu ett exempel. En person, som hade sysselsättning i landsorten, insattes i en kristidsstyrelse i Stockholm och erhöll samtidigt en löneökning av mellan 5,000 och 6,000 kronor. Det är icke vem som helst, som i dessa dagar råkar ut för den nåden att få ett så kraftigt tillskott till sina inkomster.

Det är också ett annat spörsmål, som vi ha uppmärksammat. Jag syftar på det kända förhållandet, att inom statens verk och främst inom tullverket på många håll uppstått ett mycket stort överskott på personal. Statsrevisorerne ha uppmärksammat saken och föreslagit, att man från sådana statens verk, där det uppstått överskott på personal, skulle överflytta befattningshavare till kristidskommissioner och till sådana verk, som fått sin arbetsbörda ökad. I enlighet härmed ha två tjänstemän i 21:a lönegraden i tullverket överflyttats till handelskommissionen. Deras avlöning utgör, efter vad jag inhämtat, enligt statens avlöningsreglemente 860 à 875 kronor i månaden. Därutöver ha de för sin tjänstgöring i kommissionen tillerkänts ett månatligt arvode av 250 kronor. De ha alltså fått sina inkomster ökade till 1,110 resp. 1,125 kronor per månad. Det är visserligen sant, att dessa tjänstemän i kom-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

missionen bekläda chefsbefattningar. Den ene är chef för en importavdelning och den andre är kontorschef på en av kommissionens avdelningar. Det låter ju säga sig, att de, eftersom de tilldelats chefsuppgifter, böra vara berättigade till en viss ersättning. Emot ett sådant resonemang har jag för min del ingenting att erinra. Om arbetsbördan eller ansvaret ökas så böra också lönerna ökas. Vad jag finner vara anmärkningsvärt, det är, att man vid bestämmande av arvoden förfarit mycket godtyckligt. Det finns inga principer för arvodenas utmätande. Jag anser, att det hade varit lämpligt att regeringen hade följt en sådan linje, som uppdragits i den kungl. kungörelsen angående kommittéuppdrag, enligt vilken exempelvis kommittéledamot, som är bosatt å sammanträdesorten, äger ånjuta arvode med 6 kronor per dag. Det tycker jag för min del skulle varit en rimlig ersättning för sådana statstjänstemän, som vid överflyttning till kommissionerna tilldelats chefsbefattningar. Herr talman! Jag har ansett det vara min plikt att framföra dessa synpunkter i riksdagen. Det kommer en dag efter denna, då svenska folket kommer att ställa oss till ansvar för hur vi handlat i detta avseende. När statsmakterna i dessa kristider utav det svenska folket kräva stora offer, ha vi ansett det vara vår plikt att inför riksdagen påtala rådande missförhållanden. Vi bruka ju tala om stramare livsföring. Arbetarna och andra löntagare ha förvägrats kompensation för den allmänna prishöjningen och därigenom fått vidkännas en minskning av sina reallöner.

Jag vill, herr talman, till slut erinra om, att det byråkratiska system, som skapades under den förra krisen, bland den svenska allmänheten framkallade allmän ovilja. Denna ovilja gällde icke minst arvodesgulascheriet. Tendenser till arvodesgulascheri ha även nu visat sig. Reservanterna ha därför icke kunnat underlåta att vid detta ärendes behandling fästa riksdagens uppmärksamhet på saken.

Herr Hällgren: Herr talman! Jag skall med några ord kanske icke bemöta utan komplettera de anföranden, som de båda sista talarna hållit till försvar för sina respektive ståndpunkter, vilka icke kunnat samla majoritet inom konstitutionsutskottet.

Beträffande reservationen nr VI, talesman herr Nolin, så förhåller det sig på det sättet, att det vid världskrigets utbrott på många områden uppstod ganska svår råvarubrist. Till följd av försvårandet av importen av kol och koks uppstod en betydande bränslebrist. Statsmakterna — riksdagen lämnade regeringen ganska vidsträckt fullmakt — vidtogo kraftiga åtgärder för att förhindra prisstegring och inflation. Herr Nolin nämnde, att Kungl. Maj:t under urtima riksdagen 1939 avlämnade en proposition, nr 15, i vilken statsrådet Wigforss redogjorde för de åtgärder, som regeringen vidtagit och ämnade vidtaga för att förhindra en oskäligen prisstegring å kol och koks. Samtidigt begärde Kungl. Maj:t av riksdagen ett belopp av 20 miljoner kronor för att förbilliga denna bränsle. Det var härvid fråga även om bränsle, som användes inom industrien. I propositionen framhölls, att det vore meningen bilda en förening (Svenska Kolimportörers Förening 1939 u. p. a.). Kungl. Maj:t skulle söka få till stånd ett avtal angående kolimporten. Det var helt enkelt fråga om en reglering av priserna å kol och koks. Kolimportörer, som lågo inne med lager, skulle till förhindrande av att de bleve i stånd att bereda sig oskäligen vinst, betala vissa avgifter till en clearingkassa. De medel, som erhöles genom erläggande av dessa avgifter, skulle jämte de 20 miljoner kronor, som riksdagen anslog, användas i prisutjämnande syfte. De kolimportörer, som icke lågo inne med lager, skulle beredas möjlighet att få sina kostnader täckta och att erhålla en skäligen handelsvinst. I enlighet härmed skulle kolnämnden på uppdrag av

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Kungl. Maj:t fastställa kolpriserna till de belopp, som erfordrades för ernående av detta syfte. Vissa ledamöter av konstitutionsutskottet, tillhörande det politiska parti, som år 1939 kritiserade de då vidtagna åtgärderna, ha nu velat på problemet lägga den synpunkten, att Kungl. Maj:t i strid mot vissa paragrafer i regeringsformen skulle ha pålagt medborgare skatt. Jag tror det är att se litet ensidigt på detta problem. Man kan icke jämföra dessa regleringsavgifter med sådana avgifter, som omförmälas i de åberopade paragraferna i regeringsformen och som avse beviljningar för täckande av statsverkets behov av medel för statsregleringen. Det är för övrigt väl sent att komma med en sådan anmärkning. Vi ha ju i många år i detta land haft regleringar, som inneburit att de av respektive regleringar närmast berörda haft att inbetala avgifter till regleringsfonden. Det särskilda utskott, som behandlade denna proposition, lämnade de åtgärder, Kungl. Maj:t förklarade sig ämna vidtaga, utan erinran och föreslog riksdagen att bevilja det begärda anslaget. Riksdagen, som biföll utskottets hemställan, lämnade sålunda, kan man säga, i stort sett Kungl. Maj:t fria händer att ordna dessa angelägenheter på bästa möjliga sätt. På sin höjd skulle man kunna säga, att propositionen kunnat vara något utförligare. Kungl. Maj:t har handlat i syfte att i svenska folkets intresse åstadkomma en förnuftig reglering av kolimporten. Med hänsyn härtill har konstitutionsutskottet ansett sig icke kunna göra anmärkning mot vederbörande departementschef.

Den andre talaren, herr Nilsson i Göteborg, uttalade sig om arvodena inom kristidskommissionerna. Jag skall icke polemisera emot honom. Jag står i huvudsak på samma linje som han, då det gäller avvägningen av dessa arvodesbelopp. Jag har i utskottet avstått från att fatta ståndpunkt i frågan. Att utskottet icke velat vara med om att framställa någon anmärkning på denna punkt har berott därpå, att riksdagen så sent som innevarande år behandlat ett utlåtande, nr 11, av statsutskottet rörande denna sak. För fullständighetens skull skall jag bedja att få anföra vad statsutskottet skrivit: »I detta sammanhang får utskottet erinra att 1940 års lagtima riksdag i sin skrivelse nr 11 ifrågasatte, huruvida icke en närmare översyn av de principer, som kommit i tillämpning beträffande bestämmandet av arvoden och ersättningar vid krisorganen borde komma till stånd genom Kungl. Maj:ts försorg, varvid syntes böra eftersträvas att ernå en begränsning av utgifter för ifrågavarande ändamål till vad som kunde visa sig oundgängligen nödvändigt. Enligt vad utskottet har sig bekant har nämnda översyn vidtagits av Kungl. Maj:t. De nu utgående arvodena och ersättningarna hava blivit föremål för utskottets granskning. Ehuru vissa av dessa förmåner måste betecknas såsom förhållandevis höga har utskottet icke funnit sig böra resa någon invändning mot desamma i sådana fall, då vederbörande helt ställt sin tid och arbetskraft till statens förfogande. I åtskilliga fall utgå emellertid för uppdrag av bisysslekaraktär arvoden och ersättningar med tämligen höga belopp. En viss reduktion av beloppen synes här kunna ifrågakomma, och utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t vid den i utsikt ställda omprövningen av medelsbehoven för nästa budgetår upptager detta spörsmål till förnyat bedömande.» Detta statsutskottsutlåtande har ju godkänts av den nu samlade riksdagen. Beträffande vissa arvoden har riksdagen icke funnit anledning till erinran och beträffande vissa andra har riksdagen uttalat, att en utredning borde komma till stånd angående deras skälighet. Under sådana förhållanden skulle ju en anmärkning från konstitutionsutskottets sida drabba den svenska riksdagen. Det är ju icke konstitutionsutskottets uppgift att granska riksdagens verksamhet. Utskottet skall granska de i statsrådet förda protokoll, d. v. s. utskottet skall granska regeringens förvaltning. Detta är förklaringen till, att den mening, som uttalats i den sista reservationen, icke kunnat vinna majoritet inom konstitutionsutskottet.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Sefve**: Herr talman! Jag hade tyvärr svårt att uppfatta herr Hällgren, men det föreföll mig som om han blandade ihop vad som inträffade vid tiden för krigsutbrottet, då man på frivillig väg ordnade clearing för att hålla kokspriset nere, delvis med tillhjälp av statsbidrag, och den tvångsclearing, som det i reservanternas anförande är fråga om.

Såsom konstitutionsutskottets ordförande redan påpekat, har en viss motsättning kommit till stånd mellan å ena sidan det ansvar, som bör kunna utkrävas av Kungl. Maj:t i fråga om förvaltningen, och å andra sidan de arbetsmetoder, som karakterisera våra kriskommissioner. För min del har jag biträtt det yrkande om omförmälan, som återfinnes i punkt IX och som i huvudsak ansluter sig till de synpunkter, som i punkt VIII anförts av herr Herlitz. Såsom av honom mycket riktigt påpekas, äro vi inne på en utveckling, som kan tänkas medföra ganska farliga konsekvenser.

Jag för min del är dock nu angelägen att påpeka, att lösningen av det problem, som på det sättet kommit till, självfallet icke får åstadkommas på så sätt, att Kungl. Maj:t och kommissionerna tvingas tillbaka till opraktiska och tidsödande arbetsmetoder. Lösningen på problemet bör tydligen sökas på annat håll, kanske på så sätt, att metoden för konstitutionsutskottets granskning ändras och mera anpassas efter det moderna livets krav.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Spångberg**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av reservationen nr IV, som gäller handläggningen av ett ärende, som inkommit från värnpliktiga vid kustflottans depå vid Hårsfjärden. Som ledamöterna finna, fingo dessa värnpliktiga och de värnpliktiga överhuvud vid kustflottan tjänstgöra under den 1 maj. Det ärende, som här föreligger, är ju begränsat närmast till de värnpliktiga vid Hårsfjärden. Reservationsanmärkningen gäller den behandling, som deras klagoskrift har fått av försvarsministern.

Jag anser att denna fråga har en stor principiell betydelse. Det har ju varit så tidigare, att värnpliktiga ibland ha fått tjänstgöra den 1 maj. Men man skall ej glömma bort vad som har inträffat under dessa senare år, nämligen att den 1 maj har blivit en helgdag och att den har blivit en helgdag i den bemärkelsen, att den för många av de värnpliktiga ifrån arbetarklassen har större betydelse än en vanlig söndag och många andra helgdagar.

Det är klart, att det därför väckt en mycket stor undran och misstämning, när de värnpliktiga i fjol den 30 april fingo meddelande genom en order från chefen vid kustflottan, att de skulle tjänstgöra den 1 maj precis som på en vanlig vardag. Det framgår av klagoskrivelsen från de värnpliktiga, att de den 1 maj fingo inställa sig i tjänst på vanligt sätt klockan 7 på morgonen. De värnpliktiga vid Hårsfjärden blevo efter två timmars arbete kallade till uppställning. Då lästes det upp följande order från chefen för kustflottan — alltså två timmar sedan man hade arbetat från klockan 7 på morgonen den 1 maj: »När svenska folket i dag demonstrerar sin eniga vilja till försvar av landet, visar kungl. flottan genom att bedriva övningar samma vilja i handling. Detta skall uppläsas 1 maj vid övningarnas början.»

Sedan detta lästes upp, fingo de värnpliktiga återgå till sitt arbete. I klagoskriften rikta de särskilt uppmärksamheten på, att för ifrågavarande värnpliktiga gällde det här icke övning, utan arbetena bestodo i rengöring, snickeriarbeten, mönjamålning, reparationsarbeten o. s. v. På eftermiddagen beordrades de till beklädnadsvård.

Nog är detta ett något underligt sätt från befälen vid flottan att kommande-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

ra de värnpliktiga på denna vid detta tillfälle så betydelsefulla manifestationsdag. Det är alldeles uppenbart, att detta stred och strider mot syftet med 1 majs förvandling till helgdag. Därför hade en undersökning och åtgärder varit på sin plats, så att dylikt i framtiden icke komme att upprepas.

Det har under den tid, som kriget har pågått, konstaterats en allmän försvarsvilja i landet, som man aldrig tidigare har sett en motsvarighet till. Denna försvarsvilja återfinner man även bland de värnpliktiga. Det är därför så mycket mera noga, att icke denna försvarsvilja äventyras av den militära ledningen. Det är icke tu tal om att sådana kommenderingar, som här äro i fråga, reta folk. De anse det, såsom de värnpliktiga här har uttryckt det, helt enkelt såsom en skymf.

Nu blir man ju ytterst betänksam, när man går igenom handlingarna i detta fall, därför att det ser ut som om det skulle vara något kvar av den gamla militära surdeg, som tog sig uttryck i ett översitteri mot vad folk i allmänhet ville och mot de värnpliktiga. Jag utläser detta närmast däri, att sedan försvarsministern beslutat, att detta icke skulle leda till någon åtgärd, så skrider vederbörande befäl ytterligare ett steg: nu begär man in namnen på de värnpliktiga, som hade vågat att klaga hos försvarsministern, så att dessa värnpliktiga skola kunna bestraffas. Nu ledde ju icke heller detta till någon åtgärd. Men nog är det ganska betecknande för mentaliteten hos vederbörande befäl, en mentalitet, som man skulle hoppats varit övervunnen och sålunda tillhöra det förflutna.

Som läget är för närvarande, måste det på det allvarligaste beklagas, att dylikt skall kunna förekomma. Skulle det hållas en övning — som militärbefälet här håller före att den 1 maj var särdeles lämplig för — en helgdag eller en söndag, så nog var väl den 1 maj den allra sämsta tänkbara dagen, som man därvidlag kunde välja.

Vi, som här ha reserverat oss, ha ansett, att detta ärende är av den karaktär, att det borde hava föranlett en anmärkning.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Det förekommer här en reservation, undertecknad av herr Herlitz, som delvis fått gillande av några andra reserveranter. Jag kan icke underlåta att säga några ord i anledning av densamma.

Jag vill erinra om, att vi för vår del både genom interpellation och genom motion fört fram frågan om krisorganens sammansättning och arbete. Vi påpekade särskilt det förhållandet, att den centralisering av makten, som sker i dessa krisorgan för närvarande, innebär samtidigt en förstärkning av den svenska storfinansens inflytande över viktiga statsangelägenheter och näringslivet i sin helhet. I verkligheten har redan en personalunion upprättats mellan de storfinansiella företagen eller kanske bättre sagt företagarna och den statliga apparaten.

Det visar sig nu, att även ledamöter av konstitutionsutskottet börjat finna anledning att draga öronen åt sig. Orsaken därtill är den, att de upptäckt, att det är icke bara riksdagen, som ej har något inflytande över dessa krisorgans arbete, utan att också regeringen frånhänt sig beslutandet och därmed också ansvaret för en massa viktiga åtgärder, som krisorganen genomföra. Det är typiskt, när det här i en formulering påpekats, att den enda gräns, som upprättats för dessa krisorgans verksamhet, är där det av författningen framgår, vad de egentligen *icke få* göra. För vad de *få* göra finnes det praktiskt taget inga gränser eller i varje fall mycket obetydliga gränser. De ha ett alldeles avgörande inflytande över hela folkhushållningen, över alla de tusen och en frågor, som beröra det svenska folkets dagliga liv och som ytterst ändå riksdagen och regeringen ha att taga ansvaret för.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Såvitt jag förstått av debatten, har ingen av de talesmän, som hittills yttrat sig, ansett det vara nödvändigt att taga upp denna fråga. Man rör sig med frågan om dessa ledamöters arvoden, man tycker med rätta att de äro grovt tilltagna. Kring det cirkulerar egentligen debatten. Men arvodenas storlek härvidlag spelar ju ändå en förhållandevis mycket mindre roll än just den andra sidan av saken: att här upprättas en ny regeringsmakt på sidan av regeringen och en regeringsmakt, som uppenbarligen icke behöver besväras av att taga större ansvar inför riksdagen för vad den gör.

Jag har velat utnyttja detta tillfälle för att uttrycka min tillfredsställelse över att åtminstone någon börjar komma underfund med vad den innebär, denna koncentration av avgörandena i krisorganens händer på sidan av regering och riksdag. Jag vill också uttala den förhoppningen, att detta sporadiska intresse även skall smitta av sig, så att riksdagen mera allmänt börjar inse, att just frågan om krisorganens arbete och icke minst om krisorganens sammansättning och befogenheter är en sak, som verkligen angår riksdagen i allra högsta grad.

Herr Nolin: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Hällgrens yttrande nyss. Han tycktes vilja blanda samman förhållandet mellan Kungl. Maj:ts proposition nr 15 av september 1939 och kungl. kungörelsen i juni 1940. Dessa båda akter ha icke det minsta med varandra att göra. Ty den riksdagsskrivelse, som kom till med anledning av riksdagens godkännande av Kungl. Maj:ts proposition 1939, baserades helt och hållet på frivilliga avtal, frivilliga åtaganden från kolimportörernas sida. Så kommer sedan Kungl. Maj:ts kungörelse den 28 juni 1940 och ålägger vissa kolimportörer vissa avgifter. Detta är ett tvångsäläggande, som alls icke varit påtänkt, då den kungl. propositionen 1939 kom till. Denna bygger nämligen helt och hållet på frivilliga avtal. Där begäres också det stora beloppet å 20 miljoner kronor för subvention av kolprisregleringen, men det är först när dessa pengar tagit slut som regeringen tagit upp detta spörsmål och sökt efter andra möjligheter att klara dessa clearingutgifter. Det är då den kungl. kungörelsen utfärdas om dessa tvångsavgifter.

Det är detta tillrättläggande som jag ansett angeläget att göra här.

Herr Hällgren: Herr talman! Jag har funnit, att det är reservanterna som icke ha tillräckligt iakttagit, att den kungl. kungörelsen 1940 är endast en komplettering av vad Kungl. Maj:t föreslog och riksdagen godkände 1939. Det var icke bara på det sättet, att staten skulle släppa till 20 miljoner kronor för att subventionera vissa kolimportörer och att de kolimportörer, som hade gamla lager, när priset med Kungl. Maj:ts tillåtelse höjdes med hänsyn till föreliggande omständigheter, skulle få lov att inhösta merpriset, d. v. s. göra en oskälig vinst. Ty om man läser den kungl. propositionen och utskottets utlåtande vid urtima 1939, framgår därav tydligt, att de kolimportörer, som fått kolen till billigare priser, skulle avstå en del av den mervinst eller det merbelopp, som de annars skulle erhålla till följd av den höjning, som vidtogs av kolpriserna. Och utskottet uttalade vid tillstyrkandet av beviljandet av de 20 miljoner kronorna, att Kungl. Maj:t skulle iakttaga försiktighet, så att statens bidrag icke förbrukades i onödan och så att stor sparsamhet iakttoges.

Vidare säger den kungl. propositionen redan då, att om organisationen komme till stånd och importörerna erhöle avsett skydd, skulle nog inga svårigheter föreligga, om statsmedel lämnades till Kungl. Maj:ts förfogande för att kunna komplettera och i detalj utforma den organisation man avsåg.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Anmärkningarna rikta sig mot att detta skett sedermera i form av kungl. kungörelse utan att riksdagen hörts. Den saken kan ju diskuteras beträffande formen, men i stort sett har ju riksdagen godkänt hela den plan, som Kungl. Maj:t framlade till urtiman 1939 om de åtgärder, som skulle vidtagas till förbilligande av kolpriserna och en reglering av kolmarknaden.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 5.

Sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner om sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner nämligen dels de likalydande motionerna nr 23 i första kammaren av herrar *Löfvander* och *Persson* samt nr 34 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, dels de likalydande motionerna nr 49 i första kammaren av herr *Ohlin m. fl.* och nr 70 i andra kammaren av herr *Bergvall m. fl.*, dels de likalydande motionerna nr 73 i första kammaren av herr *Linderot* och nr 109 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, dels ock motionen nr 110 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna I: 23 och II: 34 hade hemställts, »att minimiåldern för utövande av politisk och kommunal rösträtt sänkes från 23 till 21 år».

I motionerna I: 49 och II: 70 hade hemställts, »att riksdagen måtte dels såsom vilande grundlagsändring besluta en sådan förändring av gällande bestämmelser, att rösträtt vid val till riksdagens andra kammare inträder under året efter det då vederbörande uppnått 21 år, dels besluta en sådan ändring av kommunallagarna att motsvarande förändring inträder beträffande rösträtt vid kommunala val».

I motionerna I: 73 och II: 109 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta om sådan ändring i vallagarna, att rösträttsåldern vid samtliga politiska och kommunala val sänkes till 21 år».

I motionen II: 110 hade hemställts, »att riksdagen för sin del måtte besluta sådana ändringar i grundlag och lag, att rösträttsåldern vid politiska och kommunala val sänkes till fyllda 21 år samt att konstitutionsutskottet måtte utarbeta härför erforderliga författningstexter».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner

1) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga i utskottets hemställan intaget förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen;

2) under förutsättning att ändring av riksdagsordningen i överensstämmelse med utskottets ovan under 1) gjorda hemställan bleve slutligt genomförd för sin del ville antaga i utskottets hemställan intaget förslag till lag angående ändrad lydelse av 38 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

3) för sin del ville antaga i utskottets hemställan intagna

a) förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

b) förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) angående kommunalstyrelse i stad;

c) förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

Sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val. (Forts.)

d) förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Reservation hade avgivits av herrar *Holmström*, *Herlitz* och *Lindmark*, vilka hemställt, att riksdagen i anledning av de i ämnet väckta motionerna ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville med beaktande av de i reservationen angivna synpunkterna överväga frågan om en sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val och för riksdagen framlägga de förslag som härav kunde föranledas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Lindmark: Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande behandlas de vid årets riksdag väckta motionerna rörande ändring av rösträttsåldern. Nu gäller, att rösträtt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och under nästföregående kalenderår uppnått 23 års ålder. I motionerna föreslås att rösträtt hädanefter skall inträda redan vid 21 års ålder, en minskning sålunda av rösträttsåldern med 2 år. Med anledning av dessa väckta motioner, som icke blott avse den politiska rösträttsåldern utan även den kommunala, har konstitutionsutskottet föreslagit vissa ändringar i gällande författningar på området innebärande ett tillmötesgående av motionärernas önskemål. Till utskottets utlåtande finnes fogad en reservation av herrar *Holmström*, *Herlitz* och mig. Det är med anledning av denna reservation, som jag nu vill säga några ord.

Det är icke min mening att gå emot själva tanken på en sänkning av rösträttsåldern, och det har ej heller varit övriga reservanternas mening. Det har i motionerna anförts att på grund av de stora offer, som vederbörande beredskapsmän och värnpliktiga få göra vid denna tidigare ålder, bör en viss kompensation lämnas genom att medborgarrätten ökas för dem, som fyllt 21 år, på så sätt, att de kunna deltaga vid val av riksdagsmän m. fl. förtroendemän. Det må nu vara motionärernas motiv, men det är i varje fall icke avgörande för mig. Jag håller före, att långt mera betyder det förhållandet, att de senare årens politiska livaktighet skapat vissa större förutsättningar för dessa relativt unga att bedöma de politiska och kommunala spörsmålen. Denna skolning, som de olika organisationerna inom samhället varit mäktiga att giva de unga, har givetvis fört med sig, att det nu föreligger mindre risk för att giva ungdomen full myndighet vid så tidiga år, även ifråga om användningen av rösträtten. Att vi likväl låtit tillkännagiva en viss betänksamhet i detta avseende är beroende på, att det råkar ligga så till, att värnpliktstjänstgöringen, rekrytskolan, sannolikt kommer att sammanfalla med rösträttens utövande vid förekommande val. Detta har givit anledning till en viss betänksamhet mot en sådan anordning. Bland annat för man lätt in i kasernlivet agitation, framför allt gäller ju detta vid politiska val, och en sådan agitation är icke alltid nyttig. Man kan också tänka sig att vederbörande genom sin bortavistelse icke bliva i tillfälle bedöma de uppställda kandidaternas lämplighet för sina uppgifter. Ej heller ha de kanske alltid möjlighet att bedöma de olika programmen och väga dessa mot varandra, allt omständigheter, som göra, att de mycket, mycket lättare falla offer för den agitation, som jag nyss talade om.

Försvarsväsendet kommer nu snart att omprövas, varvid en ny försvarsorganisation kommer att införas i vårt land med ändrade övningsföreskrifter och kanske även med ändrad tid för inryckningen i rekrytskolan. Under sådana förhållanden har det syntts oss lämpligt att dröja med avgörandet av denna fråga ett eller annat år. Man skulle tids nog hinna med det definitiva avgörandet, om man fattade beslut senast vid 1944 års riksdag, det sista året i

Sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val. (Forts.)
valperioden. Detta gäller ju en ändring av grundlagen och när det här gäller riksdagsmannavalet, kan ju icke en ändring på ifrågavarande område tillämpas vid 1944 års val utan först vid det val, som förekommer därefter.

Nu har utskottet gått in för ändrad rösträttsålder, även när det gäller kommunala val. Då de nya bestämmelserna skola träda i tillämpning den 1 januari 1942 innebär detta, att den lägre rösträttsåldern skulle kunna tillämpas redan vid landstingsmannavalet 1942. Detta är den andra punkten, som vi stå något tveksamma inför. Innebördens av den föreslagna bestämmelsen är, att de tvenne nya årsklasserna, varom här är fråga, väl skulle kunna rösta vid landstingsmannavalet 1942, ett val som också i betydande grad är av politisk natur, men två år därefter, år 1944, då det gäller det politiska valet, riksdagsmannavalet, då skulle 21-åringarna, d. v. s. de, som året förut fyllt 21 år, icke äga motsvarande rösträtt, en återgång sålunda till de gamla bestämmelserna. Det kan, synes det oss, föreligga risk för viss oreda med sådana olika bestämmelser. Vi ha ansett, att om man efter närmare omprövning och med hänsyn tagen till den nya försvarsorganisationen vill besluta i överensstämmelse med motionärernas yrkanden, bör man göra detta något av de senare åren under denna 4-årsperiod och således senast år 1944 fatta definitivt beslut. Därigenom skulle man komma in på den rimligare ordningen, att de nya valbestämmelserna skulle tillämpas 1946 ifråga om landstingsmannavalet och år 1948, när det gäller riksdagsmannavalet. Det är dessa två olika punkter, som vi ha velat fästa uppmärksamheten på och som gjort, att vi i vår reservation kommit med ett slutyrkande av följande lydelse: »Vi tillåta oss sålunda hemställa, att riksdagen i anledning av de i ämnet väckta motionerna ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville med beaktande av de av oss angivna synpunkterna överväga frågan om en sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val och för riksdagen framlägga de förslag som härav kunna föranledas.»

Yttrandet innebär sålunda icke ett avståndstagande från tanken på sänkandet av rösträttsåldern. Tvärtom anse vi, att man bör reflektera på detta men taga hänsyn till de speciella förhållanden, som jag i mitt yttrande nu har påvisat.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herrar Holmström, Herlitz och mig vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Arnemark: Herr talman! Det framgår av föreliggande utlåtande, att jag för min del icke omfattar den mening, som herr Lindmark givit uttryck åt, utan att jag i utskottet anslutit mig till majoritetens hemställan om att omedelbart besluta en sänkning av rösträttsåldern från 23 år till 21 år. Det kan förefalla en smula opåkallat att jag under sådana förhållanden begärt ordet, men jag känner ett visst behov att närmare klargöra de motiv, som kommit mig att intaga denna ståndpunkt.

Jag vill till en början bekänna, att jag för min del aldrig betraktat 23-årsåldern såsom rösträttsgräns som någonting sakrosankt utan lutat åt den uppfattningen, att den myndighetsålder, som är föreskriven för svensk man och kvinna i övriga avseenden, bör vara den naturliga gränsen nedåt även ifråga om rätten för dem att som fullmyndiga medborgare taga del i ansvaret och omsorgen om samhällets angelägenheter. Det är alltså icke alls någon självövertvinnelse för mig att gå med på denna reform, som nu föreslås, detta så mycket mindre, som jag finner det huvudsakliga, som utskottet anfört, synnerligen tungt. Jag syftar då på utskottets understrykande av att vi i dessa tider nödgas på vår ungdom lägga ansvar och bördor, vilka väl motsvara vad som i det hänseendet ävila landets övriga medborgare. Då tänker jag icke främst

Sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val. (Forts.)

på den beredskapstjänst, som nu i så stor utsträckning ankommer på vår ungdom, utan fastmer på den utökning av den ordinarie värnpliktstiden, som blivit ofrånkomlig till följd av de förhållanden, som vi råkat in i.

Jag har för min del — jag hoppas att jag icke misstager mig — det intrycket att vår manliga ungdom är beredd att utan knot taga på sig de ökade bördor, som tarvas i detta hänseende. Denna redobogenhet från ungdomens sida att taga på sig bördor och offer för vårt samhälles och rikets bestånd, giver i dag, synes det mig, den svenska riksdagen en alldeles särskild anledning att gå landets ungdom till mötes i fråga om dess önskemål om rösträttsålderns sänkning. Glädjande nog kan man konstatera, att uppfattningen, att så bör ske, är allmänt omfattad, åtminstone om man får döma av behandlingen av detta ärende i konstitutionsutskottet. Såvitt jag kunnat finna, har ingen av mina meningsfränder inom utskottet, vilka reserverat sig, haft en avvikande mening i princip beträffande förslaget om en sänkning av rösträttsåldern. Herr Lindmarks anförande har, så vitt jag förstår, givit mig rätt i detta mitt antagande.

Reservanterna anse det emellertid betänkligt, om våra unga män eventuellt skulle komma att rösta för första gången under pågående värnpliktstjänstgöring. De vilja därför se tiden an, tills man får veta, hur värnpliktstjänstgöringen kommer att gestalta sig för dem. Denna tanke att göra rösträttsåldern beroende av hur värnpliktstjänstgöringen förlägges har jag icke för min del kunnat tillägna mig. Den kan f. ö. leda till underliga konsekvenser. Jag skall belysa detta med ett litet exempel. Om vi för det fall, att den kommande nyordningen på försvarets område exempelvis skulle innebära, att man förlade en repetitionsövning till september månad under de värnpliktigas 24:de levnadsår, skulle konsekvensen bli, om man strängt skulle hålla på den princip, som reservanterna förfäktat, att man nödgades höja rösträttsåldern.

Jag kan inte inse, att de skäl i övrigt, som reservanterna anföra, ha den bärkraft att de böra föranleda ett uppskjutande av avgörandet av denna fråga till ett annat år. Den synpunkt, som herr Lindmark anförde å reservanternas vägnar, att det innebär en viss olägenhet att den kommunala rösträtten träder i kraft redan 1942, äger sin riktighet. Denna olägenhet har jag för min del sökt komma ifrån. Jag framställde därför i utskottet yrkande på, att båda dessa rösträttssorter, om jag så får uttrycka mig, skulle komma i tillämpning samtidigt, alltså vid den tidpunkt, då riksdagen slutgiltigt skulle komma att antaga det vilande förslaget i fråga om den politiska rösträtten. Jag fick icke något nämnvärt medhåll, då detta mitt yrkande framställdes. Ingen av mina meningsfränder ville biträda mitt yrkande att fatta beslut om en sådan justering i fråga om ikraftträdandet av den kommunala rösträtten. Då sålunda detta mitt yrkande inte fick tillräckligt stöd i utskottet, föll jag ifrån min ursprungliga tanke att framföra en reservation på den punkten. Det rör sig ju här dock om en ganska liten detalj i det stora hela. Jag fann det då riktigaast att ansluta mig till utskottets hemställan även på den punkten.

Det ligger nära till hands för oss, som äro äldre, att skatta åt den uppfattningen, att klokheten kommer med åren, och att vi ur den synpunkten kanske torde visa oss en smula mindre benägna att taga det steg, som föreslås. Vi veta dock allesammans att klokhet och god omdömesförmåga äro högst relativa ting. Många medborgare besitta i detta avseende redan vid 21 års ålder en kunnighet och ett omdöme i politiska ting, som många vid s. k. mogen ålder aldrig äro mäktiga att tillägna sig. Tyvärr finns det dock också gott om ungdomar i våra dagar, som ta alltför ytligt på våra samhällsfrågor. Men de äro icke ensamma därom.

Jag vill gärna hysa den förhoppningen att sänknigen av rösträttsåldern i

Sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val. (Forts.)

någon män skall medverka till att landets ungdom i större utsträckning, än hittills varit fallet, tidigare fattar intresse för samhällsfrågorna och söker sätta sig in i dessa till fromma för vårt svenska samhälle i framtiden. Det kan hända att denna min förhoppning blir en chimär, men jag anser att vi ha rätt att i detta sammanhang förvänta att våra svensksinnade politiska ungdomsrörelser genom riksdagens beslut i dag skola sporras till nya kraftansträngningar för att göra den svenska ungdomen väl skickad att fylla sin uppgift som politiskt fullmyndiga medborgare.

Jag har den uppfattningen att vi i dag med fullt förtroende kunna överlåta åt vår ungdom de rättigheter och skyldigheter, som inneslutas i den föreslagna sänkningen av rösträttsåldern, och att vi böra gå till detta vårt beslut utan motsträvighet och med gott humör.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hallén**: Herr talman! Det var med verklig förnöjelse och tillfredsställelse, som jag och säkerligen många med mig i kammaren hörde den siste ärade talaren i det nyss hållna anförandet, som formade sig till ett försvar för konstitutionsutskottets ståndpunkt i förevarande ärende. Om jag icke missminner mig, hörde den ärade talaren i gamla tider till dem, som visade misstroende och oro för det ökade inflytande, som de yngre årsklasserna genom en sänkt rösträttsålder skulle få på Sveriges offentliga och politiska liv.

Jag skall för tids vinnande icke gå ytterligare in i ämnet. Vi ha i utskottet fått en känsla av att frågan mognat, att de gamla argumenten mot dessa årsgruppers deltagande i val icke längre skulle behöva framföras. Vi ha också sett hur motionärer från praktiskt taget alla riksdagspartier gjort sig till tolk för de egna ungdomsorganisationernas önskningsar i detta avseende. Även om vi i utskottet vetat att ändringsförslaget gäller såväl manlig som kvinnlig ungdom mellan 21 och 23 års ålder, ha vi alldeles speciellt haft i åtanke den del av den manliga ungdomen, på vilken man lagt speciellt tunga bördor för landets försvar och säkerhet. Tyvärr blir det kanske så, att man icke bara under innevarande år kommer att uttaga dessa tunga offer av ungdomen. Fortsätter kriget bli vi kanske tvungna därtill under många år framåt, och då är det icke mer än rätt, att man i gengäld visar den det förtroende, som det är fråga om att visa den. Det förefaller oss också som om reservanterna själva finna, att de kämpa för en tämligen hopplös sak, då de anse sig behöva tillgripa argument av den art de på några ställen göra. De tala exempelvis om att det är riskabelt att åsiktsbildningen, genom att de värnpliktiga befinna sig i en för dem främmande miljö, inte kan få sitt naturliga utlopp. Den tankegången tycker jag förefaller ganska dunkel. Man kan ju säga att våra sjömän, som färdas över haven, i ännu högre grad äro »i en för dem främmande miljö», men någon svårighet att kunna bilda sig en uppfattning om de politiska händelserna i världen lära de väl inte för den skull ha. Lika litet som denna omständighet att vederbörande äro avskurna från hemorten bör kunna inverka menligt, lika litet mena vi att det finnes fog för resonemanget, att man skulle på ett ogynnsamt sätt kunna påverkas genom att man ligger ute i militärföreläggningar. Vilka är det som så skulle påverka de värnpliktiga? Är det deras jämnåriga kamrater, som åsyftas, så kan väl en sådan påverkan ske var de än äro: i en föreläggning eller på en mekanisk verkstad lär man väl lika mycket komma i resonemang med sina jämnåriga kamrater. Eller skulle de utsättas för påverkan från militärledningen, från befälets sida? I gångna tider har man ju för all del använt möjligheterna till sådan propaganda bland de värnpliktiga, men vi vilja hoppas, att de tiderna äro över nu. Och därför, mena vi, är det inte myc-

Sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val. (Forts.)

ket kvar av alla dessa betänkligheter. Även de som fullgöra sina repetitionsövningar skulle det året kunna få vara med och rösta. Dessa utgöra emellertid en försvinnande liten del av antalet röstberättigade. Vi ha ett par miljoner röstberättigade, och kanske det är 40,000—50,000 som äro ute på repetitionsövning, så det är i varje fall en mycket obetydlig del.

Jag vill, herr talman, i övrigt helt instämma i den principiella välkomsthälsningen till våra unga åldersgrupper det här gäller att nu sluta upp i ringen av de politiskt ansvariga. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindmark: Herr talman! Med anledning av ett yttrande av konstitutionsutskottets ordförande skall jag be att få säga ett par ord. Herr Hallén uppgav att repetitionsövningarna enligt reservanternas mening skulle lägga hinder i vägen för en sänkning av rösträttsåldern. Härtill måste jag framhålla, att detta aldrig varit reservanternas mening. Ty även för närvarande äga repetitionsövningarna rum i september månad och omfatta den årsklass, som har politisk rösträtt. Framför allt är detta fallet med sådana som fått uppskov med rekrytskolan.

Vad vi härutinnan avse är att *rekrytskolan* förläggas på sådant sätt att det inte blir menligt för dem som skola ta ställning till de politiska frågorna. Någon hänsyn till repetitionsövningarna kan överhuvud taget icke få tagas.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag tillhör motionärerna och vill uttala min tillfredsställelse med att detta krav, som jag varit med om att föra fram ända sedan jag kom in i riksdagen, nu äntligen skall biträdas. Men jag kan inte neka mig att samtidigt uttala ett beklagande av att det inte skett några år tidigare, vilket hade inneburit att den politiska rösträtten genomförts fyra år förr. Ty denna reform kommer inte att få någon praktisk betydelse vid politiska val förrän år 1948, d. v. s. det är de nuvarande femtonåringarna som först komma att ha nytta av denna lag.

Emellertid, om jag gör denna lilla reservation gent emot det förhållandet att det alltid skall gå så sakta att vinna gehör för ett rättmätigt och billigt krav, kan jag samtidigt uttala min tillfredsställelse med utlåtandet i övrigt. Utskottet har ju denna gång inte kunnat göra mer än det gjort och jag vill yrka bifall till dess förslag.

Man har som motivering för kovändningen anfört, att ungdomen numera får bära en mycket tung börda genom inkallelser och dylikt. Saken ligger dock så till att i dag de som äro över 23 år i lika hög grad som de som äro därunder få bära inkallelsens börda. De skäl som man i dag anför för att genomföra lagändringen har man kunnat anföra under alla tidigare år, och de ha varit mycket starkare tidigare, när de militära övningarna uteslutande gällde ungdomen under 23 år än i dag, när både 30- och 40-åringar få ligga inkallade under långa tider av året.

Vad sedan beträffar talet om att organisationerna ha åstadkommit så mycket bland ungdomen, så att det är »mindre risk», för att citera herr Lindmark, än tidigare att låta 21-åringarna erhålla rösträtt, vill jag säga att vad ungdomsorganisationerna kunna ha utträttat bland dem som äro femton år i år, det lär vara ganska litet. Jag tror att man inte hade behövt tillgripa dessa skruvade motiveringar för ett tillstyrkande, som utskottet i alla fall har gjort, av ett rimligt och ett naturligt krav.

Jag är för min del övertygad om — det vill jag säga till herr Arnemark — att 21-åringarna komma att visa sig väl värda det stora förtroende, som en del av högerns utskottsledamöter här ger dem. Jag hoppas att de inte minst skola göra det genom att stärka röstsiffrorna för det kommunistiska partiet.

Sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. utskylds-
strecket så-
som valbar-
hets- och be-
hörighets-
villkor till
vissa kommu-
nala för-
troendeupp-
drag.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner om upphävande av de vid 1936 års riksdag beslutade skärpningarna av utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 71 i första kammaren av herr *Wagnsson m. fl.* och nr 108 i andra kammaren av herr *Edberg m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att de vid 1936 års riksdag införda bestämmelserna i lagarna om kommunalstyrelse på landet och i stad, lagarna om församlingsstyrelse i Stockholm, lagen om skolstyrelse i vissa kommuner och lagen om landsting, att valbarhet och behörighet till vissa kommunala förtroendeuppdrag ej tillkommer den som häftar för honom påförda utskylder till kommunen, vilka förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren, måtte utgå».

Utskottet hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsam utredning av frågan om sådan mildring av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpta valbarhets- och behörighetsvillkoren för vissa kommunala förtroendeuppdrag, att den, som oförvällat, i följd av arbetslöshet eller sjukdom eller av annan jämförlig orsak, kommit att häfta för kommunalutskylder för något av de senaste tre åren, icke därigenom diskvalificerades för sådana uppdrag, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Oscar Gottfrid Karlsson, Karl August Johanson, Sven Hansson, Andersson* i Igelboda, *Nordström, Nilsson* i Göteborg, *Fält* och *Hoppe*, vilka hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner för sin del ville antaga i reservationen intagna

a) förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

b) förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

c) förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

d) förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

e) förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 6 juni 1940 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

f) förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner;

g) förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting;

2) av herrar *Holmström, Herlitz, Nolin* och *Kylin*, vilka hemställt, att riksdagen med avslag i övrigt på motionerna I: 71 och II: 108 ville i anledning av nämnda motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t med beaktande av vad i reservationen anförts ville föranstalta om ut-

Ang. utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

redning angående revision av 1939 års lag om upphävande i vissa fall av verkan av uraktlåtenhet att erlægga utskylder till kommun eller annan menighet med avseende å rösträtt och behörighet, i vad denna lag avsåge behörighet till kommunala förtroendeuppdrag, samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Andersson i Igelboda: Herr talman! Som kammaren behagade finna är det endast åtta av utskottets ledamöter, som stå för detta utlåtande. Samma antal ledamöter har ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna och följaktligen återföra förhållandena till vad de voro före 1936. Fyra av utskottets ledamöter ha velat bibehålla utskyldsstrecket i huvudsak oförändrat, dock med viss uppmjukning i fråga om sådana, som på grund av inkallelser i militärtjänst vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap kommit i ekonomiska svårigheter.

Jag skall först be att få säga några ord med anledning av den senare reservationen. Dessa reservanter kunna otvivelaktigt stödja sig på det förhållandet, att det utskyldsstreck som infördes 1936 inte har vållat några alltför stora olägenheter eller svårigheter. Jag tror man tryggt kan säga, att de fall, där personer på grund av detta strecks tillkomst måst lämna sina kommunala förtroendeuppdrag eller blivit förhindrade att väljas till sådana, icke äro många. Men förhållandena kunna bli helt annorlunda om man kommer in i en kris, som vi för närvarande för övrigt redan äro inne i. Numera är det otvivelaktigt en hel del, som på grund av arbetslöshet eller andra med krisen sammanhängande omständigheter kommit i sådana ekonomiska svårigheter, att de icke kunnat i rätt tid fullgöra sin skattebetalning till kommunen.

Redan under den tid som gått har en hel del sådana fall förekommit, fall som varit rätt beklagliga, inte för den person det gällt, ty för dessa personer har det kanske många gånger endast inneburit en lättnad att slippa ifrån en del betungande kommunala uppdrag, som ju i regel äro oavlönade och kräva mycket arbete. Men det har i vissa fall varit beklagligt för den kommun det gällt, som genom detta strecks tillblivelse förlorat värdefull kraft i det kommunala arbetet. Jag har inte gjort några särskilda undersökningar i vad mån detta skattestreck haft några för kommunerna tråkiga verkningar, men jag känner dock till några fall. Jag skall nöja mig med att referera ett enda, närmast för att ge dem, som sedermera komma att svara på utskottets vägnar, tillfälle att lämna besked, huruvida detta är ett sådant fall, där man anser ömmande omständigheter vara rådande, så att vederbörande skulle ha kunnat få behålla sina kommunala mandat.

Det gällde en man i sina bästa levnadsår, ogift och tillika byggnadsarbetare, följaktligen tillhörande de ekonomiskt privilegierade klasserna. Denne man hade skaffat sig ett eget hem och hade sålunda en viss förmögenhet. Det egna hemmet var visserligen belånat ganska högt, men dock låg det ett visst värde däri. Han var som sagt ungarl och hade ingen familj att dra försorg om, men däremot hade han att dra försorg om sina gamla orkeslösa och sjuka föräldrar, som bodde i den byggnad han uppfört åt sig. Han hade under vissa perioder varit arbetslös, och på hösten 1939 hade han vissa svarigheter att komma ut med den kommunala skatten, som då skulle betalas vid sista uppbörden. Han hade att välja mellan att betala förfallen ränta och amortering på sitt egna hemslån eller att betala kommunalskatten. Då han inte ville riskera att det egna hemmet skulle gå ifrån honom och därmed lämna honom och hans föräldrar utan bostad, valde han att betala amortering och ränta på skulden och

Ang. utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

lät anstå med kommunalskatten, under den fasta föresatsen att han senare under året skulle betala denna skatt; han kunde aldrig räkna med att få den avskrivnen då han ägde fastighet, där utmätning kunde ske.

Emellertid blev han inkallad till militärtjänstgöring senare under året och blev på den grund icke i tillfälle att fullgöra sin betalningsskyldighet före den 1 januari. Han måste då lämna de kommunala befattningar han innehade, då han ju efter den 1 januari häftade för utskylder för det närmast föregående året. Själv kände han det som en lättnad, tror jag, ty han har varit mycket anlitad i kommunala värv, och han blev nu på en gång befriad därifrån. Men för dem som arbetat tillsamman med honom i de kommunala nämnderna kändes det som en stor besvikelse då han lämnade det kommunala arbetet, ty det var en kunnig och erfaren man med stor personkännedom, och därför hade han varit till stor nytta inom den kommunala förvaltningen. När det blev känt att han på denna grund måste lämna det kommunala arbetet, var det många som ville skynda till och hjälpa honom för att med lån eller på annat sätt betala hans skatt. Den saken ordnades också ganska snabbt, men då var det ingenting att göra — han häftade för kommunala utskylder och måste lämna sina befattningar.

Jag tror att de som arbeta inom den kommunala förvaltningen kunna återge en hel del liknande fall. Däremot tror jag det skall vara svårare att påvisa några fall, där verkligen notoriska skattesolkare, som man brukar tala om ibland, inneha kommunala förtroendeuppdrag. Om några sådana fall ha förekommit, ha de väckt så stor uppmärksamhet att de endast bekräfta, att de tillhöra undantagen och att regeln är att vederbörande valmän själva se till att de som sätts att inneha kommunala förtroendeuppdrag också fullgöra sina skyldigheter mot kommunen. Om denna sak råder det nämligen inga delade meningar, utan alla äro överens om att de som inneha kommunala förtroendeuppdrag först och främst äro skyldiga att fullgöra alla sina förpliktelser gentemot kommunen.

Nu föreslår utskottet en utredning, syftande till att de oförvitliga skattesolkarna — om jag får kalla dem så — icke skola drabbas av bestämmelsen om detta utskyldsstreck utan kunna kvarbliva vid sina kommunala förtroendeuppdrag eller väljas till sådana. Denna fråga har ju många gånger varit föremål för riksdagens behandling. Åtminstone det stora flertalet av riksdagens medlemmar ha därvidlag varit ense om att någon uppdelning mellan de oförvitliga personer, som icke kunnat betala sin skatt, och dem, som på grund av slarv, liknöjdhet eller ovilja uraktlätit att betala skatten, icke varit möjlig att åstadkomma. Den utredning som verkställdes 1918 visar också tydligt på svårigheterna då det gäller en sådan uppdelning mellan de olika kategorierna. Utskottet framhåller, att här gäller det någonting annat än vad som undersöktes 1918. Vid det tillfället gällde det, säger man, att undersöka huruvida man kunde göra en uppdelning av *valmännen* i verkliga skattesolkare och sådana, som av en eller annan anledning voro oförmögna att betala skatten. Då hade man sålunda att röra sig med ett mycket stort antal personer, under det att man nu, då det endast gäller ett skattestreck för *valbarhet*, kan inskränka sig till en betydligt enklare granskning, som ju avser endast ett litet antal personer. Därav framgår att utskottet tänkt sig att denna prövning, huruvida en person är en oförvitlig eller en notorisk skattesolkare, om jag får använda denna terminologi, skall ske beträffande dem som inneha kommunala uppdrag eller som eventuellt kandidera till sådana, men icke beträffande övriga. Jag vill verkligen fråga om någon tror att det överhuvud taget här i landet finns några kommunalmän, som vilja underkasta sig en sådan granskning av någon kommunal eller annan nämnd. Denna granskning måste ju vara helt offentlig. Besluten

Ang. utskylldsstreetet såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

måste vara offentliga, och kommunala förtroendemän, som till äventyrs på grund av arbetslöshet, på grund av felslagna affärer eller på grund av en misslyckad skörd inte kunnat fullgöra sin skattebetalning i rätt tid, skola här för offentligheten träda fram, och det skall granskas och prövas, huruvida de som ha skolkat med skatten gjort detta på grund av verklig oförmåga eller på grund av bristande vilja. Jag är övertygad om att de kommunalmän, som vi ha här i landet, inte gärna vilja på det sättet schavottera inför allmänheten, utan de lämna hellre sina kommunala uppdrag än de underkasta sig något sådant.

Beträffande dem, som vilja kandidera till kommunala förtroendeuppdrag, när skall den prövningen ske? Skall den ske, när kandidatlistan göres upp, eller skall den ske efter valet? Ja, den saken har inte utskottet klarlagt. Det är ju så, att när det gäller en hel del av dessa kommunala förtroendeuppdrag, görs det inte upp någon kandidatlista. Det är endast när det gäller fullmäktigeval, men för övrigt sker valet direkt vid sammanträde. Då skall, såvitt jag förstår utskottet rätt, denna prövning ske efter det valet verkställt. Men om då denna prövningsnämnd kommer till det resultatet, att det icke föreligger sådana omständigheter, att vederbörande kan befrias från verkningarna av skattestreetet, vad skall då inträffa? Givetvis att vederbörande måste avgå från den post, till vilken han blivit vald.

Utskottet föreslår visserligen endast en utredning, men en lagstiftning enligt de riktlinjer, som utskottet här anvisar, skulle bli fullkomligt värdelös. Den skulle innebära, att vi hade skattestreetet kvar i alla dess verkningar. Ty, som sagt, jag tror inte att det är möjligt att praktiskt göra åtskillnad mellan skatteskolkare av olika slag, och jag tror inte att några, som inneha kommunala förtroendeuppdrag, vilja underkasta sig en sådan prövning, det må vara av vilken nämnd som helst.

Om man sålunda skall tänka sig en prövning av de olika typerna av skatteskolkare, förmenar jag att den måste i så fall omfatta alla dem, som eventuellt kunna vara berättigade att inneha kommunalt förtroendeuppdrag, och utvidgar man granskningen i denna omfattning, stöter man på samma svårigheter som påpekades i 1918 års utredning.

Det påpekas av utskottet, att chefen för justitiedepartementet i ett svar här i kammaren 1939 meddelade, att avsikten var att göra en undersökning, huruvida en sådan här uppmjukning av skattestreetet skulle kunna ske. Vi ha ingenting hört sedan dess. Det var den 3 mars 1939 svaret gavs här i kammaren. Två år ha sålunda förflutit sedan dess utan att man har kommit till något resultat eller man överhuvud taget satt i gång någon utredning, såvitt jag känner till. Jag vill inte klandra vederbörande statsråd för detta, ty jag inser alltför väl svårigheterna att på detta område kunna nå något positivt resultat.

Då det innan vi hade detta skattestreet inte på något sätt har kunnat påvisas, att de bestämmelser, som då funnos, voro sådana att de på något sätt skadat den kommunala förvaltningen eller eljest voro till olägenhet, ej heller att det i någon omfattning, som kan hänföras ännu än till rena undantagsfall, förekommit, att personer, som icke betalt sin skatt, innehåft kommunala förtroendeuppdrag, förmenar jag att det finns anledning att nu återgå till förhållandena före 1936. Det kan ej heller påvisas, att förhållandena efter 1936 rörande den kommunala förvaltningen ha blivit bättre än vad de voro förut.

Herr talman! Med åberopande av vad jag sålunda anfört ber jag få hemställa om avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Eklund*, *Olovson* i Västerås, *Andersson* i Surahammar, *Gustavson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken, *Karlsson* i

Ang. utskylsstreetket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)
Grängesberg, Ericsson i Sörsjön, Sundström i Vikmanshyttan, Hallberg, Lindahl, Måler, Jonsson i Haverö. Gavelin, Hage, Berg och Eriksson i Sandby.

Herr **Kyling**: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande finns en annan reservation avgiven, nämligen av herrar Holmström och Herlitz i första kammaren och herr Nolin och mig i denna kammare. Med anledning av den reservationen skulle jag, herr talman, vilja framföra en del synpunkter på denna fråga.

Enligt min uppfattning hör det till ett demokratiskt renlighetskrav, att de som bekläda en förtroendeställning själva skola föregå med goda exempel i vad det gäller den kommunala enhetens skötsel. Ett av de viktigaste leden i en kommuns skötsel är utan tvivel en god skatteindrivning. De kommuner, som icke beaktat denna sak tillräckligt, komma att få brottas med stora svårigheter för framtiden. Man måste därför utgå ifrån, att den kommunala förtroendemannen måste först och främst vara en god och samvetsgrann skattebetalare. Det gäller, enligt vad jag anser, att inte enbart tala om demokratiska företräden utan även arbeta för att den demokratiska ordningen skall göras fri från farliga belastningar.

Nu vet jag mycket väl, att man inte får döma alla skattesolkare lika. En grupp är oförvållad och en annan självförvållad. Klart borde det vara, att de självförvållade, många gånger kanske notoriska, skattesolkarna icke skulle ha rätt att bekläda förtroendeposter. Det måste väl sägas vara en rimlig fordran, som utskottet också säger i sitt utlåtande, att de som erhålla kommunala förtroendeposter och åt vilka sålunda överlätas att disponera över kommunens och skattebetalarnas medel ävensom, beträffande kommunalnämndens och drätselkammarens ledamöter, att förvalta kommunens egendom, uppbära dess inkomster och i övrigt handhava dess drätsel, hava det samhällsintresse och det ekonomiska oberoende, att de för egen del både vilja och kunna fullgöra de skyldigheter till kommunen, de ålägga och utkräva av andra. För en grupp av oförvållade finns redan en lag antagen av urtima riksdagen 1939. Den skyddar till en viss del dem, som kallats till beredskapstjänst. Denna lag har dock ej visat sig ha tillräcklig räckvidd. Därför har den av mig återopade reservationen tagit sikte på just detta och begärt en utredning för att ge ytterligare skydd åt dem, som genom långvarig beredskapstjänst ej till alla delar förmå att betala sina skatter.

En annan grupp oförvållade är de, som genom sjukdom eller arbetslöshet ej förmå betala sina skatter. Funnes det någon möjlighet att rädda denna grupp på liknande sätt, vore det naturligtvis värdefullt. Utskottets majoritet har tänkt sig den möjligheten, att något opolitiskt organ skulle få avgöra, vilka som skulle falla under denna kategori, men jag är säker på att varken något nu i funktion varande eller något helt nyinrättat kommunalt organ skulle kunna fullt objektivt döma i den saken. I den reservation, som herr Andersson i Igelboda för en stund sedan talade för och som är avgiven av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl., ha reservanterna icke kunnat ansluta sig till utskottsmajoriteten. De säga nämligen att det enligt deras förmenande inte är möjligt att på ett objektivt sätt skilja de självförvållade från de oförvållade, och denna ståndpunkt har också den föregående ärade talaren klarlagt. I den tankegången följer jag helt dessa reservanter, men jag kan givetvis inte följa den slutsats, som nämnda reservanter komma till, nämligen den att lämna fältet helt öppet även för notoriska skattesolkare och lämna rättigheter till dessa att träda in i förtroendeställning. Då det väl dock inte kan förekomma så många oförvållade skattesolkare, som ha förlorat sin för-

Ang. utskyldsstreetet såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

troendeställning, borde det vara möjligt att på annat sätt förhjälpa en väl skickad förtroendeman, som ej genom eget förvällande kommit att häfta för kommunalutskylder, att få behålla denna sin ställning. Herr Andersson i Igelboda åberopade ett fall, som jag måste säga var mycket upprörande. Men herr Andersson berättade också om att goda vänner, som insågo vart det skulle leda, om mannen häftade i kommunal skuld, ville skynda till med ett lån, men genom ovetskap om rådande lag, enligt vad jag kan förstå, kommo dessa hans vänner för sent till hjälp. Får man emellertid klar vetskap om verkningarna av en sådan här lag, torde måhända hjälpen en annan gång kunna komma i rätt tid.

Herr talman! Med anledning av vad jag här har framfört ber jag att få yrka bifall till den av herr Holmström m. fl. avgivna, vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nolin*.

Herr Hallén: Herr talman! Herr Andersson i Igelboda nämnde i början av sitt anförande ett fall, som han med rätta beskrev såsom ganska upprörande. Det var en man — har var visst ogift — som egentligen bara hade sina gamla orkeslösa föräldrar att försörja. Han hade en egen fastighet — ett egnahem, tror jag det var — och så hade han genom arbetslöshet under tidigare år — jag uppfattade inte så tydligt den yttre anledningen — kommit på efterkälken, så att det gällde för honom att välja, om han skulle betala kommunalskatt eller ränta och amortering på sitt egnahemslån. Då valde han det sista och föll därefter för detta nyss skapade skattestreck. Herr Andersson väddjade, om inte detta är upprörande. Visst är det det! Det är ingen människa, som kan försvara det. Men det är heller ingen tvekan om att om den linje genomförts, som utskottet här föreslår, nämligen att verkligen söka dela upp dessa kategorier i avskiltiga och ofrivilliga skatteförsummare, så skulle den mannen behållits vid sina kommunala förtroendeuppdrag. Vi hörde ju tydligt, att han hade varit arbetslös, och hade det styrkts, hade han fått stå vid sina befattningar.

Herr Andersson nämnde också om att riksdagen förut varit enig om att det är fullkomligt omöjligt att skilja på dessa så att säga självförvällade och oförvällade orsaker till att man inte erlägger sina skatter. Ja, det har riksdagen varit när det gällt — och det erkände också herr Andersson — den stora valmanskåren. Det är otänkbart att en valnämnd eller vem det är, om det är någon grupp inom en kommun, skall kunna gå igenom en hel restlängd och pröva dessa fall. Men jag måste ifrågasätta om det skall vara så omöjligt när det gäller kommunala förtroendeuppdrag i mindre kommuner. Vi ta en medelstor kommun på 1,200—1,500 invånare. Det är inte så förfärligt många människor, som ha kommunala förtroendeuppdrag, och det är ännu färre av dessa, som restera för utskylder. Nog skulle man kunna tänka sig en sådan saklig prövning. Då säger herr Andersson: Men vad är det för kommunala förtroendemen, som skulle vilja underkasta sig en sådan offentlig granskning? Jag svarar: Vem har sagt, att den skall vara offentlig? Vi se hur man granskar folks ekonomiska ställning i taxeringsnämnder, men jag vet inte att deras handhavande av sina åligganden är av offentlig art. De ha väl inte rätt att yppa ett dugg om vederbörandes allmänna ekonomi — det vore i högsta grad illojalt — och det är klart att detta måste behandlas på lika konfidentiellt sätt.

Så frågar herr Andersson: När skall i så fall denna granskning ske av de skäl, som en förtroendeman skulle ange, varför han inte kunnat betala sin

Ang. utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

skatt? Det är ju därom vi begära en utredning! Men det är ju mycket vanligt att när man begär en utredning om en sak, brukar motparten, som inte vill gå på den linjen, anföra en massa, låt vara svåra, situationer och fråga, hur man skall knäcka det eller det. Det är därför vi begära en utredning. Vi anse, att vi kunna inte själva åstadkomma en sådan lagstiftning.

Herr Andersson säger också, att det blir valmännens sak att se till, att förtroendemännen, när de skola vara med och ålägga medborgarna skyldigheter, också fullgöra dem själva. Det är alldeles riktigt, men jag vill bara ta det exemplet att ett parti sätter upp en kandidat, han väljs låt oss säga 1940, han har gott renommé och han anses som en god samhällsmedborgare. Så visar det sig kanske 1941, att han, inte ofrivilligt utan fullt avsiktligt, slarvar med skatterna. Han kanske rentav har inkomsterna placerade så att man inte med framgång kan ta införsel i hans lön, och han kan krängla sig fram de återstående tre åren av sitt mandat och uraktlåta betala skatt. Då kan man invända, att det är ett tänkt fall och att det är sällsynt. Det är inte säkert att det är sällsynt, det finns litet här och där i kommunerna.

Jag skulle vilja säga till slut, herr talman, att det kan nog ifrågasättas om det är lämpligt att en majoritet här i andra kammaren skulle vara med om en lagstiftning, som åtminstone öppnar möjligheter för vissa personer att så att säga fullt avsiktligt och mot bättre vetande undanhålla det allmänna sin egen andel av skatterna. Det hjälper inte att man invänder, att det blir så sällsynt och att dessa människor kunna sedan prickas. Ja, de kunna prickas, när det är för sent och de suttit sin mandattid ut. Vi böra inte ens låta skuggan av en misstanke vidlåda oss att vi medverka till att en sådan situation uppkommer i kommunerna. Jag är för egen del inte misströstande om att en utredning skulle kunna visa möjligheten av hur man verkligen fastställer grunder, enligt vilka utan vidare resonemang vederbörande skall kunna anses vara fullständigt oskyldig till att han inte kunnat betala sin skatt. Jag vill inte föregripa en sådan utredning genom att till exempel nämna, huruvida man skulle kunna ha klagorätt i sådant fall, men jag förutsätter, att det behövs för att skydda enskilda emot partiskhet eller mannamån. Man bör åtminstone göra ett allvarligt försök att på det sättet åstadkomma denna skillnad mellan de ofrivilliga och de avsiktliga skatteförsummarna.

Jag vill också innan jag slutar säga det, att det förslag, som utskottet här har lagt fram, är ett förslag, kunna vi säga, i samverkans och samarbetets tecken. Vi tycka att denna fråga är av så pass känslig art, att där bör man inte spela ut de olika samhällsgrupperna eller politiska grupperna mot varandra.

Det invändes: Ja, men här kan arbetslösheten sätta in så att det blir verkligt manfall i kommunerna, om denna bestämmelse skall gälla. Det är naturligtvis en risk, och den ha vi själva också insett. Därför har utskottet begärt, att man skall skyndsamt sätta i gång denna utredning. Nu kunna vi gudskelov säga, att den av arbetsmarknadskommissionen i utsikt ställda massarbetslösheten under sista vintern inte inträffat, men vi erkänna gärna, att naturligtvis kan det gå så illa att vi om något år eller så befinna oss i en fruktansvärd arbetslöshetsperiod. Då mena vi, att har riksdagen då skrivit detta, är det för Kungl. Maj:t en hederssak och tvingande nödvändighet att fortast möjligt effektuera detta, så att ingen svensk medborgare, som innehar kommunalt förtroendeuppdrag, skall så att säga fullt oskyldigt behöva drabbas av en sådan bestämmelse som den nuvarande.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

Herr **Edberg**: Herr talman! Motionärerna äro givetvis tacksamma för den välvilliga inställning till denna fråga, som konstitutionsutskottet visat. Motionärerna skulle emellertid känt sig ännu tacksammare, om de välvilliga deklARATIONERNA från utskottets och från utskottets ordförandes sida hade följts av ett yrkande om direkt bifall till motionen.

Den lagändring, som genomfördes 1936 med fyra rösters majoritet, var varken nödvändig eller nyttig. Redan då fanns det röster som varnade, och farhågorna ha besannats i åtskilliga landsändar, som sett väsentliga delar av sitt näringsliv lamslås, inte minst i Bohuslän, där stenkrisen och svårigheter för fisket gått hand i hand. Det är således inte sällsynt att högt betrodda och om sina kommuner nitälskande kommunalmän fått lämna sina uppdrag därför att de inte haft någon som helst möjlighet att fullgöra sin skattskyldighet inom föreskriven tid. Detta har verkat direkt förolämpande emot den enskilde, men det har heller inte varit till nytta för kommunerna. Det har inträffat fall, då arbetslöshetsstyngda kommuner faktiskt inte kunnat få några män på förtroendeposter på grund av det skärpta utskyldsstrecket.

De som 1936 genomdrovo denna lagstiftning, sade sig då vilja gagna samhällsintressena. Man vet nu att det är ett samhällsintresse, att denna lag försvinner innan den hunnit åstadkomma mera ohägn än som skett. De många och ibland långvariga beredskapsinkallelserna ha för övrigt verkat i samma riktning som arbetslöshet och sjukdom. Det tillhör ju så att säga den normala utvecklingens gång, att när familjeförsörjaren återvänder hem efter en tids beredskapstjänstgöring, äro finanserna inte bara ansträngda utan mycket ofta också tilltrasslade. Någon möjlighet att reda upp detta, så att de eftersläpande skatterna kunna betalas inom den föreskrivna respittiden av två månader, finns många gånger inte. Det måste väl ändå sägas ligga något generande däri, att de män, av vilka samhället kräver att de månad efter månad skola ligga så att säga med fingret på hanen längs våra utsträckta gränser och kuster, beredda om så skulle fordras till det största offer, inte skola anses värda att representera samhället i exempelvis en fullmäktigeinstitution, därest de efter hemkomsten befunne sig i sådant ekonomiskt trångmål, förorsakat just av pliktuppfyllelse mot samhället, att de blivit efter en eller annan betalningstermin.

Då den skärpta lagen 1936 genomfördes, kunde man inte se några konkreta olägenheter av att den som hade rösträtt också inte var valbar. Ingen som helst utredning har heller förebragts för att påpeka, att det verkligen fanns fall, där kommunala förtroendemän avsiktligt underlåtit att betala sina skatter och, därest det funnits sådana fall, de varit så graverande att en lagstiftning var nödvändig. Då herr Kyling påpekar, att det skulle vara ett demokratiskt renlighetskrav, återstår det för honom att påvisa sådana praktiska fall. Det låter sig sägas, att notoriska skattesolkare inte skola ha rätt att inneha kommunala förtroendeposter. Visa då att notoriska skattesolkare innehaft kommunala förtroendeposter i en sådan utsträckning att lagstiftning är nödvändig! Det har inte visats. Men däremot ha de orimligheter, till vilka den nya lagstiftningen lett, hunnit framträda i så bjärt dager, att den utredning, som konstitutionsutskottets majoritet nu förordar, knappast torde vara av nöden. Eljest kunde jag för min del bistått utskottet med några axplock ur en liten privat utredning, som jag tagit mig friheten att göra. Jag skall inte trötta kammaren med att dra någon mångfald exempel. Jag vill endast omnämna ett fåtal markanta fall, av vilka ett par kunna sägas vara lika upprörande som det fall som herr Andersson i Igelboda nyss redogjort för.

I stenriket i Bohuslän har det i åtskilliga fall hänt, att betrodda kommunal-

Ang. utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

män fått lämna sina befattningar. Jag nämner här ett exempel från Brastads kommun, där en person fått lämna skolstyrelsen på grund av uraktlåtenhet att betala skatt till följd av arbetslöshet. En annan har fått lämna skolstyrelsen på grund av att han till följd av beredskapstjänst blivit efter med skatten och inte kunnat inom respittiden betala den. Inom kyrkorådet i samma kommun fick en person frånträda sin befattning, därför att hans inkomster blivit så små att han inte kunnat fullgöra sista skattebetalningen. Hälsovårdsnämnden fick en person lämna — där var beredskapstjänst orsaken — och ytterligare en person fick frånträda ledamotskapet av kommunalfullmäktige på grund av oförmåga att betala skatten.

Jag kan också nämna ett exempel från Malmön i Bohuslän, där tre ledamöter av kommunalfullmäktige förra året måste avgå på grund av restantier, förorsakade av arbetslöshet. Detta var i följd, och likadant är förhållandet i år. Där står man inför risken att inom mycket kort tid ytterligare en del kommunalmän få lämna sina befattningar. För övrigt var det på samma Malmön som arbetarna för några år sedan inte kunde sätta upp en komplett lista till ett val, därför att det inte fanns tillräckligt många där, som fullgjort skatteplikt på grund av stenkrisen.

Jag kan också redogöra för ett fall, som närmast är kuriöst och inte upprörande i samma mån som detta. Det är från en socken i Norrland. Där hade man fyra kommunalskatteuppbörder och räknade med att den fjärde uppbörden enbart skulle avse skatteutjämning, men för två år sedan bar det sig inte bättre än att skatteutjämningen blev mindre än man räknat med, och det återstod alltså en del, som skattebetalarna måste betala. Kommunalnämnden sände ut särskilda debetsedlar. De lydte bara på någon krona eller några ören, men därför att de voro på så små belopp kommo de att förbises av ett stort antal medborgare i kommunen, även sådana som voro betrodda med kommunala förtroendeuppdrag. Först på det nya året upptäckte de sin försummelse, men då hade de redan uppsatts på restlängd. En landstingsman och 11 kommunal- och kyrkofullmäktige fingo lämna sina befattningar.

I Bengtsfors anmälde för någon tid sedan en fullmäktigeledamot därför att han underlåtit att betala sina utskylder. Han hade under förra året haft svåra ekonomiska bekymmer att brottas med på grund av arbetslöshet, sjukdom och inkallelse. Den på detta sätt uteslutne ledamoten anmälde sedan i sin tur ytterligare ett antal ledamöter för obetald skatt, och även dessa fingo respass. Detta medförde en rad ändringar i den kommunala förvaltningen i samhället, och flera nämnder och styrelser fingo på detta sätt nya ledamöter. En höger-tidning i huvudstaden kommenterade detta fall, som karakteriserades som en pikant historia, med orden: »De skyldiga ha gjort goda insatser i det kommunala arbetet och äro väl insatta i olika frågor. Orsaken till att de ej kunnat betala sina skatter är att de drabbats av arbetslöshet, inkallelse och sjukdom. Och sådant kan ju ingen rå för.»

Nej, herr talman, sådant kan ju ingen rå för, och det är just detta som gör fall sådana som dessa så upprörande inte bara ur de enskildas utan även och framför allt ur samhällets synpunkt. Det må vara en smaksak, om man vill karakterisera exempelvis fallet Bengtsfors som en pikant historia, unik är den likväl inte, och med fortsatta beredskapsinkallelser och kanske också en arbetslöshetskris för ögonen måste det stå klart, att det skulle vara ytterst olyckligt, om man konserverar den sedan 1936 gällande anordningen.

Så långt tycks utskottsmajoriteten vara ense med motionärerna, men medan utskottet redan 1937 dristade föreslå det skärpta utskyldsstreckets slopande — ett förslag, som då vann andra kammarens öra men fälldes i första kamma-

Ang. utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

ren — har man nu inom utskottet lekt med tanken att få fram ett kvalificerat organ som skall avgöra, om den uteblivna skattebetalningen är självförvållad eller inte. Man får det intrycket, att konstitutionsutskottet är en tämligen dynamisk inrättning: vad som av utskottet betraktades som rimligt och naturligt 1937, förefaller inte att för utskottsmajoriteten vara lika rimligt och naturligt i dag. Sedan 1937 ha vi fått en samlingsregering. Det är bekant, att de organ man inom utskottet tänkt sig närmast skola handha — jag citerar utskottet — det opartiska bedömandet av detta grannliga spörsmål skall vara antingen en valnämnd eller en taxeringsnämnd. För min del finner jag en sådan tanke ytterst farlig, och de 8 socialdemokratiska reservanterna i utskottet ha också klart sagt ifrån, att det inte är möjligt att på ett objektivt sätt skilja de självförvållade från de oförvållade. Den synpunkten har tidigare inte varit främmande för konstitutionsutskottets ärade ordförande.

Hur har man för övrigt tänkt, att det skulle tillgå i praktiken? Är det meningen att den nämnd, som får handlägga dessa grannliga spörsmål, skall rösta om, huruvida en persons uteblivna skattebetalning är självförvållad eller inte? Står man då inte inför risken att få en omröstning efter partipolitiska linjer i en fråga, huruvida en kommunal förtroendeman förskyllt eller oförskyllt underlåtit att betala sin skatt? En anordning sådan som denna är förvisso ägnad att åstadkomma split och oenighet inom kommunerna, och ju mindre kommunerna äro, desto större torde risken härför vara. Ett konsekvent slopande av utskyldsstrecket innebär inte på något sätt att man vill gynna medvetna skatteskokare — det vill jag försäkra herr Kyling, som ju är ängslig på den punkten. Kravet på att de kommunala förtroendemen fullgöra sina skyldigheter upprätthålles inom kommunerna, något som också konstitutionsutskottet klart och tydligt erkänt i sitt utlåtande 1937, och någon lagstiftning för att hålla de notoriska skatteskokarna borta från kommunala nämnder och styrelser behövs inte. Det nu gällande systemet kommer därför att drabba fullkomligt oförvitliga. Det drabbar personer, som utan ersättning offra sin fritid, kanske nedlagt ett helt livs arbete i samhällets tjänst men på grund av orsaker, varöver de inte kunna råda, råkat i svårigheter, och det drabbar praktiskt taget ensidigt och obarmhärtigt de små inkomsttagarna i samhället. I fem år har utskyldsstrecket hunnit visa sina verkningar. Det är på tiden att man genom ett resolut alexandershugg avlägsnar det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna reservationen, med vilken motionen till alla delar sammanfaller.

I detta anförande, varunder herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Lindén, Ohlsson* i Kastlösa, *Jonsson* i Skutskär, *Jacobson, Åkerström, Jansson* i Kalix, *Skoglund* i Umeå, *Karlsson* i Munke-dal, *Andersson* i Mölndal, *Fält, Ek Dahl* och *Petterson* i Degerfors.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Trots den stora vältalighet, som den föregående ärade talaren utvecklade, vågar jag mycket bestämt hävda, att de skäl som anfördes för riksdagsbesluten 1935 och 1936 alltjämt äro gällande, nämligen det uttalandet i utskottsutlåtandet, att det gällde att få fram kommunala förtroendemen, som både vilja och kunna fullgöra de skyldigheter till kommunen som de ålägga och utkräva av andra. Det är min mycket bestämda uppfattning, att man för bevarande av en sund och hållbar folkstyrelse också måste söka skydda denna och se till, att den inte får glida ned på ett plan, där den inte längre kan i samma utsträckning som tidigare åtnjuta

Ang. utskyldsstreckets såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

medborgarnas fulla förtroende. Jag tycker det framgick fullkomligt tydligt av konstitutionsutskottets ärade ordförandes herr Halléns anförande, att han också var mycket känslig på den punkten och inte på något sätt ville komma fram till något resultat, som kan tagas till intäkt för ett misstänkliggörande av den kommunala och folkliga självstyrelsen här i landet.

Det är nog riktigt, såsom det framhållits från en del håll, att man ej kan undvika vissa orättvisor och att personer, som äro oförvitliga medborgare, under särskilt ogynnsamma omständigheter oförvållat avstängas från förtroendeuppdrag, som de inneha. Men jag frågar: På vilket område i livet, där man har något värdefullt, händer det inte att man också får finna sig i vissa nackdelar? Jag delar den uppfattning, som de socialdemokratiska reservanterna i utskottet givit uttryck åt, att det säkerligen är ganska svårt att finna vare sig en form eller en nämnd eller styrelse, som skall pröva, vilka som äro självförvållade eller oförvållade skattesolkare. Jag kan ändock ej komma till samma slutsats som dessa reservanter, nämligen att man, när det inte går att finna någon godtagbar lösning på denna prövningsfråga, utan vidare skall öppna alla slussar och säga, att man då skall öppna möjlighet till förtroendeuppdrag även för de notoriska och självförvållade skattesolkarna. Jag vill i det fallet gå den andra vägen och säga, att låt oss då gå varligt fram och hellre låta en och annan oskyldig kanske få en svårighet än att vi öppna en väg, som vi själva inte veta vart den leder.

Vad motionärerna här framföra är ju ett gammalt socialdemokratiskt önskemål. Vi ha hört det såväl i tidigare debatter här i kammaren som i åtskilliga valrörelser. Det är möjligt att motionärerna räkna med att de nu med den makt, som ligger bakom en stark riksdagsmajoritet, skola driva igenom detta önskemål. Min uppfattning, herr talman, är emellertid den, att sällan har väl under tider, som vi känna till, en demokratisk ordning varit hårdare påpassad och skarpare bevakad av dem, som vilja tyda allt till det värsta, än just i det nuvarande tidsläget. Det måste väl då för alla oss, vilka sätta värde på den fria svenska självstyrelsen, vara en angelägenhet av första ordningen att göra allt vad vi kunna, för att denna självstyrelse ej skall kunna misstänkliggöras eller dess åtgärder tydas i ofördelaktig riktning. Det är detta som gör, att jag mycket enträget vill vädja till kammarens ledamöter att noga betänka sig, innan de följa motionärerna. Det är inte här fråga om ett önskemål som är så pass angeläget och trängande att vi nu måste driva fram det till varje pris. Jag tycker snarare det är en fråga, som mycket väl under nuvarande förhållanden och med den sammansättning, som den svenska regeringen för närvarande har, bort få vila till ett annat tillfälle, när vi haft mera tid och lämpligare möjligheter att sköta våra inre angelägenheter.

Herr Hoppe: Herr talman! Då jag tillhör de reservanter inom utskottet, som anslutit sig till motionens yrkande, skall jag be att med några få ord få klargöra min ståndpunkt.

Bestämmelsen om fullgjord skatteplikt som villkor för viss valbarhet synes mig vara en av kvarlevorna från en tid, som på ett odemokratiskt sätt sammankopplade medborgarrätt med pengar, och därför måste jag för min del önska att den bestämmelsen snarast möjligt i demokratiens namn kommer bort.

Utskottet har ju, som man erinrat om från flera håll, tänkt sig att utredningen bland annat skulle föreslå något kommunalt organ som skulle avgöra, när betalningsoförmågan är oförvållad. Jag tror att den uppgift, som det kommunala organet skulle få, hör till de allra ömtåligaste och besvärligaste uppgifter som ett kommunalt organ överhuvud taget kan få. Det skulle inne-

Ang. utskyldsstreckets såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

böra intet mindre än detta, att vederbörande kommunala organ skulle nödgas sätta sig till doms över människornas vandel och i vissa fall helt enkelt stämpla somliga medborgare som mindervärdiga. Jag tänker mig att de flesta av våra kommunala förtroendemän skulle nog betacka sig för ett sådant uppdrag. Det skulle, som herr Edberg nyss erinrade om, lätt kunna vålla irritation och slitningar inom en kommun, när ett kommunalt organ skulle fullgöra en sådan uppgift.

Herr Skoglund nämnde nyss att vårt folk skall skapa fram och slå vakt om en folkstyrelse, som åtnjuter allmänhetens förtroende. Det vilja vi allesammans. Reservanterna här i kammaren äro emellertid övertygade om att valkorporationerna, de olika politiska sammanslutningarna, vaka över att notoriska skattesolkare inte komma att användas i kommunala förtroendeuppdrag. Jag tror att på det hela taget — jag bortser från en del kända undantag — har det visat sig att de göra det på ett smidigt och bra sätt och effektivt. Jag tror att valkorporationerna i realiteten komma att tjänstgöra som utmärkta renhållningsverk, när det gäller denna sak.

Herr talman! Då jag finner det synnerligen odemokratiskt att avstänga oförvitliga medborgare från rätten att tjäna sin kommun och tjäna det allmänna bara därför att de inte orka betala skatt, och då jag finner det lika oklokt att lagstifta så att kommunerna berövas möjligheten att använda högt förtjänta män bara därför att de fallit offer för en ekonomisk kris, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl.

Herr Hallén: Herr talman! Bara en kort replik till min ärade vän herr Edberg.

Han anförde ett par exempel, och vi få vara tacksamma så länge de inte äro typiska för svenska kommuner. Både exemplet från Brastad, de som där måste lämna sina kommunala befattningar, och exemplet från Bengtsfors i Ärtemarks kommun i Dalsland, som jag väl känner till, där de till slut angivit varandra och de så hela raden måste frånträda sina befattningar därför att de inte kunnat betala sina skatter på grund av att de varit sjuka och arbetslösa — dessa exempel, herr Edberg, äro lika upprörande som utmärkta illustrationer till vad vi från utskottets sida just framhållit, att det är situationer som inte få inträffa i framtiden, om vi få den lagstiftning som vi efterlysa. Därmed, menar jag, mista dessa exempel sin bärkraft till åtminstone 85 procent.

När så herr Edberg säger, att det vore just en trevlig framtid, om man i kommunala nämnder av olika slag skulle sitta och väga folk på partivåg så att säga och kanske t. o. m. votera om en persons sjukdom eller halvårslånga arbetslöshet skall utgöra tillräcklig grund att befria vederbörande från en inkompetensförklaring, vill jag framhålla, att jag själv av erfarenhet från 20 å 25 års arbete i kommunala nämnder och styrelser av olika slag vet — och det samma tror jag flertalet av kammarens ledamöter kan vitsorda — att allt efter som åren gå anlägger man i dem mindre och mindre av partipolitiska synpunkter på frågorna och behandlar dem sakligt, rationellt och vederhäftigt. Det finns betydelsefulla styrelser och nämnder ute i kommunerna, som kanske på många, många år icke haft en enda votering. Jag är övertygad om att denna anda av saklighet och samarbete icke heller skall komma att saknas i de organ, som få till uppgift att pröva denna angelägenhet. Här måste givetvis finnas vissa restriktioner. En person, som styrker att han varit arbetslös i tre månader eller sjuk lika lång tid, kan det givetvis icke bli någon votering eller något resonemang om. Han skall givetvis få behålla sina befattningar.

Ang. utskyldsstreckets såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

Herr talman! Jag slutar mitt anförande med en replik till herr Edberg, vilken som den gode talare han är slutade sitt anförande med att något enfatiskt teckna detta orättfärdiga system. Herr Edberg yttrade nämligen, att det nuvarande systemet orättvist drabbar oförvitliga människor, som utan ersättning ställa sina krafter till det allmännas tjänst. Detta är alldeles riktigt. Men, herr talman, det finns ju ingen som försvarar detta system. Herr Edberg och jag äro ense om att detta system bör försvinna. Det är bara fråga om att finna den bästa och mest tilltalande vägen att nå målet.

Herr Wallentheim: Herr talman! Hela denna debatt synes mig vara ett utomordentligt exempel på hur svårt det är ibland att förena teori och praktik och hur ofta vägarna skiljas åt, när det gäller att gå från det ena till det andra. Vi äro ju alla rent teoretiskt överens om att de, som icke äro solidariska med samhället i den bemärkelsen att de icke fullgöra sin skyldighet att betala sina skatter utan, även när de ha förmåga därtill, strunta i det, på något sätt böra klämmas åt. När det emellertid gäller att finna vägarna att komma åt dessa grupper av försumliga medborgare är det som vägarna i praktiken helt och hållet skiljas åt.

Den ena gruppen av de talare, som här yttrat sig, säger, att vi få ta till hårda bestämmelser, som skära generellt över hela linjen, och att det icke kan hjälpas att en del oskyldiga få lida. Den andra gruppen återigen har den uppfattningen, att det är bättre att man slår vakt kring det primära i denna sak, nämligen medborgarrätten, och att man därutöver sedan söker finna de speciella vägar, som äro möjliga att komma fram på för att klämma åt de försumliga.

Jag måste säga, att jag utan ringaste tvekan ansluter mig till den senare linjen. Jag skulle icke heller, herr talman, ha begärt ordet, om jag icke — ja, det är kanske ett väl starkt uttryck — hade blivit nära nog upprörd, då jag hörde herr Skoglund's anförande och hans resonemang om att det icke är så förfärligt mycket att fästa sig vid, om några personer här oförskyllt få lida genom att de berövas den medborgarrätt, som annars tillkommer dem. Jag måste säga, att på den punkten reagerar jag mycket, mycket starkt. När så herr Skoglund samman knyter sitt resonemang på denna punkt med resonemanget att det gäller att bevara vårt folkstyre, vill jag verkligen ställa frågan: vilket är mest ägnat att vara en fara för vårt folkstyre, detta att man tillåter en företeelse, som måste strida mot det allmänna rättsmedvetandet i vad folket rör, eller att man, för att kunna låta demokratin verka tillsvidare, släpper igenom ett eller annat fall, där en påtaglig försummelse föreligger? Jag måste säga, att då man slår vakt om denna fråga på det sättet att man säger, att här skola oskyldiga få lida med de skyldiga, här betraktas skattebetalningen enbart som en penningprestation och ingenting annat, då förefaller det mig som om hela detta resonemang är ett återfall i det gamla resonemanget, att det är penningen som är den bestämmande faktorn i vårt samhälle. Jag tycker icke, att vi ett ögonblick skola förfalla till sådana tankegångar och resonemang.

Jag vill också säga beträffande den utväg, som utskottsmajoriteten här föreslår, när det gäller det opartiska bedömandet av en persons sätt att fullgöra sin skattebetalning, och som man här rekommenderar som en linje att lösa hela problemet på, att så fort man är inne på ett område, där det icke går att finna några objektiva grunder för sitt bedömande, så är man inne på en linje, där man förr eller senare hamnar i det rena godtycket. Det behöver icke vara ett godtycke baserat på partipolitiska motsättningar. Det blir ett godtycke i alla fall, baserat på olikartade anknytningar och olika sätt att uppmobilisera sympatisörer,

Ang. utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

som vederbörande skulle kunna använda sig av. Det blir, så långt jag kan förstå, ett godtycke, som i det fallet kommer till uttryck.

Det är, herr talman, därför att jag icke på något sätt kan vara med om en kränkning av medborgarrätten eller på något sätt kan vara med om att låta godtycket här bli rådande, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan skulle jag vilja uppmana herr Hallén och andra att, om reservationen här skulle gå igenom i bägge kamrarna, ett annat år väcka en motion med yrkande, att åtgärder skola vidtagas mot dem, som äro försumliga skattesolkare. Detta är den riktiga vägen och icke den, som hittills tillämpats.

Herr Edberg: Herr talman! Bara ett par ord som replik till herr Hallén.

Det var ju av ett visst intresse att finna, att konstitutionsutskottets ärade ordförande lättade litet på förlåten så att man fick se, hur avgörandet inom det organ, som skulle handlägga denna fråga, skulle komma att tillgå. Jag undrar emellertid om icke utskottets ordförande var litet väl optimistisk och tog litet väl lätt på saken därvidlag. Det kan säkerligen komma att visa sig, att en anordning, sådan som utskottsmajoriteten tänkt sig, är sämre än ingen reform alls. Det kan komma att visa sig att den sista villan blir värre än den första. Jag tar mig friheten att erinra om att när denna fråga 1937 behandlades i riksdagen fanns vid utskottsutlåtandet fogad en reservation, som gick ut på precis detsamma som utskottsmajoritetens förslag av i dag. Det var herr Holmbäck, som då reserverade sig för att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa »om utredning, huruvida och i vilken omfattning de 1935 och 1936 beslutade skärpta villkoren för valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag kunde mildras för att möjliggöra, att den, som på grund av sjukdom eller arbetslöshet icke kunnat erlägga kommunalskatt, måtte fortfarande bibehållas vid valbarhet». Den replik, som utskottets talesman, herr Fast, den gången kom med, tycker jag står sig ännu i dag. Han yttrade nämligen: »Jag beklagar emellertid, att den vägen» — d. v. s. herr Holmbäcks förök att få fram en medelväg — »icke är framkomlig.» Detta skall nog visa sig. Ty, som herr Wallentheim nyss påpekade, går det icke att få fram objektiva bedömningsgrunder.

Jag skulle kunna sluta med ett citat av en mycket inflytelserik man icke bara i konstitutionsutskottet utan även i denna kammare, nämligen herr Hallén, som 1937 yttrade, »att denna lagstiftning var förhastad och att den bör så fort som möjlighet därtill ges undanskaffas».

Herr talman! Denna lagstiftning bör så fort möjlighet därtill ges undanskaffas, och jag ber alltså att alltjämt få yrka bifall till reservationen.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Herr Wallentheim blev upprörd över vad jag sade om medborgarrätten. Men tyvärr är det nog så, herr Wallentheim, att vi på skilda områden ibland få lov att tumma på medborgarrätten och icke kunna nå full, hundraprocentig rättvisa. Det finns också ett annat ord, som vi icke få glömma, nämligen ordet *medborgarplikt*. Därom hade emellertid den ärade talaren icke det ringaste att säga. När det gäller medborgarrätten skulle man tydligen vara betydligt generösare, än när det gäller skyldigheterna.

Icke annat än jag kan förstå, kommer den ändring, som motionärerna här föreslå, att medföra, att man i mycket hög grad kan avlägsna sig från ordet medborgarplikt och i stället låta personer, som icke fullgjort sina medborgerliga skyldigheter, inneha förtroendeuppdrag, en sak som jag är övertygad om icke minst ute på den svenska landsbygden kommer att väcka både förundran

Ang. utskylsstreetket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

och ogillande. Det är i valet mellan att öppna en sådan sluss och att gå försiktigare fram som jag ännu en gång upprepar: jag tror icke, att denna fråga är mera trängande, än att den svenska riksdagen kan skjuta på den till dess tiderna bli andra än de vi nu leva i.

Herr **Gustavson** i Västerås: Herr talman! Utskottets ordförande framhöll i sitt anförande, att man hade velat komma till ett samförstånd och att man därför rekommenderat en utredning i stället för ett bifall till motionerna. Det är emellertid en smula egendomligt med ett samförstånd, som tar sig uttryck i att minoriteten i utskottet står för utskottets förslag och att utskottet är splittrat i tre ungefär lika stora delar. Den omständigheten att utskottet, icke ens på detta förberedande stadium, kunnat samla sig till någonting, som betyder någonting, borde ha kunnat säga utskottets ordförande en del om möjligheten att komma till ett samförstånd i den här frågan.

Diskussionen här har inriktat sig på frågan om medborgarrätt och medborgarplikt. Liksom alltid när dessa angelägenheter diskuteras i sammanhang med skattestreck av olika slag lägger man märke till en egendomlig benägenhet att förklara, att en medborgare, som betalat sin skatt, är en fullvärdig medborgare. Det skulle alltså vara det slutgiltiga beviset för att man är en god medborgare. Hur skulle det gå, om vi skulle släppa alla andra krav på medborgarna och säga: »Bara Ni betalar skatten, är Ni bra, sedan får Ni anlägga mordbrand och försumma er familjs försörjning och göra vad Ni vill. Betalar Ni skatten, är Ni en fullvärdig medborgare. Var så god och kom hit och bestäm hur det skall vara i samhället.» Är det ingen i konstitutionsutskottet, som förstår de moraliska vådorna av att lagstiftningen intager en sådan ståndpunkt? Det är ju typiskt detta, att man överallt, när man talar om dessa ting, skjuter fram skattebetalningen i förgrunden. Det är som det vore en sjukdom, denna uppfattning, att betalningen av dessa kronor i skatt — för många medborgare utgör ju skatten endast ett par eller ett fåtal kronor — är tillräcklig för att man skall anses såsom god medborgare.

Det är också en underlig moral man fostrat på detta sätt genom en lagstiftning, som sträcker sig genom många årtionden, och det är sannerligen på tiden, att vi åtminstone i riksdagen komma fram till en ståndpunkt, som innebär, att vi bestämma oss för att ställa upp betydligt strängare krav på en medborgare än att han bara betalat sin skatt. Då kommer frågan upp på det riktiga planet. I och med att man år 1937 avskaffade påföljdsstraffet, exempelvis, fingo ju alla, som sitta i våra fängelser för olika brott, rösträtt. Det är alltså intet som hindrar, att de rösta. Den som försummar att försörja sin familj har heller aldrig drabbats av några påföljder i detta avseende. En typisk vagabond, som har 50 öre eller en krona att betala i skatt men vägrar att arbeta och icke fullgör sina skyldigheter vare sig mot sin familj eller samhället, kan genom att betala denna 50-öring eller krona i skatt bli fullvärdig medborgare. Vad är det för slags moral, som vi slå vakt om på detta sätt? Det är den moralen, som i längden måste undergräva aktningen och respekten för medborgarrätten. Jag tror, herr talman, att det är på tiden att vi försöka röja upp i detta vildsnår av vanföreställningar på detta område. Samhället måste nu som aldrig förr ställa upp stränga krav på sina medborgare. Kan man icke formulera alla dessa stränga krav eller åtminstone de flesta i röst-rättsbestämmelserna och valbarhetsbestämmelserna, så får man avstå från att formulera några alls och i våra lagar skriva in, att alla myndiga medborgare ha rösträtt och valbarhet och därmed punkt och slut. Denna metod att skjuta

Ang. utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

fram en viss kvalifikationsbestämmelse och därmed inrikta den allmänna uppmärksamheten på denna, och säga, att den som fyller detta krav, är en god medborgare, måste i längden ingiva medborgarna en falsk föreställning om vad det betyder att vara en fullvärdig medborgare. Det är beklagligt, att man aldrig i vår riksdags konstitutionsutskott skall kunna få förståelse för dessa synpunkter.

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Kyling: Herr talman! Herr Edberg frågade mig, huruvida jag kan visa några fall, där notoriska skattesolkare hade beklätt förtroendeposter. Tyvärr, herr Edberg, har jag icke gjort någon undersökning om den saken. men om lagen upphäves, finns det ju direkt rätt för alla skattesolkare att för framtiden bekläda förtroendeposter, så att om herr Edberg kommer tillbaka om några år, kanske jag har bättre möjligheter att ge besked på den punkten.

Vidare ha flera talare, som talat för den andra reservationen, även pekat på att de olika valkorporationerna inom partierna skola hålla rent hus, så att icke notoriska skattesolkare skola få bekläda förtroendeposter. Men vad ha vi för borgen för att de partibildningar vi nu ha komma att finnas i fortsättningen? Herr Hoppe talade om att partibildningarna skulle vara det verkliga reningsverket, men det är icke alls säkert, att vi inom de närmast kommande åren ha kvar våra partibildningar. Enligt min mening stifta vi icke en lag här bara för dagen, utan vi skola taga sikte på framtiden när vi stifta lagar.

En annan sak, som jag fäst mig vid under debatten, är, att flera talare åberopa vad riksdagen sagt 1935—1937. Det är emellertid en debatt i riksdagen, som ännu ingen har åberopat, men som jag skall be att få nämna. Här i kamraren framställdes i maj 1939 en interpellation till justitieministern, huruvida regeringen hade för avsikt att underställa riksdagen förslag om upphävande av de åren 1935 och 1936 införda skärpta valbarhets- och behörighetsreglerna för kommunala förtroendeuppdrag. Som svar på denna fråga meddelade herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att det syntes honom finnas anledning att undersöka denna nya lagstiftnings verkningar, och det borde enligt hans mening vara möjligt att genom infordrande av yttranden från myndigheter och partiorganisationer erhålla en konkret och tillförlitlig bild av den omfattning, i vilken personer verkligen nödgats avstå från att delta i förtroendeställning i det kommunala livet på grund av ifrågavarande behörighetsvillkor. Till yttermera visso meddelade justitieministern vid avlämnandet av det interpellationssvaret, att chefen för socialdepartementet meddelat honom, att han hade för avsikt att låta verkställa en dylik utredning. Chefen för socialdepartementet — densamme som då — har ännu icke tagit initiativ till en sådan utredning, och när det icke har kommit från regeringen, ehuru man i riksdagen har talat om att regeringen kommer att beakta frågan, finner jag, att det icke finns någon som helst anledning för riksdagen att i dag upphäva den nu gällande lagen.

Jag har också en känsla av, herr talman, att när den nuvarande samlingsregeringen kom till stånd skedde det under den förutsättningen, att inrikes stridsfrågor för tillfället skulle bordläggas, och då denna fråga har visat sig vid flera tillfällen vara en sådan stridsfråga, så torde det vara lämpligt, att riksdagen här icke tager initiativ till någonting, som den nu sittande samlingsregeringen själv icke vill taga initiativ till.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Ang. utskylsstreetket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation, som vid utlåtandet fogats av herr Holmström m. fl.; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Edberg begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Beträffade kontrapositionen äskades likväl votering av herr Kyling, i följd varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 antager bifall till den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den reservation, som vid utlåtandet fogats av herr Holmström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 76 ja och 97 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit utskottets hemställan och i stället bifallit den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fångvårdsstaten m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till visst farledsarbete;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny tåg färja å leden Malmö—Köpenhamn;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan för egna-hemslån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter; och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1941/42 till statens sockernämnd;

bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av väckta motioner om förbättrad pensionering för sjöfolk i manskapsklass; och

nr 42, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpningen av bankoreglementet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 8.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. *Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 205, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Andersson* i Malmö *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta att lagen om kommunala pensionstillskott m. m. måtte erhålla i motionen angiven lydelse.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hage* och *Larsson* i Östersund, vilka hemställt, att riksdagen med anledning av motionen II: 205 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning, huruvida icke en lagstiftning av i motionen begärt slag måtte kunna utarbetas och framläggas för riksdagen utan avvaktande av slutförandet av de mera vittomfattande utredningar vilka påginge rörande sociallagstiftningen i allmänhet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hage**: Herr talman! Mina damer och herrar! Då det för några decennier tillbaka bröt in en ny tid för vår sociallagstiftning och vår socialförsäkring så kastades det från ledande håll ut en paroll, efter vilken man borde lagstifta och leva, nämligen parollen »från fattigvård fram till socialförsäkring». Innebörden i den parollen var, att lagstiftningen skulle gå in för den

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.) riktlinjen, att man skulle så småningom försöka avveckla fattigvården och ersätta den med sociallagstiftning och socialförsäkring, främst socialförsäkring, och den riktlinjen har legat till grund för utbyggandet av vår moderna sociallagstiftning och vår socialförsäkring, och den ligger, hoppas jag, alltjämt till grund härför. Man håller i vår tid alltså på att tränga tillbaka fattigvårdens användning, icke minst när det gäller våra åldringar, och ersätta denna med sociallagstiftning och socialförsäkring. Det gör man icke därför att — som det har antytts i detta utskottsutlåtande — man anser fattigvården som en på något sätt ovärdig form av försörjning, utan därför att man anser, att socialförsäkringen är en *värdigare* form, speciellt för försörjning av åldringarna, och att denna form ur humanitära utgångspunkter är högre stående och i alla avseenden, icke minst för försörjning av åldringar, är en förnämligare form för samhällets verksamhet på detta område.

Denna åskådning har också tagit sig uttryck på det sättet, att när det gäller att utbygga sociallagstiftningen och socialförsäkringen, så har man slagit fast den principen, att man i allmänhet inte skall använda de gamla fattigvårdsorgan, som redan existera, såsom organ för denna nya sociallagstiftning och socialförsäkring. Det är en princip, som man har slagit fast, och som man efter mitt sätt att se alljämt bör följa. Därvidlag resonerar man naturligtvis så, att fattigvård är fattigvård, och om fattigvården är det ingenting att säga, om man för dess utövande alltjämt använder fattigvårdsorganen. Men när det gäller socialförsäkring och särskilt pensionsförsäkring och dylikt, som det här är fråga om, skall man icke använda fattigvårdsorganen. Denna åskådning ligger till grund för förevarande motion. I denna motion yrkar man alltså, att man nu skall uttala sig för att, när det gäller de *kommunala pensionstillskotten*, som utgå i en del kommuner, skall man för behandlingen och utdelningen av dessa pensionstillskott icke använda fattigvårdsorganen, utan det skall i stället ske genom pensionsorganen.

Nu säger man emellertid om det s. k. kommunala pensionstillskottet, som utgår i en del kommuner, från utskottets sida, att detta kommunala pensionstillskott är icke *pension*. Det är icke socialförsäkring, utan det är i stort sett fattigvård, säger man. Det är ju från den utgångspunkten, som utskottet går emot den motion, som har framförts här. Naturligtvis kan man möjligen erkänna, att det kommunala pensionstillskott, som lägges ovanpå statens pensionstillskott och statens avgiftspension, icke fullt och helt är socialförsäkring. Det är icke folkpension, påstår man. Det påståendet är emellertid icke fullt riktigt.

Jag skall be att här få en liten smula förklara den saken. Försörjningen av våra åldringar är ju grundad i första hand på folkpensioneringen. Folkpensioneringen är obligatorisk. Till folkpensioneringen erlägger man avgifter, och man får så småningom pensioner, avgiftspensioner, på de erlagda avgifterna. Men så finns det människor, som icke kunna leva på detta, och då kommer man till det andra ledet i ålderdomsförsörjningen. Dessa människor erhålla utom avgiftspensionen ett statligt pensionstillskott. Bägge dessa former av folkpension behandlas av pensionsorganen. Nu äro emellertid bestämmelserna om den påbyggnad på avgiftspensionen som består av statligt pensionstillskott sådana, att detta tillskott är maximerat. Det kan därför inträffa och inträffar i mycket stor utsträckning, att det finns en del människor, som icke kunna leva ens på summan av avgiftspensionen och de statliga pensionstillskotten. Då är man framme vid det tredje ledet i denna verksamhet. Detta tredje led består däri, att kommunen må kunna ge ytterligare tillskott till det, som förut har erhållits, för att på det sättet grunda en rimlig försörjning åt dem, som det gäller. Men om man nu vill påstå, att detta kommunala tillskott, som alltså icke beror på att man erlagt avgifter och icke hänför sig till avgifterna, icke är pension, så

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
kan man naturligtvis också säga, att det statliga pensionstillskottet icke heller är pension. Men jag betraktar saken, och det torde vara många som betraktar saken så, att när det nu är så ordnat, att hela denna byggnad är grundad på folkpensioneringen i första hand, och det sedan lägges på särskilda tillskott för dem som erhållit en avgiftspension, så utgör detta tillsammans en byggnad så att säga, ett sammanhängande system. Därför kan man efter mitt sätt att se påstå — och detta torde också vara motionärernas mening — att även tillskott, som givas till avgiftspensionen, vare sig det gäller statliga tillskott eller det gäller kommunala tillskott, ingå i hela pensionsbyggnaden och i hela den del av socialförsäkringen, som syftar till att via folkpensioneringen åstadkomma en rimlig försörjning av åldringarna. Allt detta måste alltså kunna anses ligga närmare *pension* än *fattigvård*. Det är från detta, som också motionärerna ha gått ut.

Det är att märka, att när propositionen om de kommunala pensionstillskotten var före 1918 — jag hade då också väckt en motion om den sak det här gäller — var det en hel del, som ansågo att pensionstillskotten skulle behandlas av pensionsorganen. Det stod och vägde mellan vilken väg man skulle gå, och till slut gick man den vägen, att man lade denna sak under fattigvårdsorganen. Men det var en hel del mycket kunniga kommunalmän här i kammaren, vilka denna gång gingo på den andra linjen. Jag vill bara erinra om, att i det ifrågasvarande utlåtandet från andra särskilda utskottet fanns en reservation av herrar Källman, Gerhard Magnusson, Strid och Hedlund i Östrand, där man starkt höll på att dessa pensionstillskott icke borde behandlas av fattigvårdsstyrelsen utan av pensionsnämnden. Det var, som sagt, strid om detta, men till slut segrade den sidan, som ville att de kommunala pensionstillskotten skulle utdelas av fattigvårdsstyrelsen.

Nu ha en del utredande myndigheter, som yttrat sig i denna fråga, avstyrkt den motion, som här föreligger om en ändring i detta avseende. Det anföres en oerhörd massa argument härför, och man får nästan den känslan, att dessa utredande organ, som avstyrka motionen, rent av betrakta framförandet av denna motion såsom en tämligen stor överloppsgärning. Men det är väl ändå avsevärt rimligt, när det nu pågår eller synes komma att pågå något slags utredning om pensionsfrågorna och vår socialförsörjning överhuvud taget, att de som ha den uppfattning, som jag för min del har, motionsvis föra fram ett yrkande i dessa ting. Det har för övrigt tillkommit en hel del omständigheter, som göra, att skälen för att lägga denna verksamhet under pensionsnämnderna vuxit. Man har under den tid som gått gjort vissa erfarenheter, som tala för en omläggning. En sådan erfarenhet är, att det förhållandet att det nu är fattigvårdsstyrelsen, som beviljar de kommunala pensionstillskotten, har medfört, att en hel del kommuner — det gäller ju här ett frivilligt åtagande från kommunernas sida — icke gått in för att använda sig av denna försörjningsform. Det är troligen även andra omständigheter, som härvidlag ha medverkat, men faktum är att det haft stor betydelse, att man inte tycker, att det är så stor idé att gå in för denna form för försörjning av åldringar, därför att det alltid kommer att se ut, som om dessa pensionstillskott hade fattigvårds karaktär, fastän de icke skola ha det.

Jag brukade förr i världen hålla en del föreläsningar inom A. B. F., och jag intresserade mig då alltid för att beröra den sociala försörjningsform, som utgöres av dessa kommunala pensionstillskott. Jag fann därvid, att på en mängd ställen, där det fanns mycket socialt intresserat folk, hade man likväl inte gått med på att införa denna form för försörjning av åldringarna. När jag frågade vederbörande vad orsaken kunde vara till detta, fick jag mycket ofta det svar, att när detta slag av social försörjning i alla fall skulle behandlas av fat-

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
tiggvårdsstyrelsen, motverkade detta villigheten inom kommunen att ge anslag därtill. Folk hade inte förmåga att skilja på dessa båda slag av understödsverksamhet — alltså fattigvård och försörjning genom kommunala pensionsstillskott — och därför hade man i respektive kommuner intet intresse av att ge anslag för detta ändamål.

Jag vill nämna, att redan det statsråd, som 1918 handlade denna sak, förklarade, att han för sin del fruktade — även om han tillstyrkte fattigvårdslinjen — att saken skulle utveckla sig på det sätt, som sålunda skett.

Nu har ju i motionen föreslagits en ny lagstiftning på detta område, innebärande att de kommunala pensionstillskotten skulle behandlas och avgöras av pensionsnämnderna i kommunerna. Från majoriteten inom utskottet har det påpekats — det har även gjorts av en av de myndigheter, som fått yttra sig i frågan — att en sådan lagstiftning kräver vissa ändringar av gällande bestämmelser, icke blott i lagen om kommunala pensionstillskott utan även i åtminstone ännu en lag — det skulle väl vara pensionslagen — om det hela skall gå ihop. Jag är inte alldeles övertygad om, att det förhåller sig på det sättet. Men för att vara på den säkra sidan har jag för min del retirerat till den ståndpunkt, som jag nu intar och som jag har redovisat i den reservation, som jag tillsammans med en partivän i utskottet har framfört i detta sammanhang. Jag begär alltså en utredning i frågan.

Jag vill dock framhålla, att denna reservation går ut på att utredningen skulle genomföras utan att avvakta resultatet av den stora utredning, som nu sker när det gäller en massa olika sociala frågor. Denna stora utredning har nu pågått i tre och ett halvt år, och det är mycket antagligt, att utredningsarbetet på detta område kommer att pågå ännu många år. Jag tycker emellertid, att det — med den opinion, som faktiskt finns för motionens yrkande på en hel del håll ute i bygderna — vore rimligt att man kopplade bort den fråga det här gäller från den stora utredningen och satte i gång med en särskild utredning rörande detta spörsmål.

Jag skall alltså be att med den motivering, som jag nu anför, få yrka bifall till reservationen. Men innan jag slutar vill jag även säga några ord rörande en detalj, som berörts av utskotts majoriteten.

I den motion, som här väckts, har man formulerat villkoren för att en person skall få kommunalt pensionstillskott på det sättet, att man säger, att det måste konstateras, att den sökande har ett uppenbart behov av understödet. Nu ser det emellertid nästan ut, som om man från en hel del myndigheters sida tyckte, att denna formulering vore alltför liberal. Men det är väl mycket svårt att tro, att så skulle vara fallet. Om man med avseende på en person konstaterar, att han har ett uppenbart — observera särskilt att man lagt till »uppenbart» — behov av understöd, så tycker jag, att detta skulle vara alldeles tillräckligt. Då går man väl ganska långt och utesluter, såvitt jag förstår, alla icke fullt värdiga personer från att komma i åtnjutande av detta kommunala pensionstillskott. Jag tycker alltså, att med den formulering, som i motionen givits, duger denna bestämmelse mycket bra.

Men den saken behöver man inte här diskutera. Jag har ju i reservationen inte yrkat bifall till motionen, utan jag har begärt en utredning, och om denna kommer till stånd, kommer väl också frågan om villkoren att utredas.

Jag har således den uppfattningen, att med den opinion för en ändring, som finns på en hel del håll, särskilt i arbetarkretsar, vore det rimligt, att frågan om de kommunala pensionstillskotten toges ut från den stora potten av en massa andra ting, som skola behandlas. Det är ju strängt taget endast en organisationsfråga det här gäller. Och när nu i denna motion framförts en ståndpunkt, som jag redan 1918 alldeles bestämt intagit, och jag inte kan finna, att det an-

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
förts några skäl som verkligen tala däremot, anser jag inte, att det är någon anledning att släppa denna sak. Jag tror, att även om denna motion kommer att avslås i dag, har det varit av en viss vikt att den förts fram. Jag har alltid mått gott av att följa den principen att då och då framföra en motion i en sak, även om jag vet, att den blir avslagen. Det skadar många gånger inte, att man på detta sätt åstadkommer en diskussion och ett intresse kring en viss sak, så att inte de, som syssla med den, hålla på att somna bort. Från den utgångspunkten anser jag, även om det i dag blir majoritet för ett avslag på reservationen — det blir det naturligtvis här i kammaren — att motionen icke blivit väckt i onödan utan tvärtom.

Jag ber alltså, herr talman, att med åberopande av vad jag här anfört få yrka bifall till reservationen.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Lagen om kommunala pensionstillskott har ju för närvarande en synnerligen ringa praktisk betydelse för pensionärerna, trots att den, även med den utformning den nu har, skulle kunna vara dem till nytta. Detta förhållande bottnar emellertid inte främst däri, att man kopplat samman de kommunala pensionstilläggen med fattigvården på sätt som skett. Skälen till att de kommunala pensionstilläggen inte komma till användning inom kommunerna äro inte av sådan art, att de skulle elimineras, om motionärernas hemställen skulle bifallas. Förhållandet bottnar nämligen huvudsakligen i den omständigheten, att kommunerna föredraga vanligt fattigvårdsförfarande även när det gäller pensionärer, enär man därigenom får möjlighet att återkräva understödet av pensionärerna själva i visst fall men i synnerhet därför att man kan återkräva understödet av pensionärernas anhöriga.

Stockholm är ju den stad, där de kommunala pensionstillskotten mest ha kommit till användning, men även där är det föreskrivet, att pensionärer, som ha egna medel eller försörjningspliktiga anhöriga, som kunna misstänkas bli i tillfälle att bidra till deras försörjning, äro undantagna från förmånen att erhålla kommunalt pensionstillskott.

Det mest anmärkningsvärda med lagen om kommunala pensionstillskott är emellertid enligt min mening, att myndigheterna ha givit den en sådan tolkning som skett. I lagen är ju bl. a. föreskrivet, att »fattigvårdssamhälle äger bestämma de grunder, som för beviljandet av tillskott och bidrag böra av fattigvårdsstyrelsen iakttagas». Vidare föreskrives det, att »om sådant bestämmande ej skett, ankommer på styrelsen att bevilja tillskott i den mån styrelsen prövar nödigt». I samband härmed uppställer sig ju frågan: vilka grunder är det egentligen, som stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige ha rätt att föreskriva? Kanna exempelvis fullmäktige besluta att fastställa vad som skall anses vara existensminimum för en pensionär och föreskriva, att tillskottet skall utgå med skillnaden mellan en pensionstagares pension och övriga inkomster å ena sidan och det som existensminimum fastställda beloppet å andra sidan? Detta är en fråga, som under de senaste åren ivrigt diskuterats i en rad städer och kommuner. Mig förefaller det, som om lagens föreskrifter äro fullt tydliga i detta fall. Fullmäktige måste enligt lagens utformning ha en sådan rätt, ty det är ingenstädes föreskrivet, att just fattigvårdsstyrelsen skall företaga behovsprövningen, och inte heller finns det föreskrivet, att behovsprövningen skall ske enligt fattigvårdslagens bestämmelser. Men »experter», som tydligen frukta en uppmjukning av fattigvårdsbyråkratiens hårda grepp över de hjälpsökande, förklara helt framt, att sådan rätt inte finnes. I den officiella tidskriften »Tidskrift för fattigvård och annan hjälpverksamhet» påstår en artikelförfattare, att fullmäktige visserligen ha rätt att besluta om maximibelopp för kommunala pensionstillägg men däremot inte om minimibelopp, därför att

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
det sistnämnda skulle inkräkta på fattigvårdsmyndigheternas prövningsrätt. Att även fastställandet av maximibelopp inkräktar på fattigvårdsstyrelsens prövningsrätt tycks emellertid inte komma vederbörande något vid.

Även landskommunernas förbund har i sin tidskrift rekommenderat en rad restriktiva bestämmelser, som kommunerna böra antaga, innan de besluta sig för att införa pensionstillskott. Man föreslår bl. a. den bestämmelsen, att personer, som icke under de sistförflutna tre åren innan fattigvårdsbehov inträdde varit mantalsskrivna inom kommunen, icke skola ha rätt till pensionstillägg. Vidare föreslår man att »pensionstillskott icke må av fattigvårdsstyrelsen beviljas därest det kan antagas, att ersättning till ett däremot svarande belopp skulle kunna av fattigvårdsstyrelsen uttagas av understödstagaren eller hans försörjningspliktiga anhöriga». Man har alltså ute i kommunerna kringgårdat denna lag med en rad, jag skulle vilja säga självtagna, tilläggsbestämmelser, som göra lagens värde synnerligen illusoriskt.

Under sådana förhållanden är det klart, att det erfordras helt andra ändringar av lagen än de, som motionärerna föreslagit, för att den skall kunna bli till verklig nytta för pensionärerna. Men motionärernas förslag innebär ändock ett steg i rätt riktning, varför jag ansluter mig till reservationen.

Det är en sak till, som jag skulle vilja framhålla i samband med denna motion och utskottsutlåtandet. Jag tycker, att det är synnerligen betecknande, att just socialstyrelsen vänder sig mot denna blygsamma reform. Det kan väl knappast ha undgått någon, att socialstyrelsen i sina yttranden över de socialpolitiska frågor, i vilka statliga myndigheter beredas tillfälle att yttra sig, numera faktiskt företräder de mest reaktionära synpunkterna i varje fråga, trots att socialstyrelsens egentliga uppgifter borde predestinera styrelsen till ett helt annat ställningstagande. Vad kan nu detta bero på? Det har väl ändå inte gått därhän, att samregerandet och borgfredspolitikerna avsatt sådana följder, att de, som vilja skaffa sig meriter, ovillkorligen måste fäkta för reaktionen?

När det gäller den fråga som nu behandlas anför socialstyrelsen i sitt yttrande, att pensionstillskottet icke har pensionskaraktär. I lagen om pensionstillskott är det emellertid utsagt, att det inte heller har fattigvårdskaraktär. Vad har då detta pensionstillskott för slags karaktär?

Socialstyrelsen anför vidare i anslutning till den s. k. fattigvårdsskräcken följande: »Denna ovilja verkar, i den mån den förekommer, utan tvivel återhållande på ansökningarna om fattigvård och motverkar därigenom, åtminstone på kort sikt, kostnadsökningar för samhället. Stundom framhålles denna tillbakahållande verkan rent av såsom en fördel. Det förhåller sig nog även så, att motviljan mot fattigvården hos vissa människor kan stärka viljan till samling av egna krafter och resurser och sålunda motverka understödsberoende och främja självhjälp.»

Jag tror knappast, att det behövs några kommentarer till dylika yttranden, särskilt när de komma från socialstyrelsen. Jag vill endast konstatera, att det är med sådana myndigheter bakom sig, som fattigvårdsbyråkratien ute i städerna och kommunerna firar sina triumfer. Den s. k. behovsprövningen utnyttjas gentemot de hjälpbehövande på ett sådant sätt, att den svenska sociallagstiftningens omskrutna bestämmelser om att ingen hjälpbehövande behöver bli utan hjälp bli ord utan verkligt innehåll.

Fattigvårdsskräcken frammanas inte främst av ordet fattigvård, vilken förnedrande innebörd man än söker giva detta ord. Den frammanas framför allt av behovsprövningen och dess resultat. Det är med stöd av denna behovsprövning, som man söker krama de sista resterna av självmedvetande och människovärde ur de hjälpbehövande för att därefter hålla dem på en levnadsstandard

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
så låg, att man kan säga, att de 10 procent av Sveriges befolkning, som för sin existens äro beroende av fattigvård, äro beklagansvärda människor. Det är i fråga om verklig rätt till verklig hjälp åt de behövande, som det framför allt måste reformeras.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag tycker inte alls att det är märkvärdigt, att herr Hage fullföljer sin gamla linje och åter för fram denna fråga. Man kan av riksdagshandlingarna se, att det var vid en ganska tidig tidpunkt, som herr Hage första gången framlade sitt yrkande i detta spörsmål.

Man kan också av riksdagshandlingarna se vad som framförts i utskottet, när förslaget var uppe till verkligt allvarlig överläggning, vilket var förhållandet då det första gången framlades. Man kom då till det resultatet, att man skulle försöka den väg, vi sedan gått.

När utskottet skulle behandla den föreliggande motionen, försökte vi att få in yttranden från de olika myndigheter, som kunde anses ha direkt kontakt med denna sak och kunde ha ett omdöme om densamma. Jag måste säga, att innan yttrandena kommo in och då jag endast läst motionen, verkade den på mig synnerligen sympatisk. Det är väl inte tu tal om — det känna vi på oss litet var — att om man kunde åstadkomma en sådan anordning, att större delen av den hjälp som lämnas kunde utgå i form av försäkring, skulle detta vara mycket tilltalande. Men när alla dessa yttranden kommo in och det visade sig, att det är så många direkt praktiska svårigheter förenade med att göra en ändring i lagen, kan jag inte förstå annat än att utskottet gått en förnuftig väg, när det sagt, att det böjer sig för de många olika skäl som framdragits.

Det har mot förslaget invänts, att även motionärerna själva begära behovsprövning, och då skulle man i alla fall få lov att använda sig av fattigvårdsmyndigheten för att åstadkomma denna behovsprövning. Det har vidare talats om att det ligger en svårighet i att denna pensionsnämnd, som icke är ett penningutgivande organ, nu skulle bli ett sådant, och att det skulle fordras flera sammanträden inom pensionsnämnderna, högre arvode för pensionsnämndens ordförande o. s. v. Det har också talats om att den av motionärerna föreslagna ändringen skulle öka den påtalade splittringen inom de kommunala hjälpformerna, och det har även framförts en del andra invändningar, som jag inte här skall upprepa. Jag har bara velat påpeka, att när utskottet kommit till ett annat resultat än motionärerna, är det därför, att det finner, att en hel del av de praktiska svårigheterna äro så pass påtagliga, att man inte utan vidare kan godkänna förslaget. Utskottet säger vidare, att eftersom socialvårdskommittén har fått som huvuduppgift att försöka sammanföra de olika formerna för hjälpverksamheten, så bör man icke rycka ut denna detalj ur det större sammanhanget.

Nu har herr Hage, som är reservant, frångått motionens yrkande om en direkt förändring av bestämmelserna och i sin reservation begärt en snabbare utredning av frågan än som synes kunna komma till stånd genom socialvårdskommitténs försorg. Vi ha ju en medlem av socialvårdskommittén här i kammaren, och denna medlem får väl själv svara för denna sak. Jag tror mig emellertid från utskottets sida kunna säga, att vi vid behandlingen av frågan fingo en mycket stark känsla av att det var utomordentligt svårt att uttrycka denna detalj från de frågor, som kommittén nu är sysselsatt med att behandla. Den har just nu tagit upp pensionsförsäkringen och andra hithörande frågor till direkt behandling, gjort en hel del förundersökningar o. s. v.

Jag vill vidare påpeka ännu en sak, och det är, att när dessa frågor förut voro uppe till behandling och man ombildade hela pensionsförsäkringen till

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.) folkpensionering, så ansåg man sig inte då böra upptaga det här föreliggande spörsmålet till lösning. Enligt min uppfattning berodde detta på att man menade, att denna fråga skulle ses i sammanhang med alla de olika hjälpformer, som kommunerna ha rätt att besluta.

Att kommunerna icke begagna sig av den hjälpform, som genom lagen är möjliggjord, alltså dessa kommunala pensionstillskott, i större utsträckning än vad som gjorts, skulle kanske kunna bero på vad herr Persson i Stockholm nyss framhöll, nämligen att kommunerna hellre skulle vilja använda hjälpformer med fattigvårds karaktär, vilket de icke ha i de kommunala pensions-tillskotten. Jag har emellertid hört ett annat skäl till kommunernas förfärande härvidlag framdragas, vilket förefaller mig mera plausibelt, nämligen att det nu är ett rent frivilligt åtagande att lämna sådana pensionstillskott; skulle man gå över till att göra lämnandet av dylika tillskott obligatoriskt för kommunerna, skulle man vara inne i en annan situation.

Jag tror därför, att man gör klokt i att inte rycka ut denna fråga ur det allmänna sammanhanget utan gå på den linje, som utskottet föreslagit, nämligen att invänta resultatet av den utredning, som redan påbörjats av socialvårdskommittén. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Nordgren: Herr talman! Eftersom första kammaren redan har bifallit utskottets hemställan — utan debatt till och med — kan vad här säges icke komma att på något sätt inverka på utgången av föreliggande ärende.

Jag vill emellertid deklarerera, att jag personligen alltid hyst den uppfattningen, att folkpensionärerna vid beredande av ekonomisk hjälp helt skulle avskiljas från fattigvården, och det är också min livliga förhoppning, att så skall kunna ordnas vid den omläggning av den sociala hjälpverksamheten, varom utredning pågår inom socialvårdskommittén. Men denna fråga kan icke lösas fristående för sig utan bör prövas i samband med andra spörsmål, som beröra förbättringar inom folkpensioneringen. Detta är, som vice ordföranden i andra lagutskottet redan antytt, en fråga, som är föremål för en specialutredning inom socialvårdskommittén, där man tagit upp frågan i hela sitt sammanhang och strävar efter att uppnå en sådan form för folkpensionerna, att dessa helt kunna täcka behovet för de gamla utan att de, såsom nu ofta är fallet, skola behöva hänvända sig till fattigvården för utfyllnad av pensionsbeloppet.

De enhälliga avstyrkanden, som föreligga från alla i ärendet hörda myndigheter, bestyrka ju också, att min uppfattning att den fråga det här gäller icke kan lösas separat är riktig. De saksäl, som av dessa myndigheter anföras mot den av motionärerna föreslagna anordningen, äro även av den art, att de inte utan vidare kunna avfärdas såsom varande ett de obotfärdigas förhinder. Det betydelsefullaste skälet mot förslaget är, att motionärerna inte äsyfta att upphäva den nu gällande behovsprövningen utan endast avse ett överflyttande av denna från ett organ till ett annat. Genom en sådan anordning skulle det inom en kommun komma att finnas två olika nämnder, som skulle få till uppgift att pröva behovet av kommunal hjälp för folkpensionärerna och detta skulle, som redan framhållits, ytterligare komma att öka den nu rådande splittringen av socialvården. Detta vore så mycket mera betänkligt som det skulle ske vid en tidpunkt, då arbete pågår för att komma till rätta med denna splittring, vilken alla som syssla med socialt arbete enhälligt anse vara till nackdel för såväl de behövande som för det allmänna. För den händelse pensionärernas behovsprövning skulle överflyttas till pensionsnämnderna, måste dessa organiseras på ett helt annat sätt än nu. De måste då bl. a. utrustas med tjänstemän, som skötte de löpande ärendena och företogo utredningar och

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.) undersökningar angående pensionärernas hjälpbehov. Ty en prövning, motsvarande den som nu åligger pensionsnämnderna i fråga om pensionssökandes invaliditet och ekonomiska förhållanden, är härvidlag inte tillräcklig. Den behovsprövning, det här skulle gälla, måste i sak vara fullständigt likställd med den som sker vid prövning av fattigvårdsbehov.

Fröken Hesselgren har redan påpekat, att det vid ett bifall till motionärernas förslag måste bli en helt annan ordning i fråga om pensionsnämndernas sammanträden. Enligt § 23 i folkpensioneringslagen behöver nämnd icke sammanträda oftare än en gång varje halvår. Om pensionsnämnderna skulle övertaga prövningen i fråga om kommunala pensionstillskott, måste de sammanträda minst en gång i månaden. Man finge väl dessutom ordna särskilda sammanträden för att handlägga frågor om pensionstillskott, ty man kunde väl näppeligen behandla dessa i samband med pensionsfrågornas avgörande. Vidare måste väl pensionsnämndernas ordförande utrustas med samma befogenhet som ordförande i fattigvårdsstyrelse, så att vid behov av snabb hjälp sådan kunde lämnas utan att man behövde avvakta pensionsnämnds sammanträde och beslut. Om så icke bleve fallet, måste pensionärerna ju i alla fall vända sig till fattigvården för erhållande av tillfällig hjälp.

Svårigheterna att komma till rätta med detta problem tycker jag belysas bäst av det exempel från Malmö, som återfinnes på sid. 15 i andra lagutskottets utlåtande. Det påpekas där i socialvårdskommitténs yttrande, att Malmö stad tillhör de kommuner, som lämna pensionstillskott i större omfattning än vad man gör på andra håll. »Av de 1,287 tilläggs pensionärer i Malmö», heter det, »som under år 1938 erhöilo kommunalt understöd i form av hjälp i hemmen utgick denna hjälp i form av fattigvård till 69 procent av dessa tilläggs pensionärer, och endast 31 procent erhöilo hjälpen i form av pensionstillskott.» När man inte ens i Malmö, där man ändå synes ha haft starkt intresse av att tillämpa lagen om pensionstillskott, lyckats komma längre än att endast 31 procent av folkpensionärerna kommit i åtnjutande av denna hjälpform, förstår man, att det medfört stora svårigheter att ordna denna sak.

Ett annat skäl, som talar mot förslaget, är att motionärerna yrka på att det nu gällande hemortsrättskravet ersättes med bestämmelsen om bofasthet. Detta skulle sannolikt komma att medföra en ganska betydlig utvidgning av det antal pensionärer, som skulle komma att tilldelas kommunala pensionstillskott. Vilket i sin ordning måhända komme att verka i den riktningen, att en del kommuner, som nu lämna kommunala pensionstillskott, skulle bli obenägna att använda denna understödsform, enär detta komme att betyda, att deras utgifter ökades. Det är ju kommunerna själva som helt få svara för kostnaderna för de kommunala pensionstillskotten. I så fall skulle borttagandet av hemortsrättsbestämmelsen komma att verka i rakt motsatt riktning mot den motionärerna åsyfta. För att så inte skall bli fallet, måste lagen om kommunala pensionstillskott göras obligatorisk.

Jag har alltid ansett det vara en brist, att denna lag icke är obligatorisk och icke är utformad på ett sådant sätt, att fattigvård ej skall behöva anlitas för pensionärernas vidkommande. Det är också min personliga övertygelse, att lagen om kommunala pensionstillskott måste göras obligatorisk, om den skall kunna få verklig betydelse för den kategori hjälpbehövande det här gäller. En gammal pensionär, som är i behov av hjälp, bör kunna ha samma krav att få denna hjälp i form av pensionstillskott, oberoende av om han råkar bo i en fattig kommun eller om han haft turen att bli bosatt i en kommun med bättre ekonomiska resurser. Hysa pensionärerna motvilja mot att vända sig till ett fattigvårdsorgan för att få det behövliga tillskottet till pensionen i den ena kommunen, kunna de med lika stort fog hysa dylik motvilja i en

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
annan kommun. Det väsentliga i de kommunala pensionstillskotten och vad som skiljer dessa från fattigvården är i alla fall, att hjälpen inte har fattigvårdskaraktär, samt att, såsom herr Persson i Stockholm ju också framhöll, mottagaren, eller gentemot honom försörjningspliktiga, icke äro återbetalnings-skyldiga.

Det har från reservanternas sida yrkats på att en skyndsam utredning av ärendet måtte ske och att förslag måtte utarbetas och framläggas för riksdagen utan avvaktande av slutförandet av pågående utredning om socialvårdens samordnande. Jag har redan förut framhållit, att ett närmare penetrerande av ärendet ger vid handen, att denna fråga bäst löses i ett större sammanhang. Den måste göras till föremål för undersökning i samband med frågan om hur man — som jag nämnde i början av mitt anförande — exempelvis genom kommunala pensionstillskott i en eller annan form skall kunna ordna det så att folkpensionärerna icke behöva anlita fattigvården. En sådan lösning tror jag, som sagt, icke kan komma till stånd med mindre än att de kommunala pensionstillskotten bli obligatoriska och utgå för ett visst ändamål, t. ex. hyresbidrag, hjälp vid sjukdomsfall eller liknande. Av betydelse är också, att staten lämnar bidrag till kommunerna för bestridande av kostnaderna för dessa tillskott.

Utredning om hur man skall komma till rätta med hithörande spörsmål är redan i gång inom socialvårdskommittén, och meningen är att söka få fram förslag i ärendet så snart sig göra låter. Har man väntat i tjugo år eller mera på att få den anordning, som motionärerna här påyrka, och har krav på ändring i dylik riktning icke framförts vid de tillfällen folkpensioneringen varit föremål för reformer, 1935 och 1937, kan det väl inte vålla så värst stora olägenheter, om man avvaktar det slutliga resultatet av nu pågående utredning, ett resultat, som jag hoppas skall komma att medföra en tillfredsställande ordning för de gamla och skilja ut dem ifrån fattigvården. Det är både min förhoppning och min övertygelse, att vi skola lyckas komma fram till ett sådant resultat, att detta skall bli möjligt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Med den sociala vidsynthet och den betydande sociala verksamhet, som de båda föregående talarinnorna representera, hade jag närmast väntat, att de skulle ha anslutit sig till reservationen i stället för att vara förespråkare för den tämligen negativa ståndpunkt, som utskottet i denna fråga har intagit.

Jag begärde ordet i avsikt att lämna en förklaring till varför jag väckt denna motion, och jag tror, att jag därvid till stor del kan företräda även övriga motionärer. Det förhåller sig, som alla känna till, på det sättet, att folkpensionen, även med de pensionstillägg, som beslötos av riksdagarna 1935 och 1937, i många fall icke är tillräcklig. Jag tror mig kunna säga, att det är särskilt inom dyrorterna, som det är svårt att få pensionstilläggen att räcka till. Därför är det nödvändigt att söka åstadkomma andra tillägg, och då ha vi ju det tillägg, som lagen medger och som har funnits ända sedan 1918, nämligen det kommunala pensionstillskottet. Vidare ha vi den möjlighet, som ett anlitande av fattigvården erbjuder.

Det tillkommer och har hela tiden tillkommit fattigvårdsstyrelserna att handha den kommunala angelägenhet, som beviljandet av dessa tillägg utgör. Vi motionärer föreslå nu, att denna angelägenhet skulle handhas av pensionsnämnderna. Vi anse nämligen, att dessa ärenden ha större hemortsrätt hos dem. Jag kan inte nu alltför mycket i detalj gå in på hur detta praktiskt skulle kunna ordnas, men genom de olika former av kommunal förvalt-

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
ning, som finnas här i landet, skulle man säkert kunna lösa frågan, till exempel genom helcentralisering eller halvcentralisering eller på något annat sätt. Nog finns det möjligheter att ordna denna sak bara vilja finnes. Det är klart, att en sådan anordning, såsom framhållits, skapar merarbete för pensionsnämnderna, men den kommer också att minska arbetet för fattigvårdsstyrelserna, kanske i lika hög grad.

Vi motionärer anse vidare, att denna motion står i god samklang med den senare tidens socialreformatoriska utveckling. Den förste ärade talaren i denna fråga, kammarens ålderspresident herr Hage — han är ålderspresident även i fråga om motionerande på detta område, han framlade redan år 1917 en motion om precis samma sak — har på ett utmärkt sätt ventilerat denna synpunkt, och jag skall därför inte vidare beröra denna sida av saken. Jag vill emellertid bara såsom ett kännetecknande drag på de senaste årens socialreformatoriska utveckling nämna, att man vid lämnande av understöd till hjälpbehövande fastställt vissa bestämda regler för understödsbeloppens storlek och även vissa villkor i fråga om deras utbetalande. Man har vidare — det är det viktigaste i detta sammanhang — beslutat, att dessa understöd icke skola vara förenade med återbetalningsskyldighet och således icke ha fattigvårdskaraktär.

För det tredje vill jag framhålla såsom en motivering för vår motion, att de kommunala pensionstillskott, som nu faktiskt finnas och som omhändervaras av fattigvårdsstyrelserna, icke ha fått någon större omfattning, utan att de i allmänhet blivit ersatta med fattigvårdsunderstöd.

Jag vill nämna, att vårt förslag icke endast gäller folkpensioner utan även invalidunderstöd, blindhetsersättningar, barnbidrag och bidragsförskott. På detta vårt förslag har andra lagutskottet yrkat avslag, därvid utskottet stöder sig på en mängd yttranden från olika sociala myndigheter här i landet. Dessa yttranden har jag för min del studerat med mycket stort intresse, och det är mycket vägande synpunkter, som där framkommit. Såsom ytterligare skäl för vår ståndpunkt skulle jag emellertid vilja kasta fram en fråga, som tidigare framstälts även av andra: varför har det utbetalats så ringa antal pensionstillskott, och varför har man i stället utbetalat fattigvård? Jag tror dock, att pensionstillskotten ökat något under de senare åren i den mån, som pensionärerna blivit mer och mer insatta i vad det gäller och därför också kunnat göra framställningar om pensionstillskott i stället för fattigvård. Det avgörande finner jag emellertid vara, att det är fattigvårdsstyrelserna, som sitta såsom bestämmande. Varför fattigvårdsstyrelserna närmast vilja, att det skall bli fattigvård, beror på den återbetalningsskyldighet, som är knuten till fattigvårdshjälpen. Det är denna återbetalningsskyldighet, som i hög grad karakteriserar fattigvårdsunderstöden. Detta framhåller även svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet på sid. 18 i utlåtandet — jag skall citera detta uttalande: »Det är mycket vanligt, att tillskott endast kunna ifrågakomma i de fall, då försörjningspliktiga ej finnas, eller då de försörjningspliktiga icke kunna förväntas komma i bättre ekonomiska förhållanden.» Således: om en fattigvårdsstyrelse anser, att det finns anhöriga, som i en mer eller mindre avlägsen framtid ha möjlighet att kunna återbetala någon del av fattigvårdskostnaden som utgått till, låt mig säga, deras föräldrar, så låter man hjälpen icke utgå i form av pensionstillskott utan i stället såsom fattigvård. Detta lär nog vara det verkliga skälet till att de ifrågavarande bidragen utgått i form av fattigvård i stället för såsom pensions-tillskott. Jag har frågat fattigvårdsmän i några större samhällen här i landet, i vilken grad återbetalning skedde från pensionstagarna eller deras anhöriga, och jag har fått det beskedet, att detta sker i synnerligen ringa grad,

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
varför detta motiv i det stora hela i och för sig har en synnerligen ringa betydelse.

Vi ha i vår motion också sagt, att många visat motvilja mot att vända sig till fattigvårdsstyrelsen, och att många draga sig för att söka hjälp, även om behov av hjälp förelegat. När vi sagt detta, ha vi icke alls riktat någon anmärkning mot fattigvårdsstyrelserna såsom sådana, vilka, därom är jag övertygad, sköta sitt uppdrag på ett mycket mönstergillt sätt, fastän på detta område såsom på många andra undantag kunna finnas, utan vi syfta i stället på de bestämmelser, som fattigvårdslagen innehåller, och som fattigvårdsstyrelserna ha skyldighet att rätta sig efter, d. v. s. bestämmelserna om återbetalningsskyldighet. Det finns många gamla, som icke vilja, att deras barn skola pressas av en fattigvårdsstyrelse på återbetalning av utbetalad fattigvård, och om de icke begagna sig av den hjälpen, komma de själva att lida, vilket också socialstyrelsen för sin del konstaterat i sitt yttrande till andra lagutskottet. Socialstyrelsen säger nämligen: »Socialstyrelsen vill icke bestrida, att redan själva namnet fattigvård faktiskt verkar fränstötande på många hjälpbehövande. Även om det numera helt saknas skäl för att betrakta fattigvården såsom nedsättande för mottagaren, har man dock att räkna med motvilja i viss utsträckning mot fattigvården såsom en socialpsykologisk realitet.» Socialstyrelsen går emellertid längre och säger längre ned på samma sida: »Emellertid får man icke helt bortse från att fattigvårdens avskräckande verkan å andra sidan icke sällan kan leda till en kronisering av hjälpbehovet. På längre sikt kan resultatet därför bli ökade fattigvårdskostnader.» Jag tycker verkligen — det får jag säga — att enbart ett sådant skäl skulle verka mycket tungt i frågan om att få bort fattigvårdssynpunkten på hjälpen till pensionärerna. Nu säger man — och det framhåller också socialstyrelsen — att denna motvilja mot fattigvården ingalunda är kännetecknande för speciellt folkpensionärerna utan också beträffande andra, som behöva hjälp av fattigvården. »En sådan motvilja», säger socialstyrelsen, »mot fattigvård kan icke rimligen antagas förekomma endast bland folkpensionärer utan påträffas givetvis i avsevärd omfattning även bland andra kategorier av hjälpbehövande.»

Jag har ingenting emot en humanisering av fattigvården, som socialstyrelsen alluderat på, utan tvärtom. Jag vill emellertid gå ut ifrån det resonemanget vid bedömandet av denna och liknande frågor, att även om man icke kan hjälpa alla, skall man hjälpa så många man kan. Här går man i stället ut från det motsatta resonemanget, att kan man icke taga med alla områden på en gång, får det vara, till dess man har möjlighet därtill. Jag tror, att den socialreformatoriska utveckling, vi haft här i landet, visat gagnet och nyttan av att taga bit för bit och komma steg för steg framåt till en bättre ordning på detta område. Jag har den bestämda övertygelsen, att det är ingen här i landet, som vill, att fattigvården skall återtaga de delar, som socialförsäkringen eller andra humanitära understödsformer erövrat.

Såsom det tydligt för alla tyngst vägande skälet mot bifall till vår motion framhålles, att socialvårdskommittén håller på att utreda detta spörsmål. Man kan då verkligen ha skäl att fråga sig, hur många motioner som med den motiveringen skola avslås i den svenska riksdagen. Antagligen är det många redan. I anledning härav skulle jag vilja framställa ett par frågor. Först och främst: när kan förslag från kommittén väntas föreligga i denna och andra frågor? Man tänker antagligen taga allt som rör socialvården på en gång. Ingen vet, när man kan vänta förslag från kommittén. Såvitt jag förstår, har kommittén alltmera famnat över större områden, och mer och mer har lagts på kommittén, så att dess arbetes slutförande därigenom mer och mer skjutits

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.) på framtiden. Säkerligen kommer det att dröja många år, innan denna kommitté kan bli färdig med den arbetsbelastning den har. Det kan hända, att kommittén skulle kunna skilja ifrån vissa delar till speciella utredningar och framlägga dem. Vad sker emellertid då? Ja, det sker knappast något annat än vad reservanterna här påyrkat, nämligen att denna del av socialvården göres till föremål för en särskild utredning. Vem som skall göra denna utredning har man icke sagt i reservationen, utan det får Kungl. Maj:t bestämma — antingen denna utredning kommer att ske inom socialvårdskommittén, inom departementet eller genom andra.

Vidare kan man fråga sig — fru Nordgren var mycket inne på det — om denna fråga överhuvud taget kan göras till föremål för en specialutredning. Det är mycket troligt, att här kunna meningarna gå i sär. Jag håller för min personliga del före, att man kan företaga en specialutredning här liksom på många andra, måhända mycket svårare områden än detta, där man kommit till resultat. Enligt min mening hör frågan hemma endast hos pensionsnämnderna och icke hos fattigvårdsstyrelserna. Det är en gärd av rättvisa mot alla folkpensionärer här i landet, att en ändring just sker på sätt, som i motionen föreslagits. Det kan väl icke vara rätt att, med hänvisning till att någon kommitté arbetar med detta eller liknande spörsmål, stoppa all social reformverksamhet. På områden, där förutsättningar därför finnas, böra specialutredningar igångsättas, vilket gärna kan få ske i samråd med socialvårdskommittén.

Det är, herr talman, såsom en opinionsyttring för denna mening, som jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Nilsson* i Landskrona, *Bladh*, *Hällgren*, *Gustafsson* i Bogla, *Paulsen*, *Mäler* och *Andersson* i Alfredshem.

Herr **Magnusson** i Näsviken: Herr talman! Jag vågar i någon mån göra anpråk på att tillhöra de många i denna kammare, som ha någon erfarenhet på de områden, som beröras i motionen och i utskottsutlåtandet. Jag skulle emellertid världslosa med sanningen, om jag skulle påstå, att den erfarenhet, som jag vunnit, bestyrker, att de vågar, som motionärerna anvisa och de som sedermera reservanterna påyrka, betydde ett verkligt framsteg. Vad skulle man egentligen vinna med en sådan åtgärd? Man eliminerar icke de olägenheter i lagen om kommunala pensionstillskott, som herr Persson i Stockholm talat om, genom ett bifall till motionen. Lagen som sådan kommer att ha samma lydelse, oavsett om det blir pensionsnämnderna eller fattigvårdsstyrelserna, som bli de verkställande organen. Den reella vinsten skulle möjligen vara, att man slapp den så mycket omtalade återbetalningsskyldigheten. Jag vet icke, om det föreligger någon utredning på detta område, men det skulle verkligen vara intressant, om de, som så ofta talat om denna återbetalningsskyldighet, också kunde visa, i hur stor utsträckning man från fattigvårdsstyrelsernas sida tillämpat återbetalningsskyldighet, när det gällt tillskott till folkpensionärerna. Jag har för mig, att det förekommit i ytterst ringa utsträckning. För några år sedan företogs en utredning på detta område, omfattande all fattigvård, och då konstaterades, att det i genomsnitt rörde sig om cirka 2 procent för hela landet. Man får dessutom komma ihåg, att återbetalningsskyldighet förekommer även i vissa fall beträffande folkpensionerna. Visar det sig nämligen, att i ett dödsbo pensionären haft större tillgodohavande, än som uppgavs i ansökningsen, föreligger också i fråga om folkpensionärerna en viss återbetalningsskyldighet.

Man frågar sig vidare: vad finns det för garanti för att pensionsnämnderna

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.) skola vara bättre skickade att sköta denna sak? Om man överhuvud taget anser, att fattigvårdsstyrelserna sakna tillräcklig vidsynthet, så har jag för mig, att detta omdöme gäller lika starkt, och i varje fall icke mindre, om pensionsnämnderna. Jag anser, att pensionsnämnderna många gånger väljas på ett mera slumpartat sätt än fattigvårdsstyrelserna. Jag har vidare för mig, att den aversion gentemot fattigvårdsstyrelserna, som man ofta talat om, håller på att försvinna. Det står väl klart för alla, när det gäller våra kommunala organ, att det icke är namnet, som är det avgörande, utan vederbörandes sätt att handlägga de ärenden, som de ha att avgöra. Jag har för mig, att det sedan ett tiotal år tillbaka försiggår en fullständig omsvängning i tankegången gentemot fattigvårdsstyrelserna. Oviljan mot fattigvårdsstyrelserna är en gammal fördom, som håller på att försvinna, och den måste försvinna. Jag håller före, att det är ovärdigt riksdagen att år efter år föra diskussioner, där vi faktiskt odla fattigvårdsstyrelseskräcken. Det gagnar icke fattigvårdsstyrelserna, och det gagnar icke deras klientel heller. Jag kanske använder ett hårt uttryck, när jag talar om att odla, men det har dock i utskottsutlåtandet på flera ställen talats om »fattigvårdsstämpel» o. s. v. Det talet är i högsta grad olustigt för de tusentals uppoffrande socialvårdsarbetare, som vi ha i fattigvårdsstyrelserna. Dessa äro säkerligen de viktigaste sociala organ, vi ha inom kommunerna. När man härtill lägger, att ett bifall till reservanternas linje på intet sätt gör fattigvårdsstyrelsernas huvudsakliga verksamhet överflödig, då förstår man ännu mindre meningen.

Genom ett bifall till reservationen har jag för mig, att man skulle än ytterligare markera, att det även finns skillnad på samhälleliga understödstagare. Det skulle alltså finnas en grupp, som enligt reservanternas mening vore kanske något förnämre och som därför skulle ha att vända sig till ett förnämre organ för att där hämta sina understöd. En annan grupp av tillfälligt behövande, kanhända en hel del inkallades familjer o. s. v., som råkat i tillfälliga svårigheter, skulle däremot fortfarande hänvisas till fattigvårdsstyrelserna. Det troliga är väl, att denna senare grupp skulle än hårdare känna fattigvårdsstyrelsens stämpel på sig.

För min del tror jag, att denna sak måste lösas efter helt andra linjer. Skall man få någon ordning på detta, vore ju en utväg att införa obligatorisk skyldighet för kommunerna att använda pensionstillskott och även skapa ett särskilt organ härför.

Detta vad gäller den rent sociala sidan av saken. Jag tror, att det också kommer att uppstå vissa rent tekniska svårigheter. Socialregistret föres ju numera i allmänhet av fattigvårdsstyrelserna, och det komme säkerligen att uppstå vissa svårigheter mellan fattigvårdsstyrelserna och pensionsnämnderna redan på denna punkt. Ett bifall till reservanternas linje skulle medföra, att man finge socialvården ytterligare decentraliserad. Det skulle bli en ständig irriterande spänning mellan pensionsnämnderna och fattigvårdsstyrelserna. Det skulle naturligtvis vara mycket lätt att konstruera fram exempel på fall, där det ena organet påstås handla humanare än det andra. Dessutom skulle vi, som här redan sagts tidigare, få ett nytt penningförvaltande organ i kommunerna. Är den ekonomiska förvaltningen centraliserad, finns det ännu mindre anledning att gå på reservanternas linje, ty då ske ju utbetalningarna i regel genom kommunalkontoret.

Jag skulle till fru Nordgren såsom ledamot av socialvårdskommittén vilja säga, att hur socialvårdskommitténs kommande förslag på denna punkt än kommer att se ut, så hoppas jag, att det icke skall gå efter reservanternas linje. Byt hellre namn på fattigvårdsstyrelserna eller skapa ett centralt social-

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
vårdande organ i kommunerna, men låt oss slippa se socialvården än mera sönderplottrad än den för närvarande är ute i kommunerna!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Hedlund* i Östersund, *Persson* i Undersvik, *Jonsson* i Haverö, *Karlsson* i Grängesberg, *Sundström* i Vikmanshyttan, *Persson* i Falla, *Gustafson* i Dädesjö och *Rosander*.

Herr **Hage**: Herr talman! Eftersom den föregående talaren menade, att denna motion och reservationen vila på något slags »fattigvårdsskräck», vill jag säga, att det faktiskt icke alls är förhållandet. Den vilar endast på den princip, som en gång uttalats av riksdagen. Denna princip tog sitt allra bästa uttryck i en reservation, som även var underskriven av herr Hedlund i Östersund. Herr Hedlund skrev där, att eftersom vi hysa den uppfattningen, att socialförsäkringen så småningom jämte andra reformer på olika områden skall nedbringa vad som nu benämnes fattigvård till ett minimum, är det för oss omöjligt att tillstyrka förslag, vars faktiska innebörd o. s. v. Det gällde just ett ställningstagande till frågan, huruvida fattigvårdsstyrelserna eller pensionsnämnderna skulle handlägga de kommunala pensionstillskotten, varvid herr Hedlund i Östersund gick in för den linjen, att pensionsnämnderna skulle ha hand om saken.

Hela den inställning, som möter i motionen och i reservationen, beror alltså enbart på att man vill slå vakt om en utveckling, för vilken riksdagen tidigare har uttalat sig. Riksdagen har faktiskt uttalat sig för att, hur förnämlig än fattigvården må vara, så är ändå socialförsäkringen en förnämligare art av försörjning speciellt av de gamla. Riksdagen har uttalat sig för att denna socialförsäkring skall påbyggas och förbättras — och det har ju också undan för undan skett — så att fattigvården kommer till allt mindre användning.

Jag har velat säga detta till herr Magnusson i Näsvisen. Det är denna princip, som ligger till grund för motionen och reservationen, och det är icke tal om någon »fattigvårdsskräck» utan helt enkelt ett instämmande i vad riksdagen under gångna tider har uttalat sig för.

Det har ju meddelats, att första kammaren redan har fattat sitt beslut, och under sådana förhållanden skall jag naturligtvis icke yttra så många ord. Jag skulle emellertid vilja göra den allmänna reflexionen, att jag såsom gammal andralagutskottsmedlem många gånger har kunnat konstatera, att när det varit fråga om att genomföra en social lagstiftning, som varit ny och okänd, har den ena kammarledamoten efter den andra gått upp för att förklara, att sker detta, ja, då sker det en olycka. Nu har ju i någon mån fru Nordgren upptagit den uppgiften. Här har dock undan för undan genomförts en mängd ny sociallagstiftning utan att sådana olyckor ha inträffat. Jag tror, att vi i andra lagutskottet många gånger ha kunnat bemästra mycket svårare tekniska saker än dem, som man nu säger det vara omöjligt att få igenom.

Jag skall utöver detta icke säga mycket till. Det är naturligtvis riktigt, som här sägs, att om man går på reservationens väg, kan det uppstå två nämnder, som syssla med vissa likartade ting, men ett sådant förhållande existerar ju redan nu. Vi ha ju redan både pensionsnämnder och fattigvårdsstyrelser. Om det blir så, att man för över något mera till pensionsnämnderna, så minskas väl fattigvårdsstyrelsernas arbete, skulle jag tro.

Detta är ungefärligen vad jag ville säga i denna sak. Nu är det sant, att de, som här gå mot motionen och reservationen, stöda sig på det förhållandet, att en del ledande sociala organ inom statsförvaltningen energiskt ha avstyrkt motionen. Jag vill gärna taga all möjlig hänsyn till uttalanden, som komma

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
från olika delar av vår statsförvaltning, men jag måste dock säga, att när dessa yttranden i avstyrkande riktning komma från ett organ, som uttalar sig på det sätt, som exempelvis socialstyrelsen har gjort på en viss punkt, blir jag misstänksam och vill icke tillmäta åtminstone den styrelsens uttalande den betydelse, som jag annars skulle göra. Socialstyrelsen uttalar nämligen på ett ställe sitt beklagande, om det skulle inträffa, att fattigvården skulle degraderas på det sättet, att till sist skulle väsentligen återstå för fattigvården att omhändertaga försörjningen av en restgrupp asociala individer. Det återfinnes på sid. 10 i utskottets utlåtande. Det är emellertid just detta, som riksdagen och statsmakterna ha sagt, att vi skola eftersträva. Vi skola undan för undan avkoppla fattigvården genom att påbygga socialförsäkringen och på detta sätt tränga tillbaka fattigvården. När riksdagen har uttalat sig för detta, måste jag säga, att det är mycket egendomligt, när en statlig myndighet säger: nej, det skola vi framför allt undvika. Detta uttalande går ju stiek i stäv mot vad riksdagen förut har sagt. När det kommer ett utlåtande, i vilket man på detta sätt säger, att vi fästa oss icke vid vad riksdagen har uttalat sig för i detta fall, då måste jag säga, att jag icke vill tillmäta uttalandet synnerligen stort värde.

Jag skall inskränka mig till det sagda och yrkar alltjämt bifall till reservationen.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag begärde ordet för att inlägga en vänlig men bestämd gensaga mot herr Anderssons i Malmö påstående, att jag och fröken Hesselgren äro negativt inställda till den sak det här gäller. Vad som skiljer oss och motionärerna åt är följande:

Motionärerna vilja för vissa kommuners vidkommande utskilja en detalj i frågan om folkpensionärernas, med fleras, försörjning, och yrka på att dessa kommuner skola kunna överföra utbetalningarna av pensionstillskott till annan kommunal myndighet än fattigvården, medan behovsprövning allt fortfarande skulle vara gällande, och medan stora delar av landets pensionärer alltjämt skulle få finna sig uti att få vända sig till fattigvården för att genom denna få ett ytterligare tillskott till sina pensioner. Jag däremot — liksom fröken Hesselgren — anser att denna fråga är av sådan art, att den bör lösas i ett större sammanhang, ty det gäller här icke blott frågan om vilken myndighet som skall handhava utbetalningen, utan det är också en fråga om hur alla kommuner skola få ekonomiska möjligheter att genom pensionstillskott tillförsäkra åldringarna en hjälpform för deras hjälp i stället för att hjälpen, som nu, skall vara splittrad på två former.

Herr Andersson i Malmö framhöll, att det icke enbart var pensionärer det gällde, utan att det även gällde barnbidragen och blindhetsersättningen samt bidragsförskotten. De sista kunna emellertid icke komma under pensionsnämndernas prövning och handläggning, ty det är en annan kommunal institution, som handhar dessa, nämligen barnavårdsnämnderna. Sistnämnda är emellertid en liten detalj, som man kanske icke behöver fästa avseende vid i detta sammanhang.

I herr Magnussons i Näsvisken utomordentligt klagörande anförande riktares en vädjan till mig, att jag vid behandlingen av detta ärende i socialvårdskommittén skulle se till att det icke uppstod ytterligare splittring. Härtill vill jag säga, att jag icke riktigt kan ansluta mig till dem, som anse, att man genom att låta de gamla pensionärerna få tillskott till sin försörjning i form av pensionstillskott i stället för fattigvård så att säga skulle dela upp de understödstagande i värdiga och icke värdiga. Men man bör, enligt min mening, beakta att de äldre, som levat under en tid, då fattigvården hade en helt

Vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m. (Forts.)
annan karaktär än den nu har och saknade den humanitära läggning, som vår tids fattigvård har, hysa en skräck för fattigvården, som är förstälilig. Jag har också utgått ifrån, att flertalet av de gamla, det här gäller, i sin krafts dagar, trots fattigdom, små arbetsinkomster och svårigheter av många slag aldrig ha vänt sig till fattigvården. Det är då dubbelt påfrestande för dem, att när de befinna sig i sin ålderdom och icke på något sätt genom eget arbete och egna insatser kunna tillförsäkra sig ett behövt tillskott till sin försörjning behöva anlita fattigvården.

Jag vill också erinra om att det i direktiven för socialvårdsutredningen sägs ifrån, att det skall undersökas i vad mån de olika socialförsäkringarna, eller med dessa likställda understödsformer, kunna på ett tillfredsställande sätt fylla försörjningsuppgiften för de kategorier det här gäller. Detta gör, att man mycket väl kan tänka sig — och jag är icke främmande för den tanken — att man kan bryta ut vissa sociala frågor och lösa dem för sig. Hit hör enligt min uppfattning bland andra pensionsförsäkringen. Härvidlag gäller det emellertid att tillse, att bestämmelserna bli lika för hela landet.

Det är alltså på ovan angivna punkter, som herr Andersson i Malmö och jag skilja oss åt. Jag försäkrar ännu en gång att min inställning till den föreliggande frågan icke är negativ och jag understryker den förhoppning, som jag uttalade i mitt förra anförande, att vi skola lyckas komma fram till en sådan lösning, att folkpensionsförsäkringen blir sådan att den gör fattigvården behövt för pensionärernas del, vilket herr Hage med sådan skärpa framhöll en gång hade varit statsmakternas och riksdagens mening.

Det är ett utomordentligt stort komplex av frågor, som socialvårdskommittén fått sig förelagt, och det är helt naturligt att utredningen härav kommer att taga en avsevärd tid. Arbetet härmed har också försvårats och fördröjts av andra omständigheter, som sammanhånga med krisläget. För övrigt står det icke i mänsklig förmåga att på en relativt kort tid kunna framkomma med förslag till lösning av alla de stora sociala spörsmål, som hänskjutits till utredningen ifråga. Jag kan emellertid icke se något hinder för att vissa sociala frågor skiljas ut och få sin lösning om vi befinna oss i en sådan ekonomisk situation, att detta låter sig göra, och utformningen blir sådan att en samordning kan ske med övriga grenar av socialvården.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 9.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 20 maj 1941.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Jämtlands län den 20 maj 1941 inkommit en den 19 i samma månad dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att, sedan riksdagsmannen P. S. Hedlund i Häste, Rödön, blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Jämtlands läns valkrets för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari 1941, men denna

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 31.

plats blivit ledig, vid förrättning enligt 87 § lagen om val till riksdagen hemmansägaren Andreas Andersson i Gisselås blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1945.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

Vid detta protokoll var fogad fullmakt för hemmansägaren Andreas Andersson i Gisselås att vara ledamot av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1945.

Kammaren, som lade protokollet till handlingarna, förklarade herr Andersson i Gisselås behörig till riksdagsmannakallets utövande.

§ 10.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Pettersson** i Dahl, som anförde: Herr talman! På grund av bristande tillgång på bränsle (kol) har tegelindustrin råkat i stora svårigheter. Sålunda riskera samtliga tegelbruk i Hallands län, åtta stycken, att få nedlägga sin drift. De ha alla vänt sig till vederbörande statliga myndigheter med begäran om tilldelning av kol men fått nekande svar.

Bränslekommissionen synes ha behandlat de nämnda framställningarna synnerligen restriktivt, och som bevis härför kan nämnas, att Getinge tegelbruk lyckades få köpa 20,000 ton koksgrus, alltså mindervärdigt bränsle, men fick sedan ej tillstånd av bränslekommissionen att fullfölja köpet.

Samtliga halländska tegelbruk äro uppbyggda enligt ringugnssystemet, d. v. s. för koleldning, och icke enligt slamugnssystemet, där vedeldning användes. Nu har emellertid ifrågasatts tilldelning av en mindre kvantitet ved eller torv för framställning av byggnadstegel, och tegelbruken ha förklarat sig villiga att göra vad de kunna, fastän produktionen fördyras med c:a 20 %, ifall det nu verkligen finns möjlighet att få köpa ved. I detta sammanhang måste nämligen framhållas, att Hallands skogsägareförening inte har någon ved att sälja till tegelbruken eller, rättare sagt, troligen inte får licens att sälja till dem. De ha av bränslekommissionen anvisats att köpa ved från andra län.

Hallands läns hushållningssällskap har i denna sak gjort en framställning till Konungen och därvid framhållit, att hos sällskapetets byggnadskonsulent beställts ett stort antal planer för ny- och ombyggnad av såväl ekonomibyggnader som boningshus på länets landsbygd, samt att till länets jordbrukskonsulent inlämnats ansökningar om planer för täckdikning av c:a 400 har åkerjord. En rätt omfattande täckdikningsverksamhet kan alltså förutses. Nu är emellertid att märka, att tegelbruken inte ha några lager alls av vare sig byggnadstegel eller tegelrör. Enligt uppgift torde tegelbruken icke erhålla licens att tillverka rör, utan om ved kan erhållas, skall densamma användas uteslutande för tillverkning av murtegel.

Det är ju klart, att det för samhället i dess helhet är av stor vikt, att byggnadsverksamheten kommer i gång, så att arbetstillfällena skapas åt stora grupper av vårt folk, men det kan ifrågasättas, om inte täckdikningsverksamheten i nuvarande tid är av ännu större betydelse. Om Sveriges jordbruk skall få möjlighet att inom landets gränser producera tillräckligt med livsmedel, är det

Interpellation. (Forts.)

av avgörande betydelse, att åkerjorden blir dränerad och produktionsduglig. Därför torde ur folkförsörjningssynpunkt åkerjordens dränering och täckdikning böra gå före byggnadsverksamheten.

I detta sammanhang bör framhållas, att stor brist råder på A-cement, och att E-cementen inte är lämplig eller användbar för byggande av vare sig urinbrunnar eller tornsilos för A. I. V.-foder. Stora krav ställas där på hållbarhet och fasthet, och ingen vågar därför påtaga sig risken att uppföra sådana anläggningar med E-cement. Hallands läns hushållningssällskap hade genom sina konsulenter planerat uppförande av en hel del anläggningar av nämnda slag, men detta får nu anstå. Ur produktions- och folkförsörjningssynpunkt är detta att beklaga.

På grund av dessa här påtalade svårigheter begär jag kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

Har statsrådet observerat de här påtalade förhållandena, och, om så är fallet, är statsrådet villig att vidtaga åtgärder för ändring av desamma, så att folkförsörjningens intressen bättre tillgodoses?

Denna anhållan bifölls.

§ 11.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Carlström* och *Pettersson* i Norregård, nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående lönereglering för landsfiskaler m. m.; samt

herr *Hagberg* i Luleå m. fl., nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 247, med förslag till förordning om fortsatt rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Andersson* i Prästbol under 10 dagar fr. o. m. den 25 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.55 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 21 maj.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av väckta motioner om vissa jämkningar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och anförde därvid:

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation, och det beror bland annat därpå, att jag har motionerat i denna fråga tillsammans med herrar Arne mark och Ernst Eriksson på Stockholmsbänken. Nu har emellertid utskottet sagt ifrån, att den fråga som behandlas här kommer att bli föremål och är föremål för utredning. Under sådana förhållanden skall jag icke göra något yrkande, men jag skall i alla fall be att få säga några ord.

Jag vill då först framhålla, att det här gäller en detalj inom olycksfallsförsäkringslagstiftningen. Det är dessutom en ganska liten fråga. Emellertid har jag den uppfattningen, att man, trots att hela olycksfallsförsäkringslagen nu är föremål för utredning och överväganden, mycket väl skulle kunna taga upp och justera till en ojämnhet som finnes här och som har påpekats i motionen. Den ojämnhet eller den orättvisa, som motionärerna ha påpekat, är det förhållandet, att om t. ex. en änka efter en skadad statstjänare får någon förhöjning på sin änkepension på grund av kristidens verkningar — alltså ett slags dyrtidstillägg — så kan det inträffa, att detta dyrtidstillägg kommer bort därigenom att, samtidigt med att hon erhåller detta tillägg, skall enligt den tolkning, som man gått in för, olycksfallsersättningen d. v. s. livräntan minskas. Följden blir den, att en sådan änka — det har förekommit ett särskilt fall som omtalas i motionen — icke får något dyrtidstillägg på sin pension, under det att änkor efter befattningshavare, som icke skadats i tjänst, få dyrtidstillägg. Detta är ett mycket orimligt förhållande, och för övrigt leda de bestämmelser som finnas till orimliga förhållanden på en del andra håll, även när det gäller befattningshavarna själva.

Nu ha motionärerna påpekat dessa förhållanden och begärt, att riksdagen skulle genast fatta beslut eller åtminstone överväga att åstadkomma en utredning i frågan. Men utskottet har för sin del påpekat, att frågan kommer att bli eller är föremål för övervägande, icke minst med hänsyn till att en framställning som berör ett liknande förhållande kommit från landsorganisationen. Under sådana förhållanden, då alltså denna fråga är föremål för utredning, skall

Viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete. (Forts.)
jag icke göra något yrkande. Jag skall sluta med att endast uttala den förhoppningen, att denna sak, som leder till stora nackdelar för en del statstjänare och deras änkor, blir så hastigt behandlad som möjligt och att den synnerligen olämpliga bestämmelse, som nu finnes på denna punkt, kommer bort.

I detta anförande instämde herr *Eriksson* i Stockholm.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Herr Hage har icke gjort något yrkande, och jag vill därför helt enkelt yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag vill tillfoga, att i de yttranden som vi begärt har så behjärtats, vad herr Hage har framhållit i sin motion, att jag har all anledning tro, att det mycket snart kommer till en rättelse, då genom riksförsäkringsanstalten och på grund av den omnämnda skrivelser från L. O. vissa undersökningar redan vidtagits.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av väckt motion angående fridlysningen av vissa djurslag. *Fridlysningen av vissa djurslag.*

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 12, av herrar *Lövgren* och *Jacobson* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att upphäva den nu gällande fridlysningen av björn, lo och örn eller, om detta ansåges såsom en alltför radikal åtgärd, i vart fall tillerkänna renskötande lappar rätt att döda alla de rovdjur som vore till hindern för deras näring.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av motionen II: 12 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande lämpligheten av visst nedbringande av stammen av björn och lo å kronans marker samt vidtaga de åtgärder, som med anledning därav kunde ifrågakomma.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Liedberg*.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende i utskottet har jag företrätt den meningen, att utskottet bort hemställa om avslag på denna motion. Då riksdagen så sent som 1938 tog ställning till frågan, har jag icke ansett skäl föreligga att på sätt utskottet här föreslagit nu skriva till Kungl. Maj:t i denna sak.

Fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)

Stammen av björn, lo och örn torde icke ha ökats under den korta tid som förflutit sedan 1938, så att åtgärder för dessa rovdjurs reducering nu behöver företagas. I varje fall kan det icke vara så trängande, att man behöver på nytt skriva till Kungl. Maj:t i denna sak. Enligt gällande bestämmelser är björnen fridlyst i nationalparker och på kronomark. Å enskild mark har vederbörande jakträttsinnehavare rätt att döda björn, därest han påträffar honom, men kronan har förbehållit sig rätten till det dödade djuret. Har stammen av björn och lo nått sådan omfattning, att befolkningen därav lidit synnerligt men och obehag, kan vederbörande länsstyrelse efter tillstånd av Kungl. Maj:t låta anställa jakt på djuren för att nedbringa deras antal.

Det har därvid gjorts den invändningen, att vid de jakter som på detta sätt anordnats det icke har varit möjligt för vederbörande jägare att fälla det antal björnar som det var avsett att de skulle skjuta. Det har blivit ett avsevärt mindre antal, i vissa fall kanske ingen björn alls. Om nu detta beror på det sätt varpå jakten anordnats, så torde det väl kunna ske rättelse i detta avseende. Det är väl emellertid sannolikt, att ryktet om förekomsten av björn varit åtskilligt överdrivet och att det på grund därav icke varit möjligt för jägarna att hitta några björnar.

Beträffande de skador, som de fridlysta djuren anställa på tamboskap, kan ersättning för dessa skador erhållas av statsmedel. Då det i vissa fall visat sig svårt för vederbörande att bevisa, att det varit något av de fridlysta djuren som åstadkommit skadorna, så har enligt vad som uppgivits den praxis tillämpats, att sådan ersättning utbetalats, för såvitt det icke kan anses helt uteslutet, att något av de fridlysta djuren åstadkommit skadan. Det är framför allt skadorna på renhjordar som motionärerna åberopat, då de begärt en utredning för nedbringande av björnstammen. Av tillgängliga utredningar framgår, att ett betydande antal renar dö på grund av otjänlig väderlek och andra förhållanden. De skador som åsamkas de renskötande lapparna genom rovdjuren synas icke vara av den omfattning, att de överhuvud taget kunna anses ha någon betydelse för renskötseln.

Vad vidare angår lodjuret, så ansågs detta år 1930 så gott som fullständigt utrotat från vårt land och det är alltså ytterst sällsynt förekommande. Att vidtaga särskilda åtgärder för att utrota det lilla antal exemplar av lodjur som finnas i vår land på skilda platser kan väl rimligtvis icke vara påkallat.

Beträffande slutligen örnen har det ju varit möjligt att tämligen exakt angiva det antal örnar som finnas här i landet. De uppträda parvis och uppehålla sig nästan alltid på samma häckplatser år från år. Då man tar hänsyn till de stora vidder över vilka dessa fåglar äro utbredda, är det uppenbart, att antalet örnar i vårt land är mycket litet. Det torde överhuvud taget icke finnas någon anledning att vidtaga några åtgärder för att ytterligare reducera det lilla antal vari denna fågel nu förekommer. Någon ökning av örnstammen, sedan denna fridlysning genomförts, har tyvärr icke kunnat konstateras.

Jag tror jag vågar påstå, att det överväldigande flertalet av befolkningen i vårt land numera har den uppfattningen, att om dessa fridlysta vilda djur skulle försvinna från våra vildmarker, skogar, fjäll och hav, så skulle detta vara en mycket stor förlust för vårt land, och jag tror, att den meningen är företrädd även inom de norrländska bygderna. Jag erinrar mig, att då jag vid ett tillfälle var på besök i en ganska avlägsen fjällby i Norrland visade befolkningen för mig en brant klippa, under vilken ett örnpar under gångna år haft sitt bo. Örnarna hade emellertid under det senaste året försvunnit, och det var icke att missta sig på den besvikelse, med vilken befolkningen i den byn omtalade, att örnarna försvunnit. Här på ostkusten förekomma örnarna relativt allmänt. De

Fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

ha sina häckplatser ute i havsbandet, och man får ganska ofta se dem, om man är ute i skärgården och har tur. De snappa bort harar, och det är väl intet tvivel om att ett och annat lamm också följer med någon gång. Men om det skulle vara någon som skulle ta sig för att förgripa sig på dessa ståtliga fåglar och döda dem, så betraktas detta av bygdens folk icke bara som ett lagbrott utan som ett nidingsdåd. Jag tror, att en sådan uppfattning är tämligen allmän i vårt land, när det gäller örnarna.

Då jag är av den bestämda uppfattningen, att nu gällande bestämmelser äro tillräckliga för att man inom ramen av nu gällande lag skall kunna hålla stammen av vilda djur inom rimliga gränser, ja, till och med inom snäva gränser, och då den skada som dessa djur åstadkomma på tamboskap kan ersättas och blir ersatt av statsmedel, i den mån ansökan därom göres, så tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Lövgren: Herr talman, mina damer och herrar! Om herr Andersson i Tungelsta hade varit filosofie doktor eller professor och okunnig i praktiska ting, så kunde jag till nöds ha förstått hans inställning, men herr Andersson har ju icke fått någon sådan utbildning, att han har alldeles kunnat frigöra sig från det sunda förnuftet. Därför är jag i högsta grad förvånad över hans anförande. Jag föreställer mig, att lappfogdarna, som ha att på ämbetets vägnar syssla med renskötsel, skola vara något mera vederhäftiga och sakkunniga på detta område, än vad herr Andersson i Tungelsta är. De säga i sitt yttrande, som är refererat i utskottsbetänkandet: »Det är ostridligt, att rennäringsleder skada genom björn, lo och örn, och det är under sådana förhållanden ett viktigt ekonomiskt intresse, att rovdjursstammen hålles nere vid rimlig storlek. För lapparnas näring, som i många avseenden bedrives under svårigheter, borde icke läggas onödiga och onyttiga hinder. Det nu gällande förbudet att döda björn, lo och örn å kronomark måste ur lappväsendets synpunkt betraktas som ett sådant.» Herr Andersson i Tungelsta får förlåta mig, men jag betraktar lappfogdarna i Norrbottens län såsom mera sakkunniga än han på detta område.

Jag har här, herr talman, en lång rad av vittnesmål från lappfogdarna och deras förhör angående skador å ren. Det är björn, lo och örn som åstadkommit dem. Jag skall icke trötta kammaren med att referera dessa vittnesmål alltför vidlyftigt. Men jag kan, eftersom örnen var alldeles särskilt i herr Anderssons i Tungelsta åtanke, få referera några exempel på skador åstadkomna av örn. Det är utdrag av ett protokoll, hållet i Arjeplogs lappby den 23 augusti 1939. Detta protokollsutdrag lyder på följande sätt:

»Det meddelades, att örn härjat svårt bland renkalvarna i fjälltrakterna kring Svaipa med flera områden i Arjeplogs lappby. För följande skadefall anhölls om ersättning av statsmedel.

1. En kalv, tillhörig Johan Gustafssons barn. Nikolaus Omma och dennes son Johan Omma hade åsett med egna ögon huru en örn högg ned på kalven och dödade den. Detta inträffade å Krappesvare i mars 1939.

2. En kalv, tillhörig Johan Gustafssons barn. Gottfrid Andersson och Johan Omma påträffade å fjället Tjäksa en död renkalv, troligen i april 1939. De båda männen hade av spår efter vingar i snön kunnat sluta sig till att renkalven dödats av örn.

3. En kalv, tillhörig Johan Larsson. Gottfrid Andersson såg i mitten av juni 1939 en örn slå ned på en renkalv och döda den. Detta inträffade i närheten av Jertim-kåtan.

4. En kalv, tillhörig Nikolaus Omma. Gottfrid Andersson såg en örn lyfta från en nyss dödad, ännu varm renkalv. Han ansåg att örnen med all sanno-

Fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

likhet dödats renen. Två örnar uppehöll sig i trakten vid detta tillfälle. Denna skada inträffade omedelbart efter nr 3 i närheten av Ahajaure.

5. En kalv, tillhörig Johan Gustafssons barn. Gottfrid Andersson såg en örn lyfta från en nyss dödad, ännu varm renkalv. Han ansåg, att örnen med all sannolikhet dödats renen. Detta inträffade sommaren 1939 vid Jertim-kåtan.

Man uttalade önskemål om att örnstammen skulle minskas. Den allmänna uppfattningen vore, att örnarnas antal ökats i avsevärd grad. Renskötselns lede härigenom betydande skada.»

Jag har här en tjock dossier med uppgifter om björn-, lo- och örnskadorna, men jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp dem. De jag refererat äro från en enda lappby och ett enda sammanträde. Det borde vara tillräckligt talande. I utskottets betänkande förekommer uppgiften, att man med säkerhet vet, att i Norrbottens lappmark häcka 28 par örnar.

Herr Andersson i Tungelsta säger nu, att man får ersättning av staten för dessa skador. Javisst, man får 5 eller 10 kronor för en renkalv. Men detta är ingen ersättning för den skada som skett. Renbetesmarkerna föda kalvarna utan att ägaren behöver göra någon ekonomisk uppoffring, om man undantar vakthållningen. När renen är fullvuxen är den värd mellan 50 och 70 kronor. Vid ett sammanträde i Arvidsjaur i höstas hörde jag omtalas, att det förekommit, att en enda lappfamilj förlorat mellan 40 och 50 kalvar på ett år. Detta kan innebära, att lappfamiljen får sin hjord så reducerad, att den inte längre kan fortsätta med renskötseln. Resultatet blir, att fattigvården får ta hand om familjen, och så får man att brottas med problemet att finna någon annan försörjning för familjen.

Jag ber, herr talman, att det inte skall uppfattas som en hädelse, när jag gör en liten parallell. Ur lapparnas och fjällbefolkningens synpunkt är detta omhuldande av rovdjuren lika vansinnigt som om vi på lagstiftningens väg skulle ålägga fastighetsägarna i städerna att alltid hålla några vägglöss i fastigheten, så att inte stammen skulle dö ut. Rovdjuren äro ju ingenting annat än ohyra. Jag är övertygad om, att om herr Andersson fick ett par lodjur i närheten av sin gård i Tungelsta, skulle han bli ganska angelägen om att utrota dem. Men det som hela det övriga landet är befriat från, det vill man skall tålas av den lappska befolkningen, som lever under hårdare förhållanden än någon annan del av befolkningen. Och för vilket syfte? Jo, för att det skall finnas kvar björn, lo och örn. Det kommer alltid att finnas kvar en del örnar, därför att de häcka på de mest otillgängliga platser och skydda på så sätt sig själva.

Denna lappbefolkning har fått tåla det ena intrånget efter det andra på det område, på vilket de försörja sig. Järnvägarna, gruvfälten och den fasta bebyggelsen har undan för undan minskat renbeteslandens storlek. Men ingen har någonsin tänkt på att bereda lapparna ersättning för dessa intrång. Den svenska riksdagen, som ju skall tillvarata deras intressen, har dömt dem att utan vidare tåla dessa intrång. Vad finns det nu för rimlig anledning till, att de till på köpet inte skola få lov att utrota rovdjuren på samma sätt som rovdjuren blivit utrotade i övriga delar av landet. Det bör ju dock finnas någon rim och reson i det sätt, på vilket man behandlar den svenska lappbefolkningen. Och det är inte rim och reson i att en rensköttande lapp inte skall ha rättighet att skjuta de rovdjur, som anfalla hans renhjord och hota att ruinera honom.

Jag har under senare år haft tillfälle att resonera med ombudsmän för lapparna och med lapparna själva från Karesuando ned till Arjeplog, och jag har över allt fått verifierat, att rovdjurens härjningar äro en olycka för lapparna och att de bestämmelser, som herr Andersson åberopade, äro i högsta grad orimliga. När en björn har rivit renar, skall lappen göra ansökan om att få döda björnen. Han befinner sig kanske 250 eller 300 kilometer från Luleå. Innan han

Fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

får döda djuret måste han skicka in en ansökan till länsstyrelsen, och länsstyrelsen skall inhämta yttrande från lappfogden. När lappen äntligen får sitt tillstånd, är det sannolikt, att björnen befinner sig så långt borta, att han inte längre, om han vill sköta sitt arbete, kan få tag i den.

Jag måste säga, att jag är tacksam för att utskottsmajoriteten har kommit till det resultatet, att man bör överväga lämpligheten av att nedbringa stammen av björn och lo på kronans marker. Men det är en passus i utskottets utlåtande, som jag har litet svårt att förstå. Utskottet säger: »Vidkommande det i motionen framställda alternativa yrkandet, att renskötande lapp skulle tillerkännas rätt att döda alla de rovdjur som vore till hindern för hans näring, vilket här torde böra upptagas till behandling endast i vad det avser rätt att döda björn, lo och örn, vill utskottet till en början erinra om, att en proposition rörande utvidgad rätt för lapp att utan särskilt tillstånd döda björn tillstyrktes av utskottet vid 1933 års riksdag, men att frågan därom förföll, då kamrarna stannade i olika beslut. Vid övervägande av åtgärder på detta område bör dessutom enligt utskottets uppfattning beaktas, att en sådan rätt för lapparna kunde innebära en orättvisa mot den bofasta befolkningen, som enligt vad utredningen i ärendet giver vid handen tillfogas icke oväsentliga skador av björn å sina djur.» Detta är ju fullkomligt orimligt. Inte kan den bofasta befolkningen på något sätt känna sig kränkt, om en renskötande lapp lägger ned ett lodjur eller en kungsörn, som river renkalvar och får, eller en björn, som gör detsamma. Den bofasta befolkningen kommer säkert att känna sig mycket tacksam för att rovdjuret blev dödat.

Jag är, som jag sade, tacksam för att utskottet i alla fall kommit till det slut som blivit fallet, ehuru jag anser det ganska omotiverat att undantaga örn från den föreslagna undersökningen. Om jag här får framföra en önskan, skulle det vara den, att undersökningen sker så snabbt som möjligt och att också åtgärder vidtagas så snabbt som möjligt. Det förhåller sig nämligen så, att vi i Norr- och Västerbottens lappmarker söka med ljus och lykta efter möjligheter att bibehålla lapparna vid renskötseln. Och det vore ett steg i rätt riktning, om man befriade renbeteslanden från de rovdjur, som nu göra dem otrygga.

Jag vill även framhålla, att den bofasta befolkningen också har mycket ohägn av dessa rovdjur. Här kanske ofta mera rent psykologiska förhållanden spela in. Om det har uppgivits, att en björn eller ett lo eller en örn härjar i en viss trakt, kan man vara ganska övertygad om, att mammorna i den trakten högst ogärna skicka ut sina barn för att plocka bär i skogen. Gång efter annan ser man i tidningarna, att barn blivit anfallna av örn. Någon gång händer det även, att fullvuxna människor bli anfallna av rovdjur, främst björn. Bara ryktet om att det finns björn eller lo eller örn i trakten medför, att den bofasta befolkningen inte vågar skicka ut sina minderåriga i ett så lofvärt syfte som att plocka skogsbär.

Vi ha här i landet idealiserat dessa rovdjur litet för mycket. Det är professorer och filosofie doktorer och filmfotografer, som spelat den ledande rollen i den propagandabildningen. Men även andra ha ju medverkat. Jag kommer ihåg, att det för några år sedan var en lapp uppe i Arjeplog, som blev anfallen av en björn. Han hade 22 bett på kroppen, när han fraktades in till sjukstugan i Arvidsjaur. Sedan fick han ligga många månader, innan han tillfrisknade. Han blev visst för övrigt aldrig riktigt frisk. Han begärde skadestånd för sveda och värk och allt ohägn han haft. Men när vederbörande skulle yttra sig över ansökan, hette det, att det varit lappen som överfallit björnen och inte tvärtom! Inför en sådan förstockelse kan man ju inte komma särskilt långt. Skola vi komma till ett praktiskt och rimligt

Fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)

resultat, bör riksdagen ta saken i egna händer och göra det enda rimliga, nämligen att besluta, att befolkningen i lappmarken skall ha rättighet att döda de rovdjur, som angripa tamdjuren och renarna. Jag kommer, herr talman, att kämpa för den saken, tills jag har vunnit. Jag vet ju, att marken är hårdarbetad. I början av 1920-talet väckte jag en motion med yrkande, att det skulle bli högre skottpengar på säl, vilken gjorde oerhört ohägn för fiskarbefolkningen på ostkusten och särskilt vid Bottenhavet. Motionen bifölls i andra kammaren, men i första kammaren, där det sitter många professorer, avslogs den. Men efter sex år vann jag, och det blev 10 kronors skottpengar på säl. Jag försäkrar er, mina damer och herrar, att de skottpengarna ha gjort större nytta för fiskarbefolkningen i norra Bottenhavet än något annat anslag ni lämnat till fiskerinäringen inom det området. Och var övertygade om, att det sker ingen olycka, om man ger lapparna och fjällbefolkningen rätt att utrota rovdjuren.

Jag skall för dagen nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag. Men dröjer det för länge med utredningen, kommer jag tillbaka med en egen utredning. Det kan inte vara rimligt, att lappbefolkningen skall tåla denna ohyra, som inkräktar på deras levebröd.

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! Herr Lövgren har ju ganska ingående redogjort för skälen till att man nu går in för att utvidga rätten att avliva vissa rovdjur. För egen del vill jag framhålla, att så långt jag kan minnas tillbaka, har det alltid förhållit sig så, att man icke gärna tolererat rovdjur, vilka befunnit sig i närheten av det egna hemmet. Man har sökt att skyndsamt befria sig från dem, särskilt då det varit fråga om björn. Å andra sidan har man kunnat konstatera, att det funnits åtskilliga — och det finns åtskilliga ännu i dag — som velat ha rovdjuren kvar, dock icke inom det område, där vederbörande själv bott. Personligen hyser jag den uppfattningen, att man vid ett ståndpunktstagande i frågan måste taga den allra största hänsyn till önskemålen hos befolkningen inom de områden av landet, där rovdjuren finnas. Det gäller huvudsakligen Jämtland samt Västerbotten och Norrbotten, men det finns några björnar, kanske ett tiotal, även i mitt eget län.

I överensstämmelse med denna min uppfattning har jag inom utskottet varit anhängare av den meningen, att beslut skulle genomföras, varigenom björn eller lo skulle kunna omedelbart avlivas i det ögonblick, då angreppet sker på människa eller tamdjur.

Den nuvarande ordningen med tillsättande av särskilda jägare synes mig vara en synnerligen opraktisk ordning. Den är byråkratisk enligt mitt förmenande, och därtill är den också synnerligen kostbar. Jag vill erinra om, att när man har blivit angripen av en björn, så måste man vända sig till länsstyrelsen för att få länsstyrelsens tillstånd att avliva djuret. Nu är det ju ofta så, att det tar en rätt lång tid, innan man lyckas erhålla detta länsstyrelsens tillstånd. Det rovdjur, som utfört våldsdådet, blir kanske ganska svårt att lokalisera, då det kanske gått åtskilliga dagar sedan överfallet skedde. Därför menar jag, att det är synnerligen olämpligt med dessa av länsstyrelsen tillsatta jägare. Det är olämpligt också med hänsyn till det förhållandet, att det väl kan tänkas, att det icke är den vid tillfället i fråga anfallande björnen, som man påträffar, utan kanske en, om jag får lov att säga det, oskyldig björn.

Det nu föreliggande utskottsutlåtandet är resultatet av en kompromiss. För min del hade jag gärna sett, att utskottets utlåtande hade erhållit en mera positiv innebörd än det har i det skick det nu föreligger; men jag har

Fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)

måst böja mig för en del andra, som icke ha velat vara med om att omedelbart intaga det positiva ställningstagande, som jag för min del skulle ha önskat. — Jag ber med dessa korta ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jacobson**: Herr talman! Herr Andersson i Tungelsta gör gällande, att det icke skulle finnas någon anledning i dag för kammaren att taga ställning till denna fråga, därför att riksdagen så sent som 1932 avskog en kungl. proposition i ärendet. Något mera inkonsekvent än det där talet tycker jag icke att man kan tänka sig. Om det åtminstone hade varit i första kammaren, herr Andersson, hade jag kunnat förstå det. Men att i en kammare, som 1932 biföll den kungl. propositionen, nu komma och säga, att denna avskogs, är icke riktigt: det var första kammaren, som avskog 1932. I dag har första kammaren bifallit utskottets förslag. Alltså föreligger icke, herr Andersson i Tungelsta, det skälet längre.

Beträffande påståendet, att denna fråga icke är trängande, vill jag säga: Jo, det är den visst. När rovdjursstammen ökas undan för undan, så måtte väl frågan vara trängande. Det talas om ersättning. Men först i det fall man kan påvisa, att skada skett, får man ersättning.

Jag tycker i alla fall, att det är en liten överdrift, när herr Andersson i Tungelsta säger — jag antecknade det ordagrant — att den skada, lapparna ha av björnens förekomst, icke synes ha någon betydelse. Ja, ett sådant uttryck det kan inte vara allvarligt menat av en person, som i utskottet varit i tillfälle att taga del av lappfogdarnas redogörelser. Om det varit en annan person — men herr Andersson, som brukar vara en både omdömesgill och i övrigt sansad person! Jag förstår helt enkelt inte hans inställning; det måtte vara romantiken, som spelat herr Andersson detta spratt.

Vidare påstår herr Andersson, att den övervägande delen av svenska folket icke önskar ändring i fridlysningsen. Jag kan försäkra herr Andersson, att folket i Norrland, framför allt i de bygder, som beröras av detta fridlysningsförfarande, önskar lagstiftning i den riktning, som herr Lövgren och jag begärt i vår motion.

Herr Lövgren var inne på den saken, att befolkningen känner sig otrygg. Mina damer och herrar! Jag frågar, vad ni skulle tyckt, om ni exempelvis tagit emot ett sådant telefonmeddelande, som jag fick i söndags, då en mor från en by tre mil från Vilhelmina, Järvsjö, frågade mig: »Säg mig, vad skall jag göra, här ha vi björn inne i byn (det var det s. k. Järvsjöberget, 4—5 kilometer från skolan) och jag vågar helt enkelt inte skicka barnen till skolan; kan det bli farligt för mig att ha dem hemma?»

När sådant kan åberopas så sent som från i söndags — saken finnes för övrigt omnämnd i Västerbottens Folkblad för i måndags — så förstår ni, att det är fara å färde; något måste göras. Jag tycker det skulle passa reservanterna och andra, som ivra för björnen, att åtminstone försöka utverka tillstånd att taga ut ett par, tre björnar från Skansen för att de skulle få lufsa omkring här i staden; det skulle väl vara förskräckligt trevligt och roligt.

Det fanns ett lysande tillfälle i vintras. Jag såg då i tidningen, att det skulle bli auktion på sju bengaliska tigrar i Göteborg. Varför ställde sig inte reservanterna och spetsen för en nationalinsamling och inköpte på auktionen dessa bengaliska tigrar och placerade ut dem i södra och mellersta Sverige? Det hade varit ett synnerligen lämpligt tillfälle, ett tillfälle, som kanske aldrig återkommer för övrigt.

Enligt min mening är det icke den allra minsta risk för att björn och lo

Fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)
skola utrotas, ifall en reducering av beståndet äger rum. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Sedan icke mindre än tre talare yrkat bifall till utskottets förslag, kan det synas onödigt att uppträda som representant för utskottsmajoriteten. Men jag gör det uteslutande därför, att jag för min del icke gärna kan ansluta mig till den motivering, som de föregående talarna använt. Jag är nämligen för min del icke så deciderad björn- och rovdjurshatare som representanterna för Norrlandsintresset äro.

Utskottet har vid behandlingen av denna fråga kommit underfund med, att en viss ökning av rovdjursbeståndet tvevelsutan ägt rum under de senaste åren. Något bestämt i det avseendet kan man givetvis icke uttala, därför att de räkningar av björn och örn, som förekommit, självfallet icke äro alltför tillförlitliga. De torde visserligen i stort vara riktiga, men man får dock reservera sig för att betydande misstag vid denna räkning kunnat äga rum. Det räknas med, att det för närvarande skall finnas i landet 40 bebodda bon av havsörn och 46 bebodda bon av kungsörn. Beträffande björnen har räkningen givit till resultat, att det skall finnas ett antal i hela landet av minst 218 och högst 305.

Utskottet har för sin del icke kunnat gå motionärerna till mötes på det sättet, att jakten skulle göras fri å kronans marker. Detta skulle otvivelaktigt medföra ett totalt utrotande av ifrågavarande djurstam. Jag kan för min del instämma med herr **Andersson** i Tungelsta i att ett fullständigt utrotande av framför allt björn och örn skulle säkerligen vara till skada och med bekymmer ses av den stora massan av landets befolkning. Då emellertid rovdjurstammen tydligt visat tendens till ökning, har utskottet för sin del icke kunnat undvika att föreslå riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t måtte överväga vidtagandet av lämpliga åtgärder.

Att rovdjurstammen verkligen har ökats, torde väl visas därav, att de skadeersättningar, som av statsmedel utbetalats för dödade tamdjur, oavslåttligt stigit under de senaste åren. De utgjorde sålunda under budgetåret 1935/36 2,906 kronor samt under budgetåret 1936/37 7,827 kronor för att under året 1937/38 sjunka till 4,469 kronor. Sedan är det ett starkt språng uppåt: sålunda ha de utbetalade medlen utgjort under året 1938/39 11,715 kronor och under året 1939/40 ungefär samma belopp eller 11,757 kronor.

Detta visar tydligt, att rovdjurens skadegörelse på tamdjur och renar har varit i stigande. Det har givit utskottet den uppfattningen, att det i nuvarande situation fanns anledning att skriva till Kungl. Maj:t.

Jag måste emellertid även rikta en liten replik till de talare, som förut ha förordat utskottets förslag. Det gäller då särskilt herr **Lövgren**. Herr **Lövgren** tyckte, att det var synnerligen märkvärdigt vad utskottet sagt, då utskottet påpekat, att för den händelse renvårdande lapp erhöle rätt att skjuta björn, men den bofasta befolkningen icke finge sådan rätt, detta från den bofasta befolkningens sida skulle tydas som en orättvisa. Ja, herr talman, om det vore så, att lapparna hade rätt att skjuta björn i större utsträckning än vad nu är fallet och herr **Lövgren** vore kronotorpare i en trakt, där det funnes björn, och herr **Lövgren** vägrades denna rätt, därför att herr **Lövgren** är »svensk», icke lapp, då är jag förvissad, att herr **Lövgren** skulle fatta det som en fruktansvärd orättvisa. Jag vågar förutspå, att han skulle gripas av verkligt heligt vrede över detta vrånga förhållande.

Herr talman! Jag tror icke, att de farhågor, som herr **Andersson** i Tungelsta gjorde sig till tolk för, äro berättigade, utan måste göra gällande att det yrkande, vartill utskottet kommit, är befogat. Jag ber, att kammarens leda-

Fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

möter må taga noga del av detsamma. Yrkandet innebär icke, att vi gått med på motionärernas krav, utan endast, att riksdagen i anledning av motionen skriver till Kungl. Maj:t och anhåller, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande lämpligheten av visst nedbringande av stammen av björn och lo å kronans marker samt vidtaga de åtgärder, som i anledning därav kunna ifrågakomma.

Jag har, herr talman, ingenting emot, att detta övervägande från Kungl. Maj:ts sida sker snabbt. Men i motsats till herr Lövgren hoppas jag, att detta övervägande dock icke skall leda till sådant resultat, att det kommer att utrota björn- och örnbeståndet här i landet.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som på den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av väckta motioner angående ändring av gällande bestämmelser rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman m. m.

Ändring av gällande bestämmelser rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman m. m.

Därvid anförde:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag har vid behandlingen av detta ärende i utskottet icke kunnat dela utskottets uppfattning i fråga om motiveringen. Jag skall bara i korthet ange skälen därför.

Utskottet säger här på nedre delen av sidan 6 och överst på sidan 7: »Med hänsyn härtill och då bestämmelserna enligt utskottets uppfattning äro ägnade att under de ofta avsevärda arrendetiderna, varom här är fråga, åstadkomma en ur såväl jordägarens som arrendatorns synpunkt såvitt möjligt rättvis avvägning av arrendet under olika konjunkturer, vill utskottet icke nu förorda någon utredning, sådan som i motionen — nr 221 — föreslås.»

Här har, såvitt jag kunnat fatta, utskottet tagit klar ställning. Utskottet anser, att den möjlighet, som arrendatorerna ha att giva hälften av arrendet in natura, skulle vara till förmån för respektive arrendatorer. Nu se vi ju här vid behandlingen av detta ärende, vad förmånen egentligen kan innebära i ett sådant fall, såsom föregående år, att det har blivit missväxt eller, jag behöver blott säga, mindre skörd än normalt, samt dessutom arrendet på grund av markegångssättningen och på grund av den in-naturabestämmelse, som gäller, stigit. Skörden har minskat; i en del fall har det blivit fullständig missväxt. Men de persedlar, vari arrendet utgår, ha bestämts efter högre värde, och alltså har icke arrendatorn kunnat komma ut med arrendet.

Nu har jag den uppfattningen, att det vore klarare och redigare, att arrendena skrevs i pengar, så att arrendatorn visste på förhand, hur mycket han skall betala i arrende. Sedan är det givetvis ingenting som hindrar, att vederbörande arrendator kan, om han kan komma överens därom, få betala en del av arrendet i persedlar eller in natura, medelst spannmål, arbete etc. Men förutsättningen för detta bör vara, att arrendet är skrivet klart och tydligt i pengar.

I det yttrande, som utskottet redovisar på sidan 14, stå flera exempel på hur enligt dessa bestämmelser arrendena nu uppgå till över de förut bestämda. Det framgår här t. ex. ett fall från Östergötlands län, Törnvik, där arrendet stigit litet mer än 48 procent. Jag har några exempel också från min hem-

Ändring av gällande bestämmelser rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman m. m. (Forts.)
trakt, där arrendena stigit nästan till det orimliga. Det är bl. a. ett ganska stort arrende, där arrendebeloppet är på sammanlagt 7,000 kronor, därav hälften i pengar och hälften i persedlar. Där har arrendet sistlidna år gått upp till sammanlagt 10,292 kronor. Det är då att märka, att skörden har samtidigt minskat på så sätt, att medan brukaren året förut kunnat leverera och utbjuda till försäljning i runt tal 1,000 säckar spannmål, har skörden nu gått ned så, att han ej kunde leverera mer än hälften eller cirka 500 säckar. Det står i omvänt förhållande till arrendet.

Det är uppenbart, att en dylik bestämmelse i längden ej kan innebära någon förmån för vederbörande arrendatorer. Det är alltså min uppfattning, att denna passus i utskottets motivering hade bort utgå. Men jag blev ensam om denna min uppfattning i utskottet, och därför har jag här i kammaren velat motivera, att jag icke i detta fall kunnat biträda utskottet.

Sedan har utskottet litet längre ned i motiveringen berört vilka möjligheter som finnas att bistå arrendatorerna i deras svåra belägenhet. Det säger på ett ställe, att Kungl. Maj:t har givit domänstyrelsen i vissa fall rätt att medgiva uppskov med arrendes erläggande. Jag kan icke för min del se, att det är någon förmån att få uppskov med arrendet. Arrendet skall sedan likväl utgå. För arrendatorerna torde denna förmån icke vara synnerligen stor.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Thorell**: Herr talman! När jag och min länskamrat, herr Birke, väckte den ena av de motioner, som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande, var jag icke alls främmande för de stora svårigheter, som föreligga vid bestämmande av arrenden för längre tid. Så måste man exempelvis vid utarrendering av kronoegendomar — sådana egendomar bruka utarrenderas på 15 år — räkna med att konjunkturerna under arrendetiden komma att fluktuera. Jag var heller icke främmande för att det system, som nu tillämpas vid utarrendering av kronogårdar (hälften av arrendet utgår kontant och hälften enligt markgångstaxa), hade införts på förslag av vissa kronoarrendatorer. Initiativet hade, såvitt jag minns rätt, tagits av arrendatorer i Uppsala län. Resultatet har blivit något helt annat än vad arrendatorerna väntat sig. Det har jag fått bekräftat av ordföranden i kronoarrendatorernas förbund. Jag skall icke vid denna sena timme trötta kammaren med att läsa upp de siffror, som finnas angivna i vår motion. Jag skall endast påminna om att det har visat sig, att från år 1934 och till i år vissa arrenden stigit med ända upp till 45 %. Jordbrukare ha ju i allmänhet stora svårigheter att skaffa kontanter. Dessa svårigheter äro särskilt stora i år, sedan man förra året haft en klen skörd och i år nödgats köpa foder i stora mängder. Det säger sig självt, att en höjning av arrendet måste försätta kronoarrendatorerna i en svår situation.

Utskottet har avstyrkt motionen under hänvisning till ett av domänstyrelsen den 7 januari 1941 till Kungl. Maj:t avgivet utlåtande över en av Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer gjord framställning. I detta utlåtande har domänstyrelsen refererat ungefär de synpunkter, som jag nu gjort mig till tolk för. Styrelsen har i ett över nu förevarande motion avgivet utlåtande bland annat yttrat: »Av vad sålunda anförts och i övrigt i nyssberörda utlåtande förekommit framgår, att såväl Kungl. Maj:t som vederbörande myndighet ha sin uppmärksamhet fäst på de i motionen berörda förhållandena och att frågan kommer att ånyo övervägas, sedan kännedom erhållits om utfallet av 1941 års skörd. På grund härav torde något initiativ i motionens syfte från riksdagens sida ej vara erforderligt.»

Ändring av gällande bestämmelser rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman m. m. (Forts.)

Om icke vädret förbättras, är det fara värt, att även årets skörd blir dålig. Det kan hända, att vi till slut bli tvungna att taga ståndpunkt till frågan om en lindring av kronoarrendatorernas arrendevillkor. Det kan då komma att visa sig, att motionen haft den nyttan med sig, att den framkallat en diskussion i ämnet, vilken kan komma att bli va vägledande för frågans lösning. Jag tycker, att utskottet med hänsyn till innehållet i domänstyrelsens utlåtande borde visat sig mera tillmötesgående mot motionärerna än vad utskottet gjort. Men jag förstår, att det icke lönar sig att yrka bifall till motionen. Jag hoppas, att det uttalande, som domänstyrelsen gjort, kommer att bidraga till åstadkommande av drägliga villkor för kronans arrendatorer. Dessas ekonomiska ställning är redan nu i många fall bekymmersam och kommer troligen att ytterligare försämrast.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av väckt motion om upprättande av kontrollgårdar för belysande av jordbrukets produktionsförhållanden m. m.; och yttrade därvid

Herr Carlsson i Bakeröd: Herr talman! Syftet med den motion, som nu föreligger till behandling, var att skapa en klarare bild av jordbrukets allmänna produktionsförhållanden, och de ekonomiska betingelser, som finnas för det stora flertalet jordbrukare, än den, som erhålles genom den nu tillgängliga statistiken på detta område. Man kan nämligen icke med något större mått av bestämdhet säga, att detta för vår folkförsörjning och för frågan om flykten från landsbygden o. s. v. grundläggande problem i dag ligger fullt klart och utrett. I detta påstående ligger intet klander mot de institutioner, som syssla med undersökningar och lämna uppgifter på detta område. Det ligger i sakens natur, att de av hushållningssällskapen insamlade uppgifterna och redogörelserna för försöksgårdarnas resultat icke i tillräcklig utsträckning kunna tjäna det syfte, som i motionen avses. Det möter säkerligen ofta svårigheter att komma i tillräckligt nära kontakt med den stora massan av jordbrukare, med dem, som arbeta under de svåraste förhållandena och som ekonomiskt sett ha de sämsta betingelserna, och därför bli även resultaten av de uppgjorda kalkylerna stundom missvisande. Som exempel vill jag bara påminna om den debatt, som i början av 1941 års riksdag hölls i denna kammare med anledning av herr Thorells interpellation angående jordbrukarnas skyldighet att avstå vissa kvantiteter fodersäd. Såväl Sveriges lantbruksförbund som lantbruksstyrelsen medgiva också, att det insamlade materialet icke giver helt tillförlitliga resultat. Styrelserna hänvisa liksom utskottet till den vid 1939 års riksdag beslutade jordbruksekonomiska undersökningen, och i den mån denna undersökning kan möjliggöra ett objektivt bedömande av jordbrukets lönsamhet i olika delar av landet är ju syftet med denna motion uppnått. Att ett sådant bedömande möjliggöres, det är ju framför allt för jordbrukarna men också för den stora allmänheten av största intresse. En jordbrukspolitik och en försörjningspolitik på lång sikt i vårt land måste ovillkorligen taga största hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna för den näring som det här gäller.

Jag har, herr talman, icke för avsikt att gentemot ett enigt utskott yrka bifall till motionen, men jag vill uttrycka den förhoppningen, att den jordbruksökonomiska undersökning, vars resultat man nu snart förväntar, skall komma

Upprättande av kontrollgårdar för belysande av jordbrukets produktionsförhållanden m. m.

Upprättande av kontrollgårdar för belysande av jordbrukets produktionsförhållanden m. m. (Forst.)

att bringa klarhet i det problem, som i motionen i all korthet har berörts. Jag har, herr talman, i frågans nuvarande läge intet yrkande att framställa.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag rörande ordnandet av kontrollen över handeln med utsäde; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av väckta motioner om utredning angående den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 21 av herr *von Horn m. fl.* samt II: 49 av herr *Staxäng* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående befrämjandet av den elektriska konsulentverksamheten på landsbygden.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 21 och II: 49 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gabrielsson*, *Mannerskantz*, *von Stockenström* och *Janson* i Frändesta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 21 och II: 49 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning angående befrämjande av konsulentverksamheten för landsbygdens elektrifiering samt för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, som därav kunde föranledas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Utskottets utlåtande gäller en motion om en utredning angående den elektriska konsulentverksamheten på landsbygden. Utskottet har avstyrkt denna motion, efter vad jag tycker på litet lösa grunder. Det rör sig ju här om stora saker. För innevarande och nästkommande budgetår har riksdagen beviljat anslag på sammanlagt 10 miljoner kronor för lantbrukets elektrifiering. Motionen har tillstyrkts av sakkunniga instanser. Trots detta har utskottet med en ganska knapphändig motivering ansett sig böra hemställa om avslag å motionen. Elektrifieringen är ingalunda, tekniskt sett, enkel att åstadkomma. Det är visserligen sant, att det numera finns gott om installationsfirmor med skickligt folk, och det är också riktigt, att de elektriska montörerna ute på landsbygden numera ha kommit ganska långt i yrkesskicklighet, men detta hindrar icke, att det skulle vara av största nytta, om teknisk sakkunskap mera allmänt stöde till buds.

Vattenfallsstyrelsen har ju i begränsad utsträckning möjlighet att ställa sin expertis till förfogande, men det räcker inte på långa håll. När det gäller att göra upp planer för en elektrifiering av gårdarna, är man i regel hänvisad till enskilda firmor. Det kan ju ur många synpunkter icke vara lyckligt, att

Den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden. (Forts.)

de firmor, som skola utföra arbetet, också skola projektera detsamma. På många håll ha dessa firmor en så pass intim kontakt med varandra, att man icke kan tala om någon egentlig konkurrens dem emellan. För lekmannen är det omöjligt att bedöma, huruvida ett anbud är skäligt eller icke. Jag förstår, att man i dessa tider icke är särskilt pigg på att inrätta nya institutioner. Med hänsyn till de väldiga belopp, som det här rör sig om, bli ju utgifterna för inrättande av erforderliga tjänster försvinnande små. Utskottet har ansett, att hushållningssällskapsutredningen skulle kunna taga hand om även denna sak, men det är att märka, att ordföranden i hushållningssällskapsutredningen är en av motionärerna. Detta måste väl ändå innebära, att han anser, att denna sak icke bör utredas av hushållningssällskapsutredningen.

Jag anser, att frågan är av så stor betydelse att utskottet borde kostat på sig att tillstyrka motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande, varunder herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Lindberg* i Umeå, *Staxäng* och *Liedberg*.

Herr *Andersson* i Löbbo: Herr talman! Motionären hänvisade till myndigheternas tillstyrkanden. Det bör härvid framhållas, att lantbruksstyrelsens tillstyrkande helt grundar sig på kommerskollegii uttalande i ärendet. Det är riktigt, herr Janson, att kommerskollegium tillstyrkt motionen. Jag anser det emellertid angeläget att göra kammarens ledamöter uppmärksamma på kommerskollegii motivering. Kommerskollegium har tydligen icke trott på möjligheten att man skulle kunna göra någonting. Kommerskollegium yttrar nämligen, att kollegium av olika skäl anser det tveksamt, huruvida en utredning i det av motionärerna avsedda syftet kan väntas leda till några praktiska, realiserbara förslag. Under sådana förhållanden anser jag, att kommerskollegii tillstyrkande icke bör tillmätas alltför stor betydelse. I olikhet mot den ärade reservanten kan jag, herr talman, icke finna, att den av motionärerna påyrkade utredningen i nuvarande krissituation kan väntas leda till något praktiskt värdefullt resultat. Reservanterna ha ju såsom ett av huvudmotiven för sitt ställningstagande påpekat, att det med hänsyn till den under nuvarande krissituation rådande knappheten på bensin samt lys- och brännoljor vore angeläget att något åtgjordes. Det ha också statsmakterna ansett. Statsmakterna ha för elektrifieringsändamål anvisat sammanlagt 10 miljoner kronor. Nu är det tyvärr så, att den utvidgning av det elektriska ledningsnätet, som avsetts, på grund av materialknapphet icke mer än i begränsad omfattning kan komma till stånd. Motionärerna ha själva erinrat om att av det anslag på 10 miljoner kronor, som beviljats, medel kunde ställas till förfogande bland annat för undersökningar samt för konsulent- och rådgivningsverksamhet. Att vi även under normala tider skulle ha behov av en stor tjänstemannakår för den ifrågavarande verksamheten, det känner jag mig i varje fall icke övertygad om. Om man under en kristid inrättar ett ämbetsverk på detta område, riskerar man, att ämbetsverket bibehålles även sedan normala tider inträtt. Jag har redan i utskottet sagt, att jag beaktat, att förhållandena variera i olika trakter av landet. Med de möjligheter jag har att bedöma situationen har jag emellertid kommit till den bestämda uppfattningen, att något överhängande behov av en stor organisation för ifrågavarande konsulentverksamhet icke föreligger. Första kammaren har redan bifallit utskottets förslag, och motionen har salunda fallit vid innevarande års riksdag. Under sådana förhållanden har jag ingen anledning att ytterligare utveckla utskottsmajoritetens synpunkter. Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden. (Forts.)

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Jag ber först att få påpeka för utskottets ärade vice ordförande, att jag icke är motionär i denna fråga. Jag tycker, att herr Andersson i Löbbo, då han citerade vad kommerskollegium yttrat, kunde läst upp även sista meningen av kommerskollegii utlåtande. Den är icke längre än att han hade kunnat läsa upp den. Det är riktigt, att kommerskollegium varit tveksamt, men kollegium slutar sitt utlåtande med att uttala, att kollegium anser, att konsulentfrågan är av betydelse och att det kan vara ett allmänt intresse att få den närmare utredd. Trots vissa betänkligheter tillstyrker alltså kommerskollegium bifall till motionen.

Herr Andersson i Löbbo antydde, att det skulle vara fråga om en kristidsinstitution. Den praktiska erfarenhet, jag har på detta område, talar absolut emot en sådan uppfattning. Man kan visserligen med fog påstå, att landsbygdens elektrifiering i stort sett är avslutad. Undan för undan måste emellertid nya arbeten utföras på gårdarna. Även de elektriska distributionsföreningarna ha behov av konsulenternas rådgivande verksamhet. Det är icke fråga om en kristidsföreteelse utan om en synnerligen viktig institution, som kan förväntas äga bestånd i framtiden. Sant är naturligtvis, att av riksdagen beviljade anslag på sammanlagt icke mindre än 10 miljoner kronor under nuvarande kristid komma att få en mycket stor betydelse.

Herr **Carlström**: Herr talman! Det är ganska egendomligt, att man i en tid, då man åtminstone ibland brukar framhålla angelägenheten av att undvika icke nödvändiga statsutgifter, kommit fram med krav på anvisande av medel till en konsulentverksamhet, som vice ordföranden i utskottet ansåg skola bli ganska omfattande. Jag anser, att vi icke skulle ha anledning att understödja den ifrågasatta nya verksamheten, även om den dreves i mindre skala, eftersom jag icke finner det nödvändigt, att en sådan organisation, som här föreslagits, kommer till stånd. Den ärade reservanten framhöll, att han icke vore motionär i frågan. Hans sympatier för motionen torde härleda sig av andra, för mig obegripliga grunder, än rent reella.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till avlönande av mejerikonsulenter m. m.; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss reglering av handeln med färsk strömming och sill m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

*Inrättande av
skogsväg-
lånefonden.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statlig lånefond för byggande av skogsvägar (skogsväglånefonden); och anförde därvid

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Tidigare har här i riksdagen behandlats en proposition angående bidrag till byggande av skogsvägar. När den-

Inrättande av skogsväglånefonden. (Forts.)

na proposition behandlades, fanns det också en motion, i vilken begärdes, att anslaget även i viss utsträckning och enligt vissa grunder skulle få användas till byggandet av skogskojar. Motionen tillstyrktes av jordbruksutskottet, och riksdagen tog också utskottets utlåtande.

I detta står bl. a.: »Enligt utskottets mening torde sålunda Kungl. Maj:t böra medgivas rätt att i undantagsfall från anslaget bevilja även bidrag till anordnande av skogskojar och andra därmed jämförliga förläggningar. I sistnämnda del torde dock bidragsverksamheten böra begränsas till att avse allenast ekonomiskt svagt ställda mindre skogsägare men icke innefatta skogsägande bolag och föreningar. På Kungl. Maj:t torde få ankomma att meddela erforderliga bestämmelser i ämnet.»

Man hade ju väntat sig att efter detta uttalande från riksdagens sida Kungl. Maj:t i den författning, som sedermera utkom, skulle ha tagit hänsyn till vad riksdagen önskat. Men i kungörelsen nr 187 av den 8 april, som behandlar denna sak, har Kungl. Maj:t inte alls berört frågan, och i konsekvens härmed har Kungl. Maj:t heller inte i denna proposition, som ju sammanhänger med den tidigare, berört ämnet.

Jag måste säga att det är litet förvånansvärt, att Kungl. Maj:t inte tar större hänsyn till vad riksdagen så pass tydligt har uttalat. Jag vet inte om Kungl. Maj:t så småningom ämnar komma med någon sorts tillägg härvidlag eller om det är meningen att helt och hållet förbigå vad riksdagen har önskat.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag har bara velat anföra denna synpunkt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Mälarens reglering m. m.; och

nr 56, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för ernående av vidgad frikrets för landsbygdens telefonabonnenter m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 12.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner; och hänvisades därvid genast

till bankoutskottet propositionen, nr 252, angående vissa anslag under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1941/42; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 254, angående anslag till oljelagringsanläggning på Gotland; och

nr 255, angående lån till Aktiebolaget Svenska Amerika Linien.

§ 13.

Föredrogos var efter annan de denna dag avlämnade motionerna; och remitterades därvid genast

till statsutskottet motionen nr 310 av herrar *Carlström* och *Pettersson* i Norregård; samt

till bevillningsutskottet motionen nr 311 av herr *Hagberg* i Luleå m. fl.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9.10 e. m.

In fidem
Sune Norrman.